F.M. Dostoievski
VISUL UNCHIULUI[i]

Din cronica oraşului Mordasov[ii]

Traducere de

MIHAI SEVASTOS şi ECATERINA ŞIŞMAN

CAPITOLUL I

Maria Alexandrovna Moskaleva este, fără doar şi poate, prima printre cucoanele din Mordasov: în asta nu încape nicio îndoială. Se poartă aşa, parcă n-ar avea nevoie de nimeni, ci, dimpotrivă, toată lumea ar avea nevoie de dânsa. Ce-i drept, n-o iubeşte aproape nimeni, ba chiar foarte mulţi o urăsc din fundul sufletului, în schimb, toţi o privesc cu teamă – tocmai ceea ce doreşte şi ea. Asemenea cerinţă sufletească este o dovadă de înaltă politică. De ce, de pildă, Maria Alexandrovna, căreia straşnic îi plac clevetirile şi care e în stare să nu închidă ochii toată noaptea dacă în ajun n-a aflat vreo ştire proaspătă, de ce ea, cu toate acestea, ştie să se poarte astfel, încât, uitându-te la dânsa, nici prin cap nu-ţi trece că o cucoană aşa de distinsă ar putea fi cea mai mare bârfitoare din lume sau cel puţin din Mordasov? Dimpotrivă, ai impresia că clevetirile ar trebui să se risipească în prezenţa ei, iar calomniatorii să roşească şi să tremure ca nişte şcolari în faţa domnului profesor, convorbirea urmând să se desfăşoare numai într-o înaltă atmosferă spirituală. Ea cunoaşte, de pildă, nişte lucruri atât de grave şi de scandaloase pe seama unor persoane din Mordasov, încât, dacă le-ar povesti cu un prilej potrivit şi le-ar dovedi aşa cum ştie numai ea să dovedească, în Mordasov s-ar dezlănţui un cutremur asemenea aceluia de la Lisabona. Totuşi Maria Alexandrovna e foarte discretă în privinţa acestor secrete şi nu le povesteşte, să zicem, la o adică, decât prietenelor celor mai apropiate. Se mulţumeşte numai să sperie, să facă o aluzie precum că ar fi în cunoştinţă de cauză, dar preferă să-l ţină pe domnul sau doamna cutare într-o spaimă permanentă decât

să le dea lovitura de graţie. Asta înseamnă într-adevăr să ai minte, să posezi tactică! Maria Alexandrovna se distingea totdeauna în mijlocul nostru prin ireproşabilul ei *comme il faut*[1], pe care toţi îl iau drept exemplu. În privinţa acestui *comme il faut*, ea n-are rival în Mordasov. Ştie, de pildă, să ucidă, să sfâşie şi să nimicească numai printr-un cuvânt pe o rivală – fapt pentru care suntem gata să depunem mărturie. Îşi ia în acelaşi timp o înfăţişare ca şi cum nici n-ar fi băgat de seamă cum i-a scăpat cuvântul cu pricina. De altfel, se ştie că asemenea trăsătură este apanajul celei mai înalte societăţi. În figuri de soiul acesta ea îl întrece până şi pe faimosul Pinetti[iii]. Are relaţii înalte. Mulţi dintre vizitatorii Mordasovului au plecat încântaţi de felul cum au fost primiţi de dânsa, cu care au purtat ulterior chiar corespondenţă. Cineva îi dedicase şi nişte versuri, iar Maria Alexandrovna le arăta cu mândrie tuturor. Un literat, în trecere prin Mordasov, i-a închinat o povestire pe care a citit-o la serata ei – ceea ce a produs un efect extrem de plăcut. Un învăţat neamţ, sosit anume din Karlsruhe ca să studieze o specie deosebită de viermişori cu corniţe prăsiţi în gubernia noastră şi care a scris despre viermişorii aceştia patru volume *in quarto*[2], a rămas aşa de fermecat de primirea şi de amabilitatea Mariei Alexandrovna, că până astăzi poartă cu dânsa o corespondenţă respectuoasă şi de o înaltă ţinută morală tocmai din Karlsruhe. Maria Alexandrovna a fost comparată chiar, într-o anumită privinţă, cu Napoleon; se înţelege că o cam luau la vale duşmanii săi, mai mult de dragul caricaturii decât al adevărului. Deşi recunosc întru totul ciudăţenia unei asemenea comparaţii, îndrăznesc să pun o întrebare nevinovată: spuneţi-mi, vă rog, de ce lui Napoleon începuse să i se învârtească în cele din urmă capul, când se cocoţase, prea sus? Apărătorii vechii dinastii[iv] puneau acest lucru pe seama faptului că

[1] Expresie franţuzească folosită aici în sensul de comportare onorabilă în societate.
[2] De dimensiunile unui sfert de coală (lat.).

Napoleon nu numai că nu se trăgea dintr-o familie domnitoare, dar nici măcar nu era *gentilhomme*[3] de viţă. De aceea se speriase mai apoi de propria-i înălţime şi-şi adusese aminte de adevăratul său loc. În pofida umorului vădit, stârnit de această presupunere, care ne face să ne gândim la cele mai strălucite timpuri ale curţii franceze de altădată, îndrăznesc să adaug, la rândul meu: de ce Mariei Alexandrovna, niciodată şi nici într-un caz, nu i se va învârti capul şi va rămâne totdeauna prima printre cucoanele din Mordasov? Au fost, de pildă, împrejurări când toată lumea spunea: „Ei, ce atitudine are să ia acum Maria Alexandrovna, în condiţii atât de grele?” Dar împrejurările acestea dificile veneau, treceau şi – basta! Toate rămâneau bune, ca mai înainte, ba chiar aproape mai bune decât mai înainte. Aşa, toţi îşi amintesc cum soţul său, Afanasi Matveici, îşi pierduse postul datorită incompetenţei şi inteligenţei sale reduse, stârnind mânia unui revizor care sosise în inspecţie. Toţi credeau că Maria Alexandrovna se va pierde cu firea, că va începe să se umilească, să se roage, să implore; într-un cuvânt, să-şi plece grumazul. Nimic din toate acestea: Maria Alexandrovna înţelese că nu putea căpăta nimic prin rugăminţi şi îşi potrivi treburile în aşa fel, că nu-şi pierdu câtuşi de puţin trecerea în societate şi casa ei a continuat să-şi păstreze primul rang în Mordasov. Anna Nikolaevna Antipova, nevasta procurorului, duşmanca înverşunată a Mariei Alexandrovna, deşi prietenă în aparenţă, începuse chiar să-şi trâmbiţeze izbânda. Dar când îşi dădură seama cu toţii că Maria Alexandrovna cu greu îşi poate pierde cumpătul, pricepură că poziţia ei în societate era înrădăcinată mult mai adânc decât crezuseră ei înşişi la început.

Şi fiindcă veni vorba, pomenind şi de dânsul, hai să spunem câteva cuvinte şi despre Afanasi Matveici, soţul Mariei

[3] Nobil (fr.).

Alexandrovna. Mai întâi el este un om cât se poate de prezentabil ca înfăţişare şi chiar foarte cumsecade. Dar în momentele critice se pierde, nu ştiu cum şi se uită ca un viţel la poarta nouă. Este nespus de distins, mai cu seamă la mesele festive, cu cravata lui albă. Dar toată distincţia asta şi înfăţişarea-i impunătoare durează numai până în clipa când deschide gura. Din momentul acela, rog să mă iertaţi, îţi vine să-ţi astupi urechile, nu alta. Hotărât – nu-i de Maria Alexandrovna, asta-i părerea unanimă. În postul lui se menţinea numai prin genialitatea soţiei sale. Eu cred că încă mai demult trebuia trimis ca momâie într-o grădină de zarzavat ca să sperie ciorile. Acolo şi numai acolo ar fi putut aduce un adevărat şi incontestabil serviciu compatrioţilor săi. De aceea Maria Alexandrovna a procedat înţelepţeşte trimiţându-l pe Afanasi Matveici la moşia ei din apropierea oraşului, la trei verste de Mordasov, într-un sat de o sută douăzeci de suflete – în treacăt fie zis, aceasta alcătuind întreaga ei avere, toate mijloacele prin care susţine cu atâta demnitate bunul renume al casei sale. Toţi îşi dădeau seama că ea îl ţinea pe Afanasi Matveici în preajma-i numai fiindcă avea slujbă, leafă şi... alte chicuşuri. Când însă el a încetat să mai capete leafă şi venituri, a fost de îndată înlăturat, ca fiind incapabil şi cu totul nefolositor. Şi toţi au lăudat-o pe Maria Alexandrovna pentru judecata ei limpede şi pentru firea-i hotărâtă. Afanasi Matveici trăieşte la ţară ca în sânul lui Avraam. L-am vizitat acolo şi am petrecut cu el un ceas întreg destul de agreabil. Îşi încearcă mereu cravatele albe, îşi lustruieşte cizmele cu mâna lui şi nu de nevoie, ci numai de amorul artei, fiindcă îi place să-i lucească cizmele. Bea ceai de trei ori pe zi, îi face deosebită plăcere să meargă la baie şi se simte întru totul mulţumit. Vă amintiţi ce poveste dezgustătoare s-a iscat la noi, acum un an şi jumătate, cu privire la Zinaida Afanasievna, unica fiică, a Mariei Alexandrovna şi a lui Afanasi Matveici? Zinaida e fără îndoială o frumuseţe. Se bucură de

o creştere aleasă; dar are douăzeci şi trei de ani şi până acum nu s-a măritat. Una dintre cele mai importante pricini prin care lumea îşi explică de ce a rămas Zina nemăritată sunt zvonuri tenebroase cu privire la nişte relaţii ciudate ale ei, acum un an şi jumătate, cu un profesoraş din judeţ, zvonuri care nu s-au risipit nici până astăzi. Se mai vorbeşte şi acum despre un bileţel de dragoste, scris de Zina, care cică ar fi circulat din mână în mână prin Mordasov; dar spuneţi-mi, vă rog: cine a văzut bileţelul acela? Dacă a circulat din mână în mână, ce s-a făcut cu el? Toată lumea a auzit de existenţa lui, dar nimeni nu l-a văzut. Eu, cel puţin, n-am întâlnit pe nimeni care să fi văzut cu ochii săi bileţelul acesta. Dacă i-aţi da a înţelege despre asta Mariei Alexandrovna, ea nici nu v-ar pricepe ce spuneţi. Să presupunem chiar că a fost cu adevărat ceva la mijloc şi că Zina a scris de fapt bileţelul (ba eu unul cred că aşa s-a şi întâmplat, fără doar şi poate). Câtă abilitate şi câtă isteţime i-a trebuit însă Mariei Alexandrovna ca să muşamalizeze şi să stingă o afacere regretabilă, scandaloasă! Nicio urmă, nicio aluzie măcar! Maria Alexandrovna nici nu dă acum atenţie acestei josnice clevetiri. Şi poate numai Dumnezeu ştie cât s-a străduit mama ca să salveze neatinsă cinstea unicei sale odrasle. Cât despre împrejurarea că Zina încă nu-i măritată, lucrul e uşor de înţeles: ce pretendenţi se pot găsi pe-aici? Pentru Zina nu-i potrivit decât un prinţ latifundiar. Aţi mai văzut oare pe undeva asemenea zână? Ce-i drept, e mândră, chiar prea fudulă. Se vorbeşte că o cere Mozgliakov[v] , dar e îndoielnic să se facă nuntă. Căci ce-i de capul lui Mozgliakov, la urma urmei? Într-adevăr, e tânăr, nu-i urât, e elegant, are un sat cu o sută cincizeci de suflete neamanetate, şi-i sosit din Petersburg. Dar mai întâi şi mai întâi, e cam sucit la cap. Fluşturatic, flecar, cu nu ştiu ce idei noi! Şi-apoi, ce înseamnă o sută cincizeci de suflete, mai ales când ai idei noi? Nu se face nunta asta!

Rândurile de mai sus, care au trecut pe sub ochii cititorului îngăduitor, le-am scris acum cinci luni, numai şi numai dintr-un sentiment de afecţiune. Trebuie să recunosc de la început că am o oarecare slăbiciune pentru Maria Alexandrovna. Intenţionam chiar să scriu un fel de panegiric al acestei minunate doamne şi să înfăţişez toate întâmplările sub forma unei scrisori şăgalnice, adresate unui amic, după modelul scrisorilor ce se tipăreau cândva în *Secernaia pcela* şi în alte publicaţii periodice în vremurile de aur de altădată[vi], dar care, slavă Domnului, nu se mai pot întoarce. Întrucât nu am niciun amic şi, afară de asta, sufăr de o timiditate literară înnăscută, opera mea a rămas în sertarul mesei, sub forma unei încercări beletristice şi ca amintire a unei distracţii paşnice din ceasurile de răgaz şi desfătare.

Au trecut cinci luni şi deodată în Mordasov s-a petrecut o întâmplare uimitoare: în zorii zilei, şi-a făcut apariţia în oraş prinţul K. şi a poposit în casa Mariei Alexandrovna. Urmările acestei vizite au fost incalculabile. Prinţul n-a rămas în Mordasov decât trei zile, dar tustrele zilele au lăsat în urma lor amintiri fatale şi de neşters. Am să spun chiar mai mult: prinţul a produs, într-o oarecare măsură, o revoluţie în oraşul nostru. Povestirea acestei revoluţii formează, fireşte, una din cele mai de seamă pagini ale cronicii din Mordasov. Tocmai această pagină m-am hotărât, în cele din urmă, după unele şovăiri, s-o prelucrez în mod literar şi s-o prezint judecăţii onoratului public. Povestirea mea cuprinde minunata istorie despre înălţarea, slava şi triumfala cădere a Mariei Alexandrovna[vii] şi a întregii sale case în Mordasov: subiect vrednic de luare-aminte şi ispititor pentru un scriitor. Se înţelege că, înainte de toate, trebuie lămurit ce anume e uimitor în faptul că în oraş a sosit prinţul K. şi a tras la Maria Alexandrovna – iar pentru asta trebuie spuse, fireşte, câteva cuvinte şi despre însuşi prinţul K. Aşa am să şi fac. Pe deasupra, biografia acestui personaj este absolut

necesară şi pentru desfăşurarea ulterioară a povestirii noastre. Deci încep.

CAPITOLUL II

Voi începe prin a spune că prinţul K. nu era încă cine ştie ce bătrân; cu toate acestea, când te uitai la dânsul, fără să vrei, te gândeai că acuşi-acuşi are să se dărâme: într-atât era de vlăguit, sau, mai bine zis, consumat. În Mordasov se povesteau mereu despre prinţul acesta lucruri extrem de ciudate, cu sensul cel mai fantastic. Se vorbea chiar că bătrânul şi-ar fi pierdut minţile. Tuturor le părea deosebit de straniu faptul că un moşier, stăpân pe patru mii de suflete, un om dintr-un neam de vază, care, dacă ar fi vrut, ar fi putut avea o mare influenţă în gubernie, trăia pe minunata lui moşie absolut singur, ca un sihastru. Mulţi îl cunoscuseră acum şase ori şapte ani, în timpul şederii sale în Mordasov şi susţineau cu tărie că pe atunci prinţul nu putea suferi singurătatea şi nu semăna deloc cu un schimnic.

Totuşi, iată ce am putut afla despre dânsul, dintr-o sursă demnă de încredere. Cândva, în tinereţea lui, ceea ce, de altfel, a fost tare demult, prinţul intrase în chip strălucit în viaţă, petrecând, făcând curte, stabilindu-se de câteva ori în străinătate. Cânta romanţe, făcea calambururi şi niciodată nu se distingea printr-o inteligenţă strălucită. Se înţelege că şi-a tocat toată averea şi la bătrâneţe s-a văzut deodată aproape fără o leţcaie. Cineva îl sfătui să plece în satul lui, pe care creditorii se şi apucaseră să-l vândă la mezat. Prinţul plecă şi ajunse la Mordasov, unde rămase şase luni în cap. Viaţa de provincie îi plăcu nespus şi în aceste şase luni dădu pe

gârlă tot ce-i mai rămăsese, până la ultimele firimituri, continuând să petreacă şi legând tot soiul de relaţii intime cu cucoanele din gubernie. Cu toate acestea, era un om foarte bun la suflet, nelipsindu-i, fireşte, unele apucături de prinţ, care, de altfel, erau socotite în Mordasov ca un apanaj al celei mai înalte societăţi şi de aceea, în loc să stârnească dezaprobare, erau chiar privite cu oarecare admiraţie. Mai cu seamă doamnele se aflau într-un permanent extaz în faţa musafirului lor atât de drăguţ. S-au păstrat multe amintiri interesante. Se povestea, printre altele, că prinţul îşi petrecea mai bine de-o jumătate de zi punându-şi la punct toaleta. El însuşi părea alcătuit tot numai din bucăţele. Nimeni nu ştia unde anume şi când apucase să se deschiotoreze în halul acesta. Purta perucă, mustăţi, favoriţi, barbişon – totul însă, până la ultimul firicel de păr, era fals şi de o minunată culoare neagră. Se pudra şi se dădea cu roşu pe obraji, zilnic. Unii susţineau cu certitudine că îşi întindea nu ştiu cum ridurile cu ajutorul unor arcuri, ascunse într-un mod special în perucă. Se mai afirma că poartă corset, fiindcă îşi pierduse o coastă pe undeva prin Italia, în urma unei sărituri stângace pe fereastră în timpul unei aventuri galante. Şchiopăta de piciorul stâng. Se susţinea că piciorul e fals şi că cel adevărat îi fusese rupt tot cu prilejul unei aventuri galante, la Paris şi că fusese înlocuit cu altul, special, din plută. Dar poţi opri gura lumii să vorbească vrute şi nevrute? Totuşi, ochiul drept îl avea într-adevăr de sticlă, deşi imitat cu o remarcabilă iscusinţă. Dinţii erau şi ei făcuţi dintr-o substanţă oarecare. Zile întregi se spăla cu tot felul de ape patentate, se parfuma, se pomăda... Unii îşi aminteau că încă de pe atunci prinţul începuse vădit să se ramolească şi că ajunsese nesuferit de vorbăreţ. Cariera lui părea să se apropie de sfârşit. Toţi ştiau că nu mai avea para chioară. Şi, deodată, în perioada aceea, cu totul pe neaşteptate, una dintre rudele sale cele mai apropiate, o bătrână foarte înaintată în vârstă, care locuia în permanenţă la Paris

şi de la care prinţul nu sperase vreodată să capete o moştenire, muri după ce îngropase exact cu o lună mai înainte pe moştenitorul ei legal. Şi, cu totul pe neaşteptate, prinţul se trezi moştenitorul legal. O minunată moşie cu patru mii de suflete, la şaizeci verste de Mordasov, îi reveni exclusiv lui, fără părtaş. Neîntârziat, prinţul se pregăti să plece la Petersburg, pentru a-şi lichida treburile. La despărţire, doamnele noastre au dat în cinstea musafirului lor o masă bogată, cu contribuţii. Lumea îşi aminteşte că prinţul a fost fermecător de vesel la prânzul acela din urmă, a născocit calambururi, i-a făcut pe oaspeţi să râdă, a istorisit cele mai năstruşnice anecdote şi a făgăduit să sosească cât mai curând la Duhanovo (moşia pe care o căpătase), dându-şi cuvântul de onoare că la întoarcere în casa lui au să se ţină lanţ petrecerile, picnicurile, balurile şi focurile de artificii...Un an întreg după plecarea lui cucoanele au tot vorbit despre petrecerile făgăduite, aşteptând pe drăguţul lor bătrânel cu straşnică nerăbdare. În timpul acestei aşteptări, s-au pus la cale chiar vizite la Duhanovo, unde se afla o casă veche boierească, o grădină cu salcâmi tunşi în chip de lei, cu movile artificiale, eleşteie pe care se plimbau bărci cu turci de lemn cântând din fluier, cu chioşcuri, pavilioane, monpleziruri şi alte amuzamente.

În sfârşit, prinţul se întoarse; dar, spre mirarea şi deziluzia generală, nici nu trecu prin Mordasov, ci se instală în Duhanovul său, într-o schimnicie desăvârşită. Se răspândiră tot soiul de zvonuri ciudate şi, îndeobşte, începând cu această perioadă, povestea prinţului ajunse nebuloasă şi fantastică. În primul rând, se spunea că la Petersburg nu-i mersese chiar din plin, că unele dintre rudele sale, viitorii moştenitori, încercaseră, pe temeiul că prinţul e slab de minte, să instituie un soi de tutelă asupra lui, de teamă, pesemne, să nu risipească iarăşi totul. Mai mult: unii adăugau că se încercase a-l interna într-un ospiciu de nebuni; dar că una dintre rudele sale, un

boier de seamă, i-ar fi luat apărarea, demonstrând pe şleau celorlalţi că bietul prinţ, pe jumătate mort, pe jumătate falsificat, va muri, probabil, curând în întregime şi că atunci moşia le va reveni lor de la sine, fără casa de nebuni. Repet din nou: poţi opri gura lumii să vorbească vrute şi nevrute, mai ales la noi, la Mordasov? Toate aceste lucruri, după cum se spunea, l-au speriat grozav pe prinţ, până într-atât, încât s-a schimbat cu desăvârşire şi a devenit sihastru. Câteva persoane din Mordasov care s-au dus la conacul lui din curiozitate, ca să-i prezinte felicitări, fie că n-au fost primite deloc, fie că au fost primite într-un chip nemaipomenit de curios. Prinţul nici nu-şi mai amintea de cunoscuţii de altădată. Se afirma chiar că nici nu voia să-i recunoască. Veni la el în vizită şi guvernatorul.

Acesta se înapoie cu ştirea că, după părerea lui, prinţul e într-adevăr puţin cam sărit şi după aceea îşi alcătuia în mod regulat o mină acră ori de câte ori îşi aducea aminte de vizita lui la Duhanovo. Cucoanele îşi arătau zgomotos indignarea. În cele din urmă, s-a aflat un lucru capital şi anume: că prinţul se afla în stăpânirea unei oarecare Stepanida Matveevna – o necunoscută, care sosise odată cu dânsul de la Petersburg, Dumnezeu ştie ce soi de femeie, una grasă şi în vârstă, care purta rochii de stambă şi umbla veşnic cu cheile în mână; că prinţul asculta de dânsa în toate cele, ca un copil şi nu îndrăznea să facă un pas fără voia ei; că ea îl şi spăla cu propriile sale mâini, îl răsfăţa, îl purta în braţe şi-l mângâia ca pe un copil; că, în sfârşit, Stepanida Matveevna era aceea ce-l îndepărta de toţi vizitatorii şi, în special, de rude, care începuseră pe nesimţite să facă pelerinaj la Duhanovo pentru edificare. În Mordasov şi mai cu seamă printre cucoane, se vorbea mult despre această legătură de neînţeles. Se adăuga pe deasupra că Stepanida Matveevna conducea întreaga moşie a prinţului cu depline puteri, despotic: dădea afară administratorii, vechilii, slujitorii; strângea veniturile; dar gospodărea bine, aşa încât ţăranii îşi binecuvântează soarta. Cât

despre prinţ, s-a aflat că el îşi petrecea zilele aproape numai cu toaleta, cu încercarea perucilor şi a fracurilor; că restul timpului şi-l petrecea împreună cu Stepanida Matveevna, făcea cu ea jocurile lui preferate, ghicea în cărţi, ieşea rar la plimbare, călărind o iapă liniştită de rasă englezească, pe când Stepanida Matveevna îl însoţea neapărat într-o trăsură acoperită – pentru orice eventualitate, fiindcă prinţul umbla călare mai mult din cochetărie, deşi abia se ţinea în şa. A fost văzut uneori şi pe jos, în palton, purtând o pălărie de pai cu borul lat, cu un fular de damă roz la gât, cu monoclu şi cu un coşuleţ de pai pe braţul stâng, ca să culeagă ciuperci, flori de câmp, albăstrele... Stepanida Matveevna îl însoţea totdeauna, iar în urma lor păşeau doi lachei înalţi de un stânjen şi venea o trăsură, pentru orice întâmplare. Când îl întâlnea în cale un ţăran, se dădea la o parte, se descoperea şi, închinându-i-se până la pământ, rostea: „Bună ziua, tătucule cneaz, luminăţia ta eşti soarele nostru strălucit"; iar prinţul se uita numaidecât la el prin lornion, clătina prietenos din cap şi-i spunea blând: *Bonjour, mon ami, bonjour*[4].

Şi multe alte zvonuri de soiul acesta umblau prin Mordasov. Lumea nu-l putea uita pe prinţ, cu niciun chip: locuia doar într-o vecinătate atât de apropiată! Cu atât mai mare a fost uimirea tuturora când, într-o bună dimineaţă, s-a răspândit zvonul că prinţul, sihastrul acela cam sucit, a binevoit a pleca în persoană la Mordasov şi a tras la Maria Alexandrovna! Toţi erau zăpăciţi şi tulburaţi. Aşteptau lămuriri şi se întrebau unul pe altul: ce înseamnă asta? Unii se şi pregăteau să se ducă la Maria Alexandrovna. Tuturor sosirea prinţului le părea o ciudăţenie. Cucoanele îşi expediau bileţele, se pregăteau să-i facă vizită, îşi trimiteau servitoarele şi soţii în cercetare. Deosebit de straniu părea faptul că prinţul poposi anume la Maria Alexandrovna. De ce nu la altcineva?

[4] Bună ziua, prietene, bună ziua (fr.).

Mai înciudată decât toţi era Anna Nikolaevna Antipova, fiindcă prinţul îi era oarecum rudă, foarte de departe. Pentru a lămuri însă aceste probleme e nevoie neapărat să trecem chiar pe la Maria Alexandrovna, la care rugăm să poftească şi binevoitorul cititor. E drept că nu-i decât ora zece dimineaţa, dar sunt sigur că ea nu va refuza să-şi primească cunoştinţele apropiate. Pe noi, în orice caz, ne va primi neapărat.

CAPITOLUL III

Ora zece dimineaţa. Ne aflăm în casa Mariei Alexandrovna, pe Strada Mare, chiar în odaia pe care gazda, în ocazii solemne, o numeşte salonul său. Maria Alexandrovna are şi un budoar. Duşumeaua din salon este vopsită acceptabil şi tapetele sunt mai acătării, comandate din străinătate. Mobila, destul de greoaie, este aproape toată de culoare roşie. Există un cămin, deasupra lui o oglindă, iar în faţa oglinzii – un ornic de bronz, cu un soi de amoraş de un înspăimântător prost-gust. Între ferestre atârnă pe pereţi două oglinzi, de pe care gazda nu apucase încă să scoată husele. În faţa oglinzilor, pe nişte mesuţe – iarăşi ceasuri... La peretele din fund se află un admirabil pian cu coadă, adus din străinătate pentru Zina, care e muziciană. Lângă căminul în care arde focul, sunt aşezate fotolii, într-o neorânduială cât se poate de pitorească; între ele – o mesuţă. Într-un alt capăt al odăii – o altă masă, acoperită cu o faţă de o albeaţă orbitoare. Pe masă fierbe un samovar de argint şi e aşezat un serviciu de ceai destul de elegant. De samovar şi ceai are grijă Nastasia Petrovna Zeablova, o doamnă care locuieşte la Maria Alexandrovna în calitate de rudă îndepărtată. Câteva cuvinte

despre această persoană: e văduvă, în vârstă de peste treizeci de ani, brunetă, cu tenul fraged şi cu ochi căprui-închis, plini de vioiciune. În genere, nu-i urâtă. Înzestrată cu o fire veselă, îi place mult să râdă, e destul de şireată, se înţelege de la sine că-i şi bârfitoare, dar se pricepe să-şi pună la cale şi treburile sale. Are doi copii care învaţă pe undeva. Tare ar vrea să se mai mărite o dată. Îşi păstrează o atitudine destul de independentă. Soţul ei fusese ofiţer.

Maria Alexandrovna şade lângă cămin într-o excelentă stare sufletească. Poartă o rochie verde-deschis care o prinde bine. Este straşnic de bucuroasă de sosirea prinţului, care în clipa aceasta se află sus, îngrijindu-se de toaleta sa. E atât de bucuroasă, încât nici nu caută să-şi ascundă buna dispoziţie. În faţa ei, în picioare, un tânăr îşi dă aere, povestind ceva cu însufleţire. După ochii săi se vede că vrea să fie pe plac ascultătoarelor. Are douăzeci şi cinci de ani. Manierele lui n-ar fi rele, dacă n-ar cădea aşa de des în extaz şi, afară de asta, dacă n-ar avea atât de mari pretenţii la umor şi la spirit. E îmbrăcat fără greş şi e blond, deloc urât. Dar am mai pomenit de dânsul: este vorba de domnul Mozgliakov, care îndreptăţeşte mari speranţe. Maria Alexandrovna îl socoate, în sinea ei, cam sec, dar îl primeşte cu braţele deschise. E pretendentul la mâna fiicei sale Zina de care, după spusele lui, e îndrăgostit la nebunie. În fiece clipă i se adresează Zinei, străduindu-se să-i smulgă un zâmbet prin spiritul şi veselia lui. Dar ea, în mod vădit, rămâne rece şi nepăsătoare faţă de dânsul. În momentul de faţă, ea stă mai deoparte, lângă pian şi frunzăreşte cu degetele-i delicate filele unui calendar. Este una din acele femei care stârnesc uimirea şi încântarea tuturor când se ivesc în societate. E neînchipuit de frumoasă: înaltă, brunetă, cu nişte ochi minunaţi, aproape negri, zveltă, cu un bust plin, superb. Umerii şi braţele sale sunt de o frumuseţe antică, piciorușul ispititor, mersul de regină... Astăzi e puţin cam palidă; în schimb, buzele ei roşii, plinuţe, cu un contur

uimitor, printre care lucesc, ca un şirag de mărgăritare, dinţii regulaţi şi mărunţi, au să vă urmărească în vis trei nopţi în şir, dacă-i priviţi măcar o dată. Chipul său are o expresie serioasă şi severă. Musiu Mozgliakov pare că se teme de privirea-i stăruitoare. În orice caz, nu prea se simte la îndemână ori de câte ori îndrăzneşte să se uite la dânsa. În mişcările ei se vădesc nepăsarea şi mândria. Poartă o rochie simplă de muselină albă. Culoarea albă o prinde de minune; de altfel, i se potriveşte orice. Are în deget un inel împletit din părul cuiva – judecând după culoare, nu al mămichii. Mozgliakov n-a îndrăznit niciodată s-o întrebe: al cui e părul? În dimineaţa aceasta, Zina pare deosebit de tăcută, chiar tristă şi îngrijorată de ceva. În schimb, Maria Alexandrovna e gata să vorbească fără întrerupere – deşi, din când în când, se uită la fiică-sa cu o anumită privire, cam bănuitoare, dar numai pe furiş, ca şi cum şi ea s-ar teme de dânsa.

— Sunt aşa de bucuroasă, aşa de bucuroasă, Pavel Alexandrovici, ciripeşte gazda, încât sunt gata să strig din fereastră, ca să audă cu toţii. Nu mai vorbesc de surpriza amabilă pe care ne-ai făcut-o, mie şi Zinei, sosind cu două săptămâni mai devreme decât ai făgăduit, asta se înţelege de la sine! Îmi pare nespus de bine că l-aţi adus aici pe prinţul acesta aşa de drăguţ. Dumneata ştii cât ţin la bătrânelul nostru fermecător! Dar nu, nu! N-ai să mă pricepi! Voi, tinerii, nu-mi puteţi înţelege încântarea, oricât v-aş asigura! Ştii dumneata ce-a însemnat prinţul pentru mine în trecut, acum vreo şase ani, ţii minte, Zina? De altfel, am uitat: pe vremea aceea erai în vizită la mătuşa ta... N-ai să mă crezi, Pavel Alexandrovici: am fost pentru dânsul o îndrumătoare, o soră, o mamă! Asculta de mine ca un copil! Era ceva naiv, delicat şi nobil în legătura noastră, ceva, s-ar zice, pastoral... Nici eu nu ştiu cum s-o numesc! Iată de ce acum îşi

aminteşte cu recunoştinţă numai de casa mea, *ce pauvre prince*![5] Ştii dumneata, Pavel Alexandrovici, poate l-ai salvat aducându-l la mine! În aceşti şase ani m-am gândit tot timpul la dânsul cu inima adânc întristată. N-ai să mă crezi: îl şi visam. Se spune că femeia aceea monstruoasă l-a vrăjit, l-a nenorocit. Dar dumneata l-ai smuls, în sfârşit, din ghearele ei! Nu, trebuie să folosim acest prilej şi să-l salvăm definitiv! Dar mai povesteşte-mi o dată cum ai izbutit să potriveşti aşa de bine lucrurile? Descrie-mi cât mai amănunţit întâlnirea voastră. Deunăzi, în grabă, am dat atenţie numai chestiei principale, când tocmai amănuntele, toate amănuntele alcătuiesc, ca să zic aşa, adevăratul miez al lucrurilor. Ador amănuntele; chiar în împrejurările cele mai importante dau atenţie în primul rând amănuntelor... Şi, până ce el îşi face toaleta...

— Toate s-au petrecut aşa cum vi le-am mai povestit, Maria Alexandrovna! reluă cu plăcere vorba Mozgliakov, gata să le istorisească şi a zecea oară, aceasta fiind pentru dânsul o desfătare. Am călătorit toată noaptea, se înţelege că n-am închis ochii niciun pic. Vă puteţi închipui cum mă grăbeam! adăugă el, adresându-se Zinei; cu un cuvânt, m-am certat, am ţipat, am cerut cai, ba chiar am făcut scandal în staţii din pricina cailor. Dacă ar fi să se tipărească, ar ieşi un adevărat poem, după gusturile de ultimă modă! Dar să lăsăm asta! La orele şase fix sosesc în ultima staţie, Ighişevo. Înfrigurat tot, nu mai vreau nici să mă încălzesc şi strig: aduceţi cai! Am speriat-o pe nevasta căpitanului de poştă care avea un copil mic. Mi se pare chiar că i-a pierit laptele... Un răsărit de soare încântător. Ştiţi, pulberea de zăpadă se împurpurează şi luceşte ca argintul! Nu mă uit la nimic. Cu un cuvânt, mă grăbesc ca un nebun! Caii i-am luat cu asalt; i-am smuls unui consilier de colegiu. Era cât pe ce să-l provoc la duel. Mi se spune că acum un sfert de ceas a plecat din

---

[5] Acest sărman prinţ! (fr.).

staţie un prinţ, călătoreşte cu caii săi proprii şi că măsese acolo. Aproape nu mai ascult ce mi se spune, urc în trăsură şi o întind la drum puşcă. Are Fet ceva în genul acesta, într-o elegie[viii]. Taman la nouă verste de oraş, chiar la cotitura spre pustiul Svetoziorski, îmi dau seama că se întâmplase o pătăranie uimitoare. O uriaşă caleaşcă zace răsturnată într-o rână. Vizitiul şi doi lachei stau în faţa ei nedumeriţi, iar din trăsura prăvălită pe-o parte ies nişte ţipete şi plânsete sfâşietoare. Mă gândeam să trec mai departe: n-ai decât să stai într-o rână, doar nu-mi eşti consătean! Dar a biruit omenia din mine care, după cum se exprimă Heine, îşi vâră nasul peste tot. Mă opresc. Eu, împreună cu Semion al meu şi cu vizitiul şi el suflet de rus, îi venim repede într-ajutor şi în felul acesta, tusşase laolaltă, ridicăm în sfârşit caleaşca, o punem pe roate – adică, drept vorbind, pe tălpici. Ne-au mai ajutat şi nişte ţărani ce cărau lemne la oraş şi le-am dat un bacşiş. Mă gândesc: trebuie să fie chiar prinţul acela! Mă uit: Dumnezeule, chiar el e, prinţul Gavrila! Ce întâlnire! Îi strig: „Prinţe! Unchiule!" El, se înţelege, aproape nici nu m-a recunoscut de la prima vedere; numaidecât parcă aproape m-a recunoscut... la această a doua vedere. Vă mărturisesc însă că chiar acum abia dacă îşi dă seama cine sunt... Şi-mi închipui că mă ia drept altul şi nu ca ruda lui. L-am văzut acum şapte ani la Petersburg; şi, se înţelege, pe atunci eram un băieţandru. Mi-a rămas însă în minte; prinţul mă impresionase; dar el pe mine cum să mă mai ţină minte! Mă recomand; e încântat, mă îmbrăţişează şi între timp tremură tot de spaimă şi plânge, zău că plânge: am văzut asta cu ochii mei! Până una-alta, l-am convins la urmă să treacă în trăsurica mea şi măcar pentru o zi să poposească la Mordasov, pentru a-şi mai veni în fire şi a se mai odihni. Primeşte fără murmur... Mi se destăinuieşte că se duce în pustiul Svetoziorski, la ieromonahul Misail, pe care-l cinsteşte şi-l respectă; că Stepanida Matveevna (toate rudele noastre au auzit de dânsa, care pe mine, anul trecut, m-a gonit cu mătura

din Duhanovo) vasăzică Stepanida Matveevna asta a primit o scrisoare din cuprinsul căreia reiese că are la Moscova pe cineva pe patul de moarte: Tatăl sau fiica, nu ştiu bine care anume şi nici nu mă interesează, poate că tatăl şi fiica împreună, ori vreun nepot pe deasupra, ocupat în domeniul băuturilor spirtoase... Într-un cuvânt, într-atât s-a zăpăcit ea, că a hotărât să-şi ia rămas bun pentru vreo zece zile de la prinţul ei şi a zburat în capitală ca s-o împodobească cu prezenţa sa. Prinţul stătu o zi-două, îşi încercă perucile, se pomădă, îşi căni părul, ba se apucă să-şi dea în cărţi (poate chiar şi în bobi); dar nu mai putu îndura lipsa Stepanidei Matveevna şi porunci să se înhame caii şi o luă spre pustiul Svetoziorski. Careva dintre ai casei, de teama absenţei Stepanida Matveevna, îndrăzni să se împotrivească; dar prinţul stărui. Plecă ieri după-amiază, mase la Ighişevo, plecă din staţie în zori şi, chiar la cotitura spre ieromonahul Misail, era cât pe ce să se răstoarne cu trăsura drept în râpă. Îl salvez, caut să-l conving a trece pe la prietena noastră comună, preastimata Maria Alexandrovna. El spune despre dumneata că eşti cea mai fermecătoare dintre toate doamnele pe care le-a cunoscut vreodată şi iată-ne aici; iar prinţul îşi reface acum, sus, toaleta, cu ajutorul cameristului său pe care n-a uitat să-l ia cu dânsul şi pe care nu-l va uita niciodată şi în niciun caz, fiindcă ar prefera mai curând să moară decât să se înfăţişeze înaintea unor doamne fără anumite pregătiri sau, mai bine zis – retuşări... Asta-i toată pătărania! *Eine allerliebste Geschichte*![6]

— Ce spiritual e, Zina! exclamă Maria Alexandrovna după ce-l ascultă, ce nostim povesteşte! Dar ascultă, Paul, o întrebare: ia lămureşte-mă cum îţi vine rudă prinţul? Doar îi spui „unchiule”, nu-i aşa?

[6] O poveste dintre cele mai drăguţe! (germ.).

— Zău că nu ştiu, Maria Alexandrovna, cum şi în ce fel îi sunt cimotie: mi se pare că-s a şaptea spiţă sau poate chiar una mai mult. N-am nicio vină în asta, vinovată de toate e numai mătuşica Aglaia Mihailovna. De altfel, mătuşica Aglaia Mihailovna nici n-are altceva de făcut decât să numere pe degete neamurile. Ea m-a şi mânat să mă duc la dânsul vara trecută, la Duhanovo. Mai bine se ducea singură! Îi spun „unchiule" numai aşa, într-o doară; iar el îmi răspunde. Asta-i toată rudenia noastră, pe ziua de azi, în orice caz...

— Dar eu adeveresc că numai unul Dumnezeu a putut să-ţi dea gândul a-l aduce drept la mine! Tremur când mă gândesc ce s-ar fi ales de bietul om, dacă ar fi nimerit la altcineva şi nu la mine. Păi, aici, în oraş, ar fi fost tras în toate părţile, rupt în bucăţi, devorat! S-ar fi azvârlit cu toţii pe el ca asupra unei mine de aur, ca asupra unui teren aurifer, ba te pomeneşti că l-ar fi şi jefuit! Nici nu-ţi închipui, Pavel Alexandrovici, ce oameni lacomi, meschini, josnici şi perfizi sunt aici...

— Ah, Doamne, dar la cine putea să-l aducă, dacă nu la dumneata? Ce om eşti dumneata, Maria Alexandrovna! se amestecă Nastasia Petrovna, văduva, care tocmai turna ceaiul în ceşti. Doar nu era să-l ducă la Anna Nikolaevna! Ce zici?

— Dar de ce-o fi zăbovind atât? E chiar ciudat, spuse Maria Alexandrovna, sculându-se nerăbdătoare.

— Unchiul? Păi cred că are să se îmbrace acolo încă vreo cinci ceasuri! Afară de asta, cum îi lipseşte cu desăvârşire memoria, se prea poate să fi uitat că a sosit în vizită la dumneata. E un om uimitor, Maria Alexandrovna.

— Dar isprăveşte odată, te rog, ce tot îndrugi?

— Ba deloc, Maria Alexandrovna, nu spun decât adevărul gol-goluţ! Nici măcar nu e om ca toţi oamenii, ci-i pe jumătate plăsmuit! Dumneata nu l-ai văzut de şase ani, iar eu – de o oră. E pe jumătate cadavru! Nu e decât amintirea unui om; au uitat să-l înmormânteze!

Are ochii puşi, picioare de plută, tot trupul i-i pe arcuri şi vorbeşte tot cu ajutorul arcurilor.

— Doamne, ce uşuratic eşti, cum poţi să vorbeşti aşa? izbucneşte Maria Alexandrovna, luându-şi o înfăţişare severă. Şi cum de nu ţi-e ruşine, om tânăr, rudă, să te pronunţi astfel despre bătrânelul acesta stimabil! Ce să zic de bunătatea lui neasemuită? Şi glasul ei căpătă o intonaţie impresionantă. Aminteşte-ţi numai că el e o rămăşiţă, ca să zic aşa, o părticică din aristocraţia noastră. Prietene, *mon ami*! Înţeleg că eşti fluşturatic din pricina nu ştiu căror idei noi, despre care trăncăneşti fără încetare. Dar, Dumnezeule! Nu sunt nici eu străină de ideile astea noi. Pricep că temelia tuturor acestor tendinţe este nobilă şi cinstită. Simt că în ideile acestea noi există chiar ceva înălţător; dar toate acestea nu mă împiedică să văd şi aspectul direct, practic, ca să zic aşa, al problemei. Am trăit pe lumea asta, am văzut mai multe decât dumneata şi, în sfârşit, sunt mamă, în timp ce dumneata eşti încă tânăr! El e un bătrânel şi de aceea pare caraghios în ochii noştri! Mai mult: data trecută spuneai chiar că ai de gând să dai libertate ţăranilor dumitale, pentru că trebuie, cică, totuşi, să se facă ceva şi pentru veacul nostru. Dar toate astea se datorează faptului că prea ţi-ai îmbâcsit capul tot citindu-l pe Shakespeare al dumitale[ix]! Crede-mă, Pavel Alexandrovici, Shakespeare al vostru şi-a trăit de mult traiul şi, dacă ar învia, cu toată deşteptăciunea lui, n-ar pricepe nicio iotă din viaţa noastră! Dacă mai avem ceva într-adevăr cavaleresc şi măreţ în societatea contemporană, apoi numai în păturile înalte. Un prinţ rămâne prinţ chiar dacă-l îmbraci într-un sac; chiar şi într-o cocioabă, va arăta ca într-un palat! În schimb, bărbatul Nataliei Dmitrievna, chit că şi-a ridicat ditai palatul, oricum, nu-i decât soţul Nataliei Dmitrievna şi nimic mai mult! Chiar şi Natalia Dmitrievna, dacă s-ar împodobi cu cincizeci de crinoline, rămâne tot vechea Natalia Dmitrievna şi nu va creşte în ochii nimănui! Şi dumneata eşti într-o măsură un reprezentant al

păturilor de sus, fiindcă te tragi din ele. Eu de asemenea mă socot înrudită cu ele şi netrebnic e puiul care-şi mânjeşte cuibul! Odată şi odată ai să ajungi a înţelege toate astea mai bine decât mine, *mon cher Paul*[7] şi atunci o să-l dai uitării pe Shakespeare al dumitale. Ţi-o prezic eu. Sunt convinsă că nici acum nu eşti sincer şi cochetezi numai cu moda. Dar m-am luat cu vorba. Rămâi aici, *mon cher Paul*; iar eu mă duc până sus să aflu ce-i cu prinţul. Poate că are nevoie de ceva şi cu slugile astea ale mele...

Şi Maria Alexandrovna ieşi grabnic din odaie, amintindu-şi de slugile sale.

— Am impresia că Maria Alexandrovna e foarte bucuroasă că prinţul n-a încăput pe mâna filfizoanei aceleia de Anna Nikolaevna. Şi doar susţinea mereu că-i e rudă! Ce-o mai fi plesnind acum de necaz! remarcă Nastasia Petrovna.

Văzând însă că nu-i răspunde nimeni, doamna Zeablova se uită la Zina şi la Pavel Alexandrovici, îşi dădu numaidecât seama şi ieşi din odaie, ca şi cum ar fi avut treabă. De altfel, se revanşă pe loc, oprindu-se lângă uşă ca să tragă cu urechea.

În aceeaşi clipă, Pavel Alexandrovici se întoarse spre Zina. Era grozav de tulburat; vocea îi tremura.

— Zinaida Afanasievna, nu eşti supărată pe mine? rosti el cu un aer sfios şi rugător.

— Pe dumneata? De ce? spuse Zina, ridicând spre dânsul ochii săi minunaţi şi roşind uşor.

— Pentru că am sosit prea devreme, Zinaida Afanasievna? N-am mai putut răbda, n-am fost în stare să aştept încă două săptămâni... Mi-ai apărut chiar şi în vis. Am venit în zbor, ca să-mi aflu soarta... Dar eşti încruntată, te-am supărat! Oare nici acum n-o să aflu ceva hotărâtor?

---

[7] Dragul meu Paul (fr.).

Într-adevăr, Zinaida se încruntase.

— Mă aşteptam să-mi vorbeşti despre asta, îi răspunse ea, lăsând din nou ochii în pământ, cu glas ferm şi sever, în care însă se ghicea ciuda. Dar fiindcă aşteptarea asta a fost pentru mine un chin, cu cât s-a isprăvit mai repede, cu atât mai bine. Iarăşi pretinzi, adică îmi ceri un răspuns. Dă-mi voie să ţi-l repet, fiindcă răspunsul meu e acelaşi ca şi cel de mai înainte: aşteaptă! Îţi repet, nu m-am hotărât încă şi nu-ţi pot făgădui ceva cu anasâna, Pavel Alexandrovici. Dar ca să te liniştesc, adaug că refuzul nu e încă definitiv. Dar bagă de seamă: dându-ţi acum unele nădejdi în vederea unei hotărâri favorabile, o fac numai fiindcă sunt îngăduitoare faţă de neliniştea şi de nerăbdarea dumitale. Îţi repet, vreau să rămân cu desăvârşire liberă pe decizia mea; şi dacă până la urmă am să-ţi spun că nu-s de acord, să nu mă învinuieşti de a-ţi fi dat speranţe. Deci ţine minte asta!

— Dar ce-i asta, ce-i asta! exclamă Mozgliakov cu glas jalnic. Asta înseamnă oare speranţă? Pot trage vreo nădejde cât de mică după cuvintele dumitale, Zinaida Afanasievna?

— Nu uita tot ce ţi-am spus şi înţelege ce doreşti. Treaba dumitale! Eu însă nu mai adaug nimic. Nu te refuz încă, îţi spun numai: aşteaptă! Dar, îţi repet, îmi rezerv în întregime dreptul de a te refuza, dacă o să-mi vină cheful. Îţi mai atrag atenţia asupra unui lucru, Pavel Alexandrovici: dacă ai sosit înainte de termenul stabilit pentru răspuns ca să acţionezi pe căi ocolite, bizuindu-te pe un sprijin din afară, de pildă, chiar şi pe influenţa mămăicăi, ţi-ai greşit foarte tare socotelile. În cazul acesta, am să te refuz de-a dreptul, m-auzi? Dar deocamdată, destul! Şi te rog să nu-mi mai pomeneşti nicio vorbă până la termenul hotărât.

Tot discursul acesta fu rostit sec, ferm, fără şovăială: parcă fusese învăţat dinainte. Musiu Paul îşi dădu seama că pierduse partida. În

clipa aceea se întoarse Maria Alexandrovna; iar după ea, aproape numaidecât şi doamna Zeablova.

— Mi se pare că acuşi coboară şi el, Zina! Nastasia Petrovna, opăreşte repede ceai proaspăt!

Maria Alexandrovna era uşor tulburată.

— Anna Nikolaevna a şi trimis să afle veşti. Aniutka ei a alergat până aici, la bucătărie şi a întrebat: ce şi cum? Ce furioasă o fi acuma! anunță Nastasia Petrovna repezindu-se la samovar.

— Ce mă priveşte pe mine! îi răspunse peste umăr Maria Alexandrovna. Parcă mă interesează să aflu ce gândeşte Anna Nikolaevna! Crede-mă că n-am să trimit pe nimeni la dânsa la bucătărie. Mă mir, zău că mă şi mir de ce mă socoți duşmanca bietei Anna Nikolaevna şi nu numai dumneata, ci toți ceilalți din oraş? Am să te iau martor pe dumneata, Pavel Alexandrovici! Ne cunoşti pe amândouă, de ce să-i fiu eu duşmancă? Pentru întâietate? Dar mă lasă rece întâietatea asta. Las' să fie ea în frunte! Sunt gata să mă duc cea dintâi la dânsa, ca s-o felicit pentru întâietatea ei. Şi, la urma urmei, toate acestea-s nedrepte. Eu îi iau apărarea, sunt datoare să-i iau apărarea! Lumea o bârfeşte! De ce tăbărâți toți asupra ei? E tânără, îi plac gătelile – oare pentru asta? Dar după mine, e mai bine să-ți placă gătelile decât altceva, ca Nataliei Dmitrievna, căreia îi plac nişte lucruri pe care nici nu le poți numi. Oare pentru că Anna Nikolaevna umblă mereu în vizite şi nu poate sta acasă? Dar, Dumnezeule! Ea n-are niciun fel de cultură şi, desigur, îi vine greu să deschidă, de pildă, o carte, sau să se ocupe de altceva două minute în şir. Cochetează şi aruncă ocheade de la fereastră tuturor trecătorilor de pe stradă. Dar de ce o asigură toată lumea că-i drăguță, când – afară de culoarea albă a feței – n-are nimic altceva? Te face să râzi când dansează – sunt de acord! Dar de ce i se dau asigurări că dansează minunat polca? Poartă nişte pălării şi găteli imposibile; dar ce vină are ea că Dumnezeu n-a înzestrat-o cu gust,

ci, dimpotrivă, a făcut-o atât de credulă? E de ajuns s-o asiguri că-i frumos a-ţi prinde în păr o hârtie de bomboane, ca ea să şi-o pună. E bârfitoare, dar aşa-s obiceiurile pe la noi; cine nu cleveteşte aici? O vizitează Suşilov, cel cu favoriţi şi dimineaţa şi seara, aproape şi noaptea. Ah, Dumnezeule! Ba bine că nu, dacă bărbatu-său a jucat cărţi până la cinci dimineaţa! Şi apoi, găseşti aici atâtea exemple proaste! Dar, la urma urmei, asta poate fi şi o calomnie. Într-un cuvânt, totdeauna, chiar totdeauna, sunt gata să-i iau apărarea!... Dar, Doamne! Iată-l pe prinţ! El e, el! Îl recunosc! Îl recunosc dintr-o mie! În sfârşit, vă văd, *mon prince*! exclamă Maria Alexandrovna şi se repezi în întâmpinarea prinţului care intra.

CAPITOLUL IV

De la cea dintâi privire fugară n-aţi spune deloc că prinţul acesta e bătrân şi numai după ce vă uitaţi la dânsul de aproape şi mai cu atenţie, vă daţi seama că-i un soi de cadavru pe arcuri. S-au folosit toate mijloacele artistice ca să se travestească această mumie într-un tânăr. Peruca, favoriţii, mustaţa şi bărbuţa – toate uimitoare şi de cea mai minunată culoare neagră – îi acoperă jumătate din obraz. Faţa i-i dată cu alb şi cu roşu, cu o deosebită iscusinţă şi aproape n-are zbârcituri. Unde au dispărut? Nu se ştie. E îmbrăcat după ultima modă: parcă ar fi ieşit dintr-un jurnal de mode. Poartă un soi de veston sau ceva asemănător, zău că nu ştiu bine ce anume, dar ceva extrem de modern şi la zi, lansat pentru vizitele de dimineaţă. Mănuşile, cravata, vesta, cămaşa şi toate celelalte sunt de o prospeţime sclipitoare şi de un gust ales. Prinţul şchioapătă niţeluş, dar o face cu atâta abilitate, ca şi cum asta ar intra în cerinţele modei. Poartă monoclu, exact la ochiul care şi aşa e de sticlă. Prinţul e

îmbibat tot de parfum, în timp ce vorbeşte, tărăgănează într-un anumit fel unele cuvinte – poate din slăbiciune bătrânească sau fiindcă are dantura falsă, ori ca să-şi dea mai multă importanţă. Unele silabe le pronunţă deosebit de dulceag, accentuând mai mult litera *e*. *Da* iese la dânsul ca un *dde*, însă ceva mai lânced. În manierele lui are un aer de nepăsare, însuşit în decursul întregii sale vieţi ca om de lume. Dar îndeobşte, dacă s-a şi păstrat ceva în el din viaţa de odinioară a omului de lume, a rămas sub o formă inconştientă, ca un fel de vagă amintire, sub înfăţişarea unui trecut trăit şi apus, pe care, vai! nu-l mai pot învia niciun fel de produse cosmetice, nici corsetele, nici parfumurile şi nici coaforii. De aceea, am face mai bine dacă am recunoaşte din capul locului că bătrânelul, chiar dacă nu s-a ramolit de tot, şi-a pierdut însă demult memoria şi mereu se poticneşte, se repetă, ba chiar deraiază. Îţi trebuie chiar o anumită îndemânare ca să poţi sta de vorbă cu dânsul. Dar Maria Alexandrovna se bizuie pe sine şi, la vederea prinţului, cade într-un desăvârşit extaz.

— Dar nu te-ai schimbat deloc, absolut deloc! exclamă ea şi, apucând musafirul de amândouă mâinile, îl aşeză într-un fotoliu comod. Ia loc, ia loc, prinţe! Şase ani, şase ani în şir nu ne-am văzut şi în tot răstimpul acesta nu mi-ai trimis o scrisoare, niciun rând măcar! O, cât de vinovat eşti faţă de mine, prinţe! Cât de supărată eram pe dumneata, *mon cher prince*! Dar să se aducă ceaiul! Ceaiul! Doamne! Nastasia Petrovna, adă ceaiul!

— Mulţumesc, mul-ţu-mesc, scu-za-ţi-mă, rosti peltic prinţul (am uitat să spun că prinţul e puţin peltic; dar ai zice că şi asta o face conform modei). Scuzaţi-mă şi, închipuiţi-vă, încă de anul trecut voiam ne-a-pă-rat să trec pe aici, adăugă el, cercetând cu lornionul odaia. Dar m-au speriat unii; se spunea că pe-aici a fost ho-le-ră...

— Nu, prinţe, n-a fost holeră pe la noi, spuse Maria Alexandrovna.

— Aici a bântuit o epizootie, unchiule! adăugă Mozgliakov, vrând să iasă în evidenţă.

Maria Alexandrovna îl măsură cu o privire severă.

— Ei da, epizootie sau ceva în felul acesta... De aceea am şi rămas acasă. Ei, dar ce mai face soţul dumitale, draga mea Anna Nikolaevna? Tot cu procu-ratura lui?

— N-nu, prinţe, răspunse Maria Alexandrovna, bâlbâindu-se niţeluş. Soţul meu nu-i pro-cu-ror...

— Pariez că unchiul s-a încurcat şi vă ia drept Anna Nikolaevna! exclamă abil Mozgliakov, dar se opri numaidecât, băgând de seamă că şi fără aceste lămuriri Maria Alexandrovna era destul de enervată.

— Ei da, da, Anna Nikolaevna şi... şi... (uit mereu!). Ei da, Antipovna, exact, Antipovna, adeveri prinţul.

— N-nu prinţe, eşti foarte greşit, spuse Maria Alexandrovna cu un zâmbet amar. Nu-s deloc Anna Nikolaevna şi, mărturisesc, nu mă aşteptam defel că n-o să mă recunoşti! Mă faci să mă mir, prinţe! Sunt fosta dumitale amică, Maria Alexandrovna Moskaleva. Îţi aminteşti, prinţe, de Maria Alexandrovna...

— Maria A-le-xan-drovna! Închipuieşte-ţi! Şi eu credeam că dumneata eşti (cum îi zice) – ei da! Anna Vasilievna... *C'est dèlicieux!*[8] Înseamnă că am nimerit în altă parte. Iar eu credeam, prietene, că mă duci chiar la Anna Matveevna de care spuneam. *C'est charmant!*[9] De altfel, mi se întâmplă des... Nimeresc adesea în altă parte. În genere, sunt mulţumit, sunt totdeauna mulţumit, orice s-ar întâmpla. Vasăzică dumneata nu eşti Nastasia Va-si-lievna? Interesant...

— Maria Alexandrovna, prinţe, Maria Alexandrovna! O, cât eşti de vinovat faţă de mine! Să uiţi prietena cea mai bună, cea mai bună!

---

[8] E delicios! (fr.).

[9] E fermecător! (fr.).

— Ei, da, cea mai bună prietenă... Pardon, pardon! rosti peltic prinţul, cu ochii la Zina.

— Iar asta e fiica mea, Zina. Nu vă cunoaşteţi încă, prinţe. Nu era aici pe vremea când ai fost la noi, îţi aminteşti în ce an?

— E fiica dumitale! *Charmante, charmante*[10] bolborosi prinţul, uitându-se avid prin lornion la Zina. *Mais quelle beauté*[11] şopti el, vădit uluit.

— Serveşte ceaiul, prinţe, îl îndemnă Maria Alexandrovna, atrăgând atenţia prinţului asupra feciorului în casă, un băiat care stătea în faţa lui cu tava în mâini. Prinţul luă o ceaşcă şi rămase cu ochii ţintă la băiat, care avea obrăjori bucălaţi şi rumeni.

— A-a-a, e băiatul dumitale? spuse el. Ce băieţaş dră-guţ!... Şi-i-i, probabil, se poar-tă... frumos?

— Dar, prinţe, se grăbi să-l întrerupă Maria Alexandrovna, am auzit de groaznica întâmplare! Mărturisesc, nu-mi puteam veni în fire de spaimă... Nu te-ai lovit? Ai grijă! Nu se pot neglija asemenea lucruri...

— M-a răsturnat! M-a răsturnat! Vizitiul! izbucni prinţul cu deosebită însufleţire. Credeam că a sosit sfârşitul lumii sau ceva în genul acesta şi, recunosc, m-am speriat atât de tare, încât, Doamne iartă-mă, m-am pierdut de tot cu firea! Nu mă aşteptam, nu mă aş-teptam! deloc nu mă aş-teptam! Şi de toate e vinovat numai Te-o-fil, vizitiul meu! Mă bizui în totul pe tine, prietene: dă poruncă şi cercetează bine. Sunt convins că a încercat să a-ten-teze la viaţa mea.

— Bine, bine, unchiule! răspunse Pavel Alexandrovici, am să cercetez totul! Numai ascultă, unchiule! Iartă-l de data asta! Ce zici?

— Pentru nimic în lume nu-l iert! Sunt sigur că a atentat la viaţa mea! El şi Lavrenti, pe care l-am lăsat acasă. Închipuieşte-ţi: a prins, vezi dumneata, nu ştiu ce idei noi! S-a iscat la dânsul un soi de

---

[10] Fermecătoare, fermecătoare! (fr.).

[11] Dar ce frumuseţe! (fr.).

împotrivire... Cu un cuvânt: comunist în toată regula! Mi-e şi frică să mai dau ochii cu el!

— Ah, ce adevăr ai rostit, prinţe! exclamă Maria Alexandrovna. Nu m-ai crede dacă ţi-aş spune cât sufăr eu însămi din pricina slugilor ăstora josnice şi netrebnice! Imaginează-ţi, am schimbat doi dintre servitorii mei şi, mărturisesc, sunt atât de proşti, încât nici mai mult, nici mai puţin, mă lupt cu dânşii de dimineaţă până seara. Nici nu-ţi închipui cât sunt de proşti, prinţe!

— Ei da, ei da! Dar, vă mărturisesc, îmi place chiar când un lacheu este oarecum prost, observă prinţul, care, ca toţi bătrânii, e bucuros când flecăreala lui e ascultată cu oarecare umilinţă; unui lacheu asta îi stă oarecum bine şi se socoteşte chiar ca o calitate a lui – să fie sincer şi prost. Se înţelege, numai în anumite cazuri. Asta îi dă parcă mai multă ţi-nută, obrazul îi capătă o anumită solemnitate; cu un cuvânt, e mai cuviincios, iar eu pretind înainte de toate unui *servitor* să fie cu-vi-in-cios. Iată, îl am pe Te-renti. Îl ţii minte, prietene, pe Te-renti? Cum m-am uitat la el, i-am şi prezis de la început: ţi-e dat să fii lacheu! E fe-no-me-nal de prost! Se uită ca viţelul la poarta nouă! Dar câtă ţi-nu-tă, câtă solemnitate! Are mărul lui Adam, aşa, roz-deschis! Ei, dar cravata albă şi uniforma de gală fac efect. M-am legat de el din tot sufletul. Uneori mă uit la dânsul şi nu-mi pot lua ochii: are un aer important, de parcă ar scrie o disertaţie! Într-un cuvânt, juri că-i filosoful german Kant sau, mai precis, un curcan gras, bine hrănit. Cu adevărat *comme il faut* pentru un slujitor!

Maria Alexandrovna hohoti de râs încântată la culme, ba chiar bătu din palme. Pavel Alexandrovici îi ţinu isonul, din toată inima: unchiul îl amuza nespus. Nastasia Petrovna izbucni şi ea în râs. Până şi Zina zâmbi.

— Dar ce umor, câtă voioşie, cât spirit ai, prinţe! exclamă Maria Alexandrovna. Ce însuşire preţioasă, să observi trăsătura cea mai

fină, cea mai amuzantă!... Şi să dispari din societate, să te închizi cinci ani în şir! Cu asemenea talent! Dar ai fi putut să scrii, prinţe! Ai fi putut fi un al doilea Fonvizin, Griboedov, Gogol...

— Ei da, ei da! spuse prinţul foarte mulţumit, aş putea fi... Şi, ştiţi, înainte vreme eram deosebit de spiritual. Am scris chiar un vo-de-vil pentru scenă... Erau acolo câteva cuplete încân-tă-toare! De altfel, n-a fost jucat niciodată...

— Ah, cât ar fi de drăguţ să-l putem citi! Şi ştii, Zina, tocmai acum ar fi cât se poate de nimerit! La noi se pregăteşte o piesă pentru o donaţie patriotică, prinţe, în folosul răniţilor... Ce bun ar fi vodevilul dumitale!

— Sigur! Sunt gata să-l scriu din nou... de altfel, l-am ui-tat cu desăvârşire. Dar, îmi amintesc, erau acolo două-trei calambururi aşa de bune, că... (şi prinţul îşi sărută vârful degetelor). Şi, în general, pe vremea când eram în străinătate, produceam o a-de-vă-rată fu-roa-re. Îl ţin minte pe lordul Byron. Eram prieteni. Dansa încântător cracoveacul la congresul de la Viena.

— Lordul Byron, unchiule! Iartă-mă, unchiule, ce spui?

— Ei da, lordul Byron. Sau poate că nu era lordul Byron, ci altcineva. Chiar aşa, nu lordul Byron, ci un polonez! Acum îmi amintesc perfect. Şi era straşnic de o-ri-gi-nal polonezul ăsta; s-a dat drept conte şi pe urmă s-a dovedit că era un birtaş. Dar dansa în-cân-tă-tor cracoveacul şi până la urmă şi-a rupt un picior. Cu prilejul acela am compus şi nişte versuri:

Cracoveacul a dansat
Polonezul avântat...

Însă mai departe... Mai departe uite că nu-mi mai amintesc...

Dar când i-a făcut piciorul pac,
S-a lăsat de cracoveac.

— Aşa o fi, unchiule? izbucni Mozgliakov, din ce în ce mai însufleţit.

— Mi se pare că-i aşa, prietene, răspunse prinţul, sau ceva a-se-mănător. De altfel, poate nici nu-i aşa, ştiu doar că au fost nişte versuri foarte reuşite... În general, am mai uitat unele întâm-plări. Asta fiindcă sunt foarte ocupat.

— Dar spune, prinţe, cu ce te-ai ocupat în tot timpul izolării dumitale? se interesă Maria Alexandrovna. M-am gândit atât de des la dumneata, *mon cher prince*, încât, mărturisesc, de data asta ard de nerăbdare să aflu toate acestea mai în amănunt...

— Cu ce m-am ocupat? Ei, în general, ştiţi, am multe preocupări. Uneori, mă odihnesc, alteori, ştiţi, mă plimb, îmi imaginez tot soiul de lucruri...

— Dumneata, unchiule, ai pesemne o imaginaţie bogată?

— Extrem de bogată, dragul meu! Uneori îmi închipui asemenea lucruri, că pe urmă mă mir eu însumi de mine. Când eram la Kaduev... Apropo! Mi se pare că tu ai fost viceguvernator la Kaduev?

— Eu, unchiule? Iartă-mă, ce tot spui! exclamă Pavel Alexandrovici.

— Închipuieşte-ţi, prietene! Eu te-am luat tot timpul drept viceguvernator şi mă tot gândesc: de ce oare s-o fi schimbat parcă la fa-a-ţă, aşa, deodată?... Acela, ştii, era chi-peş, inteligent. De-o-sebit de inteligent era şi com-pu-nea mereu versuri pentru diverse ocazii. Semăna puţin, aşa dintr-o parte cu un rigă de caro...

— Nu, prinţe, îl întrerupse Maria Alexandrovna, îţi jur, te distrugi cu asemenea viaţă! Să te izolezi cinci ani de zile în singurătate, să nu vezi pe nimeni, să nu auzi nimic! Eşti un om pierdut, prinţe! Întreabă pe oricine dintre devotaţi şi fiecare are să-ţi spună că eşti un om pierdut!

— Oare? se miră prinţul.

— Te asigur; ţi-o spun ca prietenă, ca soră! Ţi-o spun fiindcă-mi eşti drag, fiindcă amintirea trecutului e sfântă pentru mine! Ce-aş câştiga să fiu făţarnică? Nu, dumneata trebuie să-ţi schimbi viaţa cu totul, altminteri o să cazi la pat, o să te secătuieşti, o să mori...

— Ah, Doamne! Oare am să mor aşa de curând? izbucni prinţul speriat, şi, imaginează-ţi, ai ghicit: amarnic mă mai chinuiesc hemoroizii, mai ales în ultima vreme... Şi, îndeobşte, crizele sunt însoţite de nişte simptome ui-mi-toare... (o să vi le descriu foarte amănunţit). În primul rând...

— Unchiule, ai să povesteşti altă dată, se amestecă Pavel Alexandrovici, iar deocamdată... Oare nu-i timpul să plecăm?

— Ei da! Poate altă dată. Poate nu-i atât de interesant să asculţi, înţeleg acum... Totuşi, e o boală extrem de curioasă. Există diverse episoade... Să-mi aminteşti, prietene, am să-ţi povestesc diseară un caz în a-mă-nunt...

— Dar ascultă, prinţe, ar trebui să încerci a te trata în străinătate, îl întrerupse a doua oară Maria Alexandrovna.

— În străinătate! Ei da, ei da! Am să plec neapărat în străinătate. Îmi amintesc, când am fost peste graniţă prin anii douăzeci, era acolo te-ri-bil de vesel. Cât pe ce să mă însor cu o vicontesă, o franţuzoaică. Eram pe atunci îndrăgostit lulea şi voiam să-i închin ei întreaga mea viaţă. Dar nu m-am însurat eu, ci altul. Şi ce întâmplare curioasă! Am lipsit numai două ceasuri şi a triumfat altul, un baron neamţ; mai târziu, el a stat câtăva vreme la casa de nebuni.

— Dar, *cher prince*, tocmai spuneam că trebuie să te gândeşti serios la sănătatea dumitale. În străinătate sunt nişte medici grozavi... Afară de asta, contează mult însăşi schimbarea felului de viaţă! Hotărât, trebuie să părăseşti, măcar pentru o bucată de vreme, Duhanovo-ul dumitale.

— Ne-a-părat! M-am hotărât de mult şi, ştiţi, am de gând să mă tratez cu hi-dro-patie.

— Hidropatie?

— Hidropatie. M-am mai tratat odată cu hi-dro-patie. Eram într-o staţiune balneară. Se afla acolo şi o cucoană din Moscova, i-am uitat numele, o femeie extrem de poetică, de vreo şaptezeci de ani. Cu ea se mai găsea şi fiică-sa, de vreo cincizeci de ani, văduvă, cu albeaţă pe un ochi. Şi ea mai că nu vorbea în versuri. Apoi s-a mai petrecut cu dânsa şi o întâmplare ne-fe-ri-ci-tă, s-a înfuriat pe o slujnică şi a ucis-o: pentru asta a fost judecată. Ei, s-au gândit ele să mă vindece cu apă. Mărturisesc că nu sufeream de nimic, dar ele s-au legat de mine: „Tratează-te şi tratează-te!" Eu, din delicateţe, am început să beau apă; îmi zic: poate are să-mi fie într-adevăr mai bine. Beau-beau, beau-beau... Am băut o cascadă întreagă şi, ştiţi, hidropatia asta e un lucru folositor şi mi-a făcut grozav de bine, aşa că, dacă până la urmă nu m-aş fi îmbolnăvit, vă asigur că aş fi fost perfect sănătos...

— Iată o concluzie perfect justă, unchiule! Spune, unchiule, ai studiat logica?

— Doamne! Ce întrebări pui! îi taie vorba cu severitate Maria Alexandrovna, scandalizată foc.

— Am studiat, prietene, dar foarte demult. Am studiat şi filosofia în Germania, am urmat cursul complet, numai că am uitat totul cu desăvârşire, chiar atunci, pe loc[x]. Dar... vă mărturisesc... M-aţi speriat aşa de rău cu bolile astea, că... tare m-am indispus. Ei, mă întorc îndată...

— Unde te duci, prinţe? izbucni mirată Maria Alexandrovna.

— Îndată, îndată... Numai să-mi notez un gând nou... *au revoir*[12]...

— Ce ziceţi de el? exclamă Pavel Alexandrovici şi râse în hohote.

[12] La revedere (fr.).

Maria Alexandrovna îşi ieşi din sărite.

— Nu înţeleg, zău că nu înţeleg de ce râzi! începu ea cu aprindere. Să râzi de un bătrânel onorabil şi încă rudă, să-ţi baţi joc de fiecare cuvânt al lui, profitând de bunătatea sa îngerească. Am roşit pentru dumneata, Pavel Alexandrovici! Dar spune, de ce-i caraghios, după părerea dumitale? Eu n-am găsit nimic caraghios într-însul.

— Că nu recunoaşte oamenii, că vorbeşte uneori vrute şi nevrute!

— Dar acestea-s consecinţele vieţii sale îngrozitoare, ale înfiorătoarei întemniţări timp de cinci ani, sub supravegherea femeii aceleia infernale. Trebuie să-l compătimeşti, nu să-ţi râzi de dânsul. Nu m-a recunoscut nici pe mine; singur ai fost martor. Asta, ca să zic aşa, e strigător la cer! Hotărât, trebuie salvat! I-am propus să plecăm în străinătate, numai în nădejdea că poate o va părăsi pe... precupeaţa aceea!

— Ştii ceva, Maria Alexandrovna? Trebuie însurat! exclamă Pavel Alexandrovici.

— Iar! Pe deasupra eşti şi incorigibil, musiu Mozgliakov.

— Nu, Maria Alexandrovna, nu! De data asta vorbesc absolut serios! De ce să nu-l însurăm? E şi asta o idee! *Cest une idée comme une autre!*[13] Cu ce-i poate dăuna, spune, mă rog? Dimpotrivă, se află în asemenea situaţie, încât o măsură ca asta nu-l poate decât salva! După lege, se mai poate însura. În primul rând, va fi scăpat de pezevenchea ceea (scuză-mi expresia). În al doilea rând şi cel mai important, închipuieşte-ţi că are să-şi aleagă o fată sau şi mai bine, o văduvă, drăguţă, bună, deşteaptă, delicată şi mai ales săracă, care o să-l îngrijească ca o fiică şi are să înţeleagă că bătrânul a săvârşit un act de binefacere, numind-o soţia sa. Şi ce-i trebuie lui mai mult decât o fiinţă apropiată, sinceră, un suflet nobil care să fie în permanenţă pe lângă dânsul în locul acestei... muieri? Se înţelege că

[13] Ideea asta nu e mai rea decât altele! (fr.).

trebuie să fie frumuşică, fiindcă unchiului îi plac femeile frumuşele. Aţi băgat de seamă cum o fixa pe Zinaida Afanasievna?

— Şi unde să-şi găsească asemenea mireasă? întrebă Nastasia Petrovna, care asculta toată numai ochi şi urechi.

— Ai spus-o chiar dumneata! Păi şi dumneata ai fi bună, dacă ai dori! Dă-mi voie să te întreb: de ce n-ai fi potrivită ca mireasă pentru prinţ? În primul rând, eşti frumuşică; în al doilea – văduvă; în al treilea – ai suflet nobil; în al patrulea – eşti săracă (pentru că într-adevăr nu eşti avută); şi, în al cincilea rând, eşti o doamnă foarte înţeleaptă, prin urmare ai să-l iubeşti, îl vei ţine în puf, ai s-o dai afară în pumni pe cucoana ceea, ai să-l duci în străinătate, ai să-l hrăneşti cu griş cu lapte şi bomboane – şi toate acestea până în clipa când va părăsi lumea noastră trecătoare, ceea ce se poate întâmpla exact peste un an sau peste două luni şi jumătate. Şi atunci dumneata rămâi prinţesă, văduvă, bogătaşă şi, drept recompensă pentru curajul dumitale, te măriţi cu un marchiz sau cu un general intendent! *C'est joli*[14], nu-i aşa?

— Tii, Doamne! Dar eu cred că chiar m-aş fi îndrăgostit de dânsul, drăguţul, dacă mi-ar cere mâna! izbucni doamna Zeablova şi îi scăpărară ochii negri, expresivi... Numai că toate astea-s prostii!

— Prostii? Vrei să nu fie prostii? Roagă-mă frumos şi după aceea să-mi tai capul dacă n-ai să ajungi chiar azi logodnica lui! Păi nu-i nimic mai uşor decât să-l înduplеci ori să-l ademeneşti pe unchiul să facă ceva! La toate răspunde: „Ei da, ei da!" Ai auzit şi dumneata. O să-l însurăm aşa, că nici n-are să-şi dea seama. S-ar putea să-l păcălim şi să-l însurăm; dar, mă rog, o facem doar pentru binele lui!... Dumneata, Nastasia Petrovna, mai bine te-ai găti niţel, pentru orice eventualitate.

---

[14] E frumos (fr.).

Entuziasmul lui musiu Mozgliakov se prefăcu în frenezie. Doamnei Zeablova, oricât ar fi de cumpănită, îi lăsa totuşi gura apă.

— Ştiu şi fără dumneata că azi arăt ca o cenuşăreasă, răspunse ea. M-am delăsat cu totul; de mult nu-mi mai fac iluzii. De aceea am şi ajuns ca *madame* Gribousier... Dar ce, arăt într-adevăr ca o bucătăreasă?

Între timp, Maria Alexandrovna stătea cu o expresie stranie pe figură. Nu greşesc afirmând că ea ascultase ciudata propunere a lui Pavel Alexandrovici cu un soi de spaimă, perplexă parcă... În cele din urmă îşi veni în fire.

— Toate acestea, să zicem, ar fi foarte bune; dar în fond sunt absurde şi ridicole şi, mai ales, cu totul nelalocul lor, îl întrerupse ea tăios pe Mozgliakov.

— Dar de ce, buna mea Maria Alexandrovna, de ce toate acestea sunt absurde şi nelalocul lor?

— Din mai multe motive şi mai ales pentru că vă aflaţi în casa mea, pentru că prinţul e oaspetele meu şi n-am să permit nimănui să uite respectul ce-l datorează casei mele. Iau vorbele dumitale drept o glumă, nu altfel, Pavel Alexandrovici. Dar, slavă Domnului! Uite şi prinţul!

— Iată-mă-s! făcu prinţul intrând în odaie. E uimitor, *cher ami*, câte idei de tot felul am azi. În alte dăţi, poate n-ai să mă crezi, parcă n-aş avea niciuna. Stau aşa câte o zi întreagă, degeaba.

— Asta, unchiule, pesemne-i din pricina căzăturii de azi. Ţi-a zdruncinat nervii şi iată...

— Şi eu, prietene, o atribui aceleiaşi pricini şi găsesc că întâmplarea asta e chiar fo-lo-sitoare... Aşa că am hotărât să-l iert pe Te-o-fil al meu. Ştii ceva? Am impresia că nici n-a atentat la viaţa mea. Nu crezi? Şi apoi, el a mai fost şi fără asta pedepsit de curând, când i-au ras barba.

— I-au râs barba, unchiule? Dar are o barbă de-un pogon !

— Ei da, de-un pogon. Îndeobşte, prietene, ai absolută dreptate în toate de-duc-ţiile dumitale. Dar este vorba de o barbă falsă. Imaginează-ţi, ce întâmplare! Mi se trimite odată o listă de preţuri. S-au primit din nou din străinătate superbe bărbi pentru vizitii şi domni, la fel şi favoriţi, ciocuri, mustăţi şi altele – toate acestea de ca-li-tate superioară şi la preţurile cele mai moderate. Hai, îmi zic eu, să comand o bar-bă, să văd măcar cum arată. Şi comand o barbă de vizitiu, într-adevăr, o minunăţie de barbă! Dar ne-am trezit că Teofil o avea pe a lui proprie, aproape de două ori mai mare. Se înţelege că am rămas în cumpănă: s-o radem pe a lui sau s-o trimitem înapoi pe cea comandată şi s-o poarte pe cea naturală? M-am gândit eu cât m-am gândit şi am hotărât că e mai bine s-o poarte pe cea falsă.

— Probabil fiindcă arta e mai presus de natură, unchiule!

— Tocmai de aceea. Şi cât a mai suferit când i-au ras barba! Parcă se despărţea de întreaga lui carieră odată cu barba... Dar nu e timpul să plecăm, dragul meu?

— Sunt gata, unchiule!

— Dar nădăjduiesc, prinţe, că nu te duci decât la guvernator, exclamă tulburată Maria Alexandrovna. Acum eşti prinţul meu şi aparţii familiei mele pentru întreaga zi. Eu, fireşte, n-am să-ţi spun nimic despre societatea de aici. Poate că ai să doreşti a trece pe la Anna Nikolaevna şi n-am dreptul să te dezamăgesc. De altfel, sunt absolut sigură că adevărul are să iasă la suprafaţă. Dar ţine minte un lucru: că eu sunt stăpâna, sora şi dădaca dumitale pentru toată ziua de azi; dar, recunosc, tremur pentru dumneata, prinţe! Căci dumneata nu cunoşti, nu, nu-i cunoşti până-n măduva oaselor pe oamenii aceştia, cel puţin deocamdată...!

— Bizuie-te pe mine, Maria Alexandrovna. Toate vor fi aşa cum ţi-am făgăduit, spuse Mozgliakov.

— Dumneata eşti un fluşturatic! Să mă bizui pe dumneata! Te aştept la masă, prinţe! Luăm masa devreme. Cât de mult regret că

tocmai acum soţul meu se află la ţară! Ce bucuros ar fi să te vadă! El te respectă aşa de mult. Ţine atât de sincer la dumneata!

— Soţul dumitale? Ai şi un soţ? întrebă prinţul.

— Ah, Doamne! Ce memorie slabă ai, prinţe! Dar ai uitat cu desăvârşire, absolut cu desăvârşire tot ce-a fost în trecut! Soţul meu, Afanasi Matveici, oare nu-ţi aminteşti de el? Acum e la ţară. Pe vremuri l-ai văzut de o mie de ori. Ţii minte, prinţe: Afanasi Matveici...?

— Afanasi Matveici! La ţară, închipuiţi-vă, *mais c'est délicieux!* Vasăzică ai şi un soţ? Ce întâmplare curioasă, totuşi! Exact ca într-un vodevil: soţul e-n trăsura asta, iar ea... i-i... nevasta. Mă rog, am uitat unde! Că şi nevasta pleca undeva, mi se pare la Tuia sau la Iaroslavl, într-un cuvânt – iese de aici ceva foarte hazliu.

— Soţul e-n trăsura asta, iar la Tula i-i nevasta, aşa-i, unchiule! îi suflă Mozgliakov.

— Ei, ei! Da – da! Îţi mulţumesc, prietene, chiar aşa, la Tula, *charmant, charmant*! Aşa se şi potriveşte. Întotdeauna nimereşti rimele, dragul meu! Chiar aşa, îmi amintesc: la Iaroslavl sau la Kostroma, numai că şi nevasta a plecat undeva! *Charmant, charmant!* Dar am cam uitat ce vorbeam la început... Da! Şi aşa, plecăm, prietene! *Au revoir, madame, adieu, ma charmante demoiselle*[15], adăugă prinţul, adresându-se Zinei şi sărutându-şi vârful degetelor.

— La prânz, la prânz, prinţe ! Nu uita să te întorci mai repede! îi strigă din urmă Maria Alexandrovna.

[15] La revedere, doamnă, adio, fermecătoare domnişoară (fr.).

CAPITOLUL V

— Nastasia Petrovna, ar fi bine să arunci o privire prin bucătărie, spuse ea, după ce-l conduse pe prinţ. Am o presimţire că monstrul acela de Nikita are să strice neapărat mâncarea! Sunt sigură că s-a şi îmbătat...

Nastasia Petrovna se supuse. Ieşind din cameră, se uită bănuitoare la Maria Alexandrovna şi observă la ea o tulburare neobişnuită. În loc de a se duce să-l controleze pe monstrul de Nikita, Nastasia Petrovna trecu în salon, de acolo, printr-un coridor – în odaia ei, apoi într-o odăiţă întunecoasă, ca un fel de cămară, unde se aflau lăzi, nişte haine atârnate şi boccele cu rufele murdare din toată casa. Se apropie în vârful degetelor de o uşă încuiată, îşi ţinu răsuflarea, se aplecă, se uită pe gaura cheii şi trase cu urechea. Aceasta-i una dintre cele trei uşi ale odăii, unde rămăsese Zina cu mămăica ei şi care era totdeauna ferecată şi zăvorâtă.

Maria Alexandrovna o socoteşte pe Nastasia Petrovna cam şireată, dar negrăit de uşuratică. Îi trecu, fireşte, prin minte şi gândul că Nastasia Petrovna nu s-ar da în lături de a trage cu urechea. Dar în clipa de faţă doamna Moskaleva era aşa de preocupată şi tulburată, că uită cu desăvârşire să-şi ia unele măsuri de prevedere. Se aşeză în fotoliu şi se uită semnificativ la Zina. Zina simţi privirea asta aţintită asupră-i şi o presimţire neplăcută îi strânse inima.

— Zina!

Zina îşi îndreptă încet către ea obrazul palid şi-şi ridică ochii negri, îngânduraţi.

— Zina, am de gând să stau de vorbă cu tine într-o chestiune extrem de importantă.

Zina se întoarse cu totul spre mămăica ei, își încrucișă mâinile și rămase în așteptare. Chipul său exprima ciudă și batjocură pe care, de altfel, încercă să le ascundă.

— Vreau să te întreb, Zina, cum ți s-a părut astăzi acest Mozgliakov?

— Cunoști de mult ce gândesc despre dânsul, răspunse în silă Zina.

— Da, *mon enfant*[16], dar am impresia că a ajuns cam prea inoportun cu... insistențele sale.

— El spune că-i îndrăgostit de mine, așa că insistențele lui sunt scuzabile.

— Ciudat! Înainte nu-l scuzai atât de... ușor. Dimpotrivă, totdeauna îl acuzai, ori de câte ori aduceam vorba despre el.

— E ciudat că și dumneata îl apărai totdeauna și voiai neapărat să mă mărit cu dânsul; iar acum ești cea dintâi care taberi asupra lui.

— Cam așa-i. Nu neg, Zina: voiam să te văd măritată cu Mozgliakov. Mi-era greu să fiu martora tristeții tale nesfârșite și a suferințelor pe care sunt în stare să ți le pricep (orice ai crede despre mine!) și care-mi otrăvesc somnul. M-am încredințat însă că numai o schimbare importantă în viața ta te-ar putea salva! Și schimbarea asta trebuie să fie căsătoria. Nu suntem bogate și nu ne putem îngădui, de pildă, să plecăm în străinătate. Măgarii de aici se miră că ai douăzeci și trei de ani și nu ești încă măritată; de aceea, născocesc tot soiul de povești pe seama asta. Dar te-aș mărita eu oare cu consilierul de aici sau cu Ivan Ivanovici, avocatul nostru? Există pe la noi un soț pentru tine? Mozgliakov, firește, e un ușuratic, totuși e mai bun decât toți ceilalți. E de familie bună, are rude sus-puse, stăpânește o sută cincizeci de suflete. Oricum, mai bine-i decât să trăiești din mită, din procese sau Dumnezeu știe din ce alte mijloace

[16] Copila mea (fr.).

aventuroase. Iată de ce mi-am şi aruncat ochii asupra lui. Dar, îţi jur, n-am nutrit niciodată o simpatie adevărată pentru dânsul. Sunt sigură că Cel de sus mă prevenea împotriva lui. Şi dacă Dumnezeu mi-ar trimite măcar acum ceva mai bun – o! ce bine ar fi dacă nu ţi-ai fi dat încă consimţământul! Sper că azi nu i-ai spus nimic precis, Zina?

— De ce atâta sclifoseală, mămăică? Toată istoria se rezumă doar la două cuvinte! rosti iritată Zina.

— Sclifoseală, Zina, sclifoseală? Cum ai fost în stare să rosteşti asemenea vorbă mamei tale? Dar ce însemn eu! Tu de mult nu mai ai încredere în maică-ta! De mult mă socoţi ca o duşmancă, nu ca o mamă.

— Ei, ajunge, mămăică! Face să ne certăm pentru o vorbă! Parcă nu ne cunoaştem una pe alta? Mi se pare că am avut destul timp ca să ne cunoaştem!

— Dar tu mă jigneşti, copila mea! Tu nu mă crezi capabilă de orice, absolut de orice, numai ca să-ţi rostuiesc viaţa!

Zina o privi pe maică-sa cu ironie şi cu ciudă.

— Sper că n-ai de gând să mă măriţi cu prinţul acesta, ca să-mi *rostuieşti* soarta? o întrebă ea cu un zâmbet straniu.

— N-am spus niciun cuvânt despre aşa ceva; dar fiindcă veni vorba, dacă s-ar întâmpla să-l iei pe prinţ, ar fi o fericire pentru tine şi nu o nebunie...

— Iar eu găsesc că e pur şi simplu absurd! exclamă cu aprindere Zina. Absurd! Absurd! Şi mai cred, mămăică, că ai prea multe elanuri poetice, eşti o femeie-poetă în întreg înţelesul cuvântului, aici toţi te şi poreclesc aşa. Mereu faci proiecte. Imposibilitatea şi absurditatea lor nu te pot opri. Am şi simţit, când se afla încă la noi prinţul, că ţi-a trecut aşa ceva prin minte. Când Mozgliakov glumea, asigurându-ne că bătrânul trebuie însurat, ţi-am citit toate gândurile pe faţă. Sunt gata să pun rămăşag că la asta te gândeşti şi acum; cu

intenţia asta ai şi venit la mine. Dar cum neîncetatele dumitale proiecte în ceea ce mă priveşte au început să mă plictisească de moarte, să mă şi chinuiască, te rog să nu-mi pomeneşti de asta niciun cuvânt, auzi, mămăică, niciun cuvânt! Aş dori să nu uiţi asta!

Zina se înăbuşea de mânie.

— Eşti un copil, Zina, un copil nervos şi bolnav! răspunse Maria Alexandrovna mişcată, cu lacrimi în glas. Vorbeşti necuviincios cu mine, mă jigneşti. Nicio mamă n-ar suporta cele ce îndur eu zilnic din partea ta! Dar tu eşti nervoasă, bolnavă, suferi; iar eu sunt mamă, şi, înainte de toate, creştină. Trebuie să rabd şi să iert. Dar numai un cuvânt, Zina: dacă într-adevăr aş visa asemenea unire, de ce, aş socoti-o ca o absurditate? După mine, Mozgliakov n-a vorbit niciodată mai inteligent decât adineauri, când a arătat că prinţul are nevoie să se însoare; dar, fireşte, nu cu ciuma ceea de Nastasia. Aici l-a luat gura pe dinainte.

— Ascultă, mămăică! Spune-mi deschis: întrebi numai aşa, din curiozitate, sau cu vreo intenţie?

— Te întreb numai atât: de ce ţi se pare o absurditate?

— Ah, ce pacoste-i să ai parte de asemenea soartă! exclamă Zina, bătând din picior cu nerăbdare. Iată de ce, dacă n-ai ştiut până acum: fără să mai vorbim de toate celelalte absurdităţi, să profiţi de faptul că bătrânelul s-a ramolit, să-l înşeli, să te măriţi cu el, un schilod, ca să-i smulgi banii şi apoi, zi de zi, ceas de ceas, să-i doreşti moartea – după mine, asta nu-i numai o prostie, ci este, pe deasupra, ceva atât de josnic, atât de mârşav, încât nu te felicit pentru asemenea gânduri, mămăică!

Tăcerea dură cam un minut.

— Zina! Îţi mai aminteşti ce-a fost acum doi ani? o întrebă deodată Maria Alexandrovna.

Zina tresări.

— Mămăică! rosti ea cu glas sever, mi-ai făgăduit solemn să nu-mi mai aminteşti niciodată despre asta.

— Iar acum te rog tot aşa de solemn, copila mea, să-mi îngădui a călca numai o singură dată făgăduiala asta, pe care n-am călcat-o niciodată până acum. Zina! A sosit timpul să avem o explicaţie deplină între patru ochi. Aceşti doi ani de tăcere au fost îngrozitori! Aşa nu mai poate dura! Sunt gata să te rog în genunchi: lasă-mă să-ţi vorbesc! Auzi, Zina: te imploră mama ta, în genunchi! Totodată îţi dau solemn cuvântul – cuvântul unei mame nefericite, care-şi adoră copilul – că niciodată, sub niciun motiv, în nicio împrejurare, chiar dacă ar fi vorba de salvarea vieţii mele, n-am să mai pomenesc despre aşa ceva. Va fi pentru ultima oară, dar acum e necesar!

Maria Alexandrovna se aştepta la un efect deplin.

— Vorbeşte, spuse Zina, pălind.

— Îţi mulţumesc, Zina. Acum doi ani, la răposatul Mitea, fratele tău mai mic, venea un preparator...

— Dar la ce bun introducerea asta pompoasă, mămăică? De ce-i nevoie de elocinţa matale şi de nişte amănunte inutile, care-s atât de dureroase şi pe care amândouă le cunoaştem prea bine? o întrerupse Zina cu dezgust şi mânie.

— De aceea, fata mea, fiindcă eu, mama ta, sunt nevoită acum să mă justific faţă de tine! Fiindcă vreau să-ţi prezint aceeaşi istorie din cu totul alt punct de vedere şi nu prin prisma aceea greşită, prin care te-ai obişnuit s-o priveşti. În sfârşit, fiindcă aş vrea să înţelegi mai bine concluzia pe care am de gând s-o trag din toate acestea. Nu crede, copila mea, că vreau să mă joc cu inima ta! Nu, Zina, ai să găseşti în mine o mamă adevărată şi poate că, vărsând lacrimi amare, ai să te arunci la picioarele mele, la picioarele unei *femei josnice*, cum m-ai numit adineauri şi să-mi ceri tu însăţi împăcarea pe care atâta timp şi cu atâta trufie ai respins-o până acum. Iată de ce vreau să spun tot, Zina, tot de la început; altminteri tac!

— Vorbeşte, repetă Zina, blestemând din toată inima nevoia de elocinţa a măicuţei sale.

— Urmez, Zina: învăţătorul acesta de la şcoala complementară, aproape un băieţandru, face asupră-ţi o impresie cu totul neînţeleasă pentru mine. M-am bizuit prea mult pe chibzuinţa ta, pe nobila ta mândrie, şi, mai ales, pe faptul că el nu reprezenta nimic (fiindcă trebuie să spunem tot) ca să bănuiesc măcar că ar fi putut să existe ceva între voi. Şi deodată vii la mine şi-mi declari hotărât că ai de gând să te măriţi cu dânsul! Zina! Am simţit ca un pumnal în inimă! Am scos un ţipăt şi mi-am pierdut cunoştinţa. Dar... tu ţii minte toate acestea! Se înţelege că am găsit cu cale să folosesc întreaga-mi autoritate pe care tu ai numit-o tiranie. Gândeşte-te numai: un băieţandru, fiu de dascăl, cu douăsprezece ruble leafă pe lună, mâzgălitor de versuri proaste pe care, din milă, i le tipăresc în *Biblioteka dlia citenia*[xi] şi care nu ştie decât să trăncănească despre blestematul de Shakespeare... Băieţandrul acesta să fie soţul tău, soţul Zinaidei Moskaleva! Dar aşa ceva se potriveşte cu Florian şi cu păstoraşii lui[xii]! Iartă-mă, Zina, dar numai amintirea acestor lucruri mă scoate din sărite! L-am refuzat, dar nicio putere nu te poate opri pe tine. Tatăl tău, se înţelege, nu făcea decât să holbeze ochii şi nici n-a înţeles ce eram pe cale să-i explic. Tu continui să ai relaţii cu acest băieţandru, ba chiar te întâlneşti cu el; dar, ceea ce-i mai îngrozitor, ai curajul să porţi corespondenţă cu dânsul. Prin oraş prind să umble zvonuri. Pe mine, unii încep să mă înţepe cu tot soiul de aluzii, se şi bucură, trâmbiţează pretutindeni şi, deodată, toate prezicerile mele se adeveresc în modul cel mai solemn. Amândoi vă certaţi nu ştiu de la ce; el se dovedeşte un... băieţandru cu totul nevrednic de tine (nu pot deloc să-l numesc om!) şi te ameninţă că are să umple oraşul cu scrisorile tale. La ameninţarea asta, plină de indignare, îţi pierzi cumpătul şi-i tragi o palmă. Da, Zina, cunosc şi amănuntul acesta. Eu ştiu tot, tot! Nefericitul, arată,

în aceeaşi zi, o scrisoare de-a ta şi nemernicului de Zauşin şi peste o oră documentul ăsta se şi află la Natalia Dmitrievna, duşmanca mea de moarte. În aceeaşi seară, descreieratul tău, ros de remuşcări, face o încercare prostească de a se otrăvi cu ceva. Cu un cuvânt, iese un scandal înfiorător! Ciuma asta de Nastasia aleargă la mine speriată, aducându-mi îngrozitoarea veste: de o oră întreagă scrisoarea se găseşte în mâinile Nataliei Dmitrievna; peste două ore tot oraşul va afla ruşinea ta! Am făcut o sforţare să mă stăpânesc, să nu leşin; dar ce lovituri ai dat inimii mele, Zina! Neruşinata asta, monstrul de Nastasia îmi pretinde două sute de ruble în argint, făgăduindu-mi cu jurământ să capete în schimb scrisoarea. Eu însămi, numai în pantofi, alerg prin zăpadă la evreul Bumstein şi-mi amanetez colierul – o amintire de la cuvioasa mea mamă! Peste două ceasuri scrisoarea era în mâinile mele. Nastasia a furat-o. A forţat încuietoarea besactelei şi – cinstea ta a fost salvată: nu mai erau dovezi împotriva ta! Dar în ce nelinişte m-ai făcut să trăiesc ziua aceea îngrozitoare! Chiar a doua zi am zărit, pentru întâia oară în viaţă, câteva fire albe în părul meu. Zina! După aceea tu însăţi ai judecat cum trebuie fapta băieţandrului aceluia. Tu însăţi recunoşti acum, poate cu un zâmbet amar, că ar fi fost culmea nechibzuinţei a-i încredința soarta ta. Dar de atunci te chinuieşti, suferi, copila mea; nu-l poţi uita sau, mai bine zis, nu pe dânsul – el n-a fost niciodată vrednic de tine – ci umbra fericirii tale trecute. Nenorocitul acesta se află acum pe patul de moarte; se spune că are oftică, iar tu – înger al bunătății! – nu vrei să te măriţi atâta timp cât trăieşte el, ca să nu-i sfâşii inima, fiind până azi chinuit de gelozie, deşi sunt sigură că nu te-a iubit niciodată cu o adevărată dragoste superioară. Ştiu că, auzind de insistenţele lui Mozgliakov, el a spionat, a trimis iscoade, a descusut pe unul şi pe altul. Tu îl cruți, copila mea, ți-am ghicit gândurile şi numai unul Dumnezeu vede cu câte lacrimi amare mi-am udat perna...!

— Lasă toate acestea, mămăică! o întrerupse Zina, doborâtă de o adâncă tristeţe. N-are niciun rost aici perna dumitale, adăugă ea ironic. Nu poţi fără declamaţii şi înflorituri.

— Nu mă crezi, Zina! Nu te uita duşmănos la mine, copila mea. Ochii mei nu s-au uscat în aceşti doi ani, dar m-am schimbat mult eu însămi în acest răstimp! Ţi-am înţeles de mult sentimentele şi mă căiesc că abia acum am aflat toată profunzimea durerii tale. Pot fi oare învinuită, draga mea, că am privit această înclinare ca o pornire romantică, pe care ţi-a insuflat-o blestematul acela de Shakespeare... Cel ce, parcă dinadins, îşi vâră nasul pretutindeni, unde nu-i fierbe oala? Care mamă m-ar putea învinovăţi pentru spaima de atunci, pentru măsurile luate de mine, pentru severitatea judecăţii mele? Astăzi, însă, acuma, văzându-ţi suferinţele de doi ani încoace, îţi înţeleg sentimentele şi ţi le preţuiesc. Crede-mă că te-am priceput, poate, mult mai bine decât te lămureşti tu însăţi. Sunt sigură că nu-l iubeşti pe dânsul, băieţandrul acela prefăcut, ci visurile tale de aur, fericirea-ţi pierdută, idealurile avântate. Şi eu am iubit şi, poate, mai puternic decât tine. Şi eu am suferit; şi eu am avut idealuri avântate. De aceea, cine mă poate învinui azi, şi, înainte de toate, mă poţi oare învinui tu, că socot unirea cu prinţul drept mijlocul salvator şi mai trebuitor pentru tine în actuala situaţie?

Zina ascultă cu mirare tirada asta lungă, ştiind prea bine că mămăica ei nu cădea în asemenea exaltare fără o anumită pricină. Dar ultima concluzie, atât de neaşteptată, o ului cu desăvârşire.

— Te-ai gândit serios să mă măriţi cu prinţul? explodă ea cu mirare, privindu-şi aproape înspăimântată mama. Vasăzică-i vorba nu de visuri, proiecte, ci de hotărârea dumitale fermă? Vasăzică am ghicit? Şi... Şi... în ce fel, mă rog, căsătoria asta mă va salva şi-i necesară în situaţia mea actuală? Şi... Şi... în ce fel se leagă asta de toate câte mi-ai spus până acum, de toată istoria aceea?... Hotărât, nu te înţeleg, mămăică!

— Iar eu mă mir, *mon ange*[17], cum se poate să nu înţelegi toate acestea? izbucni Maria Alexandrovna, însufleţindu-se la rândul său. Mai întâi, ţine măcar socoteală de faptul că treci în altă societate, în altă lume! Părăseşti pentru totdeauna orăşelul nostru dezgustător, plin de amintiri îngrozitoare pentru tine, unde n-ai avut parte de o vorbă bună, de un prieten, în care ai fost calomniată, unde toate gaiţele te urăsc pentru frumuseţea ta. Poţi pleca chiar în primăvara asta în străinătate, în Italia, în Elveţia, în Spania. Zina – în Spania, unde se află Alhambra, Guadalquivirul şi nu râuleţul netrebnic de aici, cu nume indecent...

— Dar dă-mi voie, mămăică, vorbeşti aşa, de parcă aş fi gata măritată sau prinţul mi-ar fi cerut măcar mâna!

— Nu te nelinişti din partea asta, îngeraşul meu, ştiu eu ce spun. Dar dă-mi voie să urmez. Ți-am spus primul lucru; acum vine *al doilea*: îmi dau seama, fata mea, cu cât dezgust ți-ai fi dat mâna acestui Mozgliakov...

— Şi fără să mi-o spui, ştiu că nu voi fi niciodată soţia lui! răspunse cu aprindere Zina şi ochii îi scânteiară.

— Dacă ai şti cum îţi înţeleg dezgustul, draga mea! E îngrozitor ca, în faţa sfântului altar, să juri dragoste unui om pe care nu-l poţi iubi! E îngrozitor să aparţii cuiva pe care nici măcar nu-l respecţi. Iar el îţi va cere insistent dragoste: de aceea se şi însoară... O ştiu după privirile pe care ţi le aruncă, de câte ori te întorci cu spatele spre dânsul. E atât de greu să te prefaci! Eu îndur asta de douăzeci şi cinci de ani. Tatăl tău m-a nenorocit, mi-a stors toată tinereţea; şi de câte ori mi-ai văzut lacrimile...!

— Tăticul e la ţară, te rog, nu te atinge de dânsul, răspunse Zina.

— Ştiu că totdeauna l-ai apărat. Ah, Zina! Îmi îngheţa inima când, din calcul, doream căsătoria ta cu Mozgliakov. Dar cu prinţul n-ai

---

[17] Îngerul meu (fr.).

nevoie să te prefaci. Se înțelege de la sine că nu-l poți iubi... cu amor adevărat şi apoi nici el *nu-i capabil* să pretindă asemenea amor...

— Doamne, ce prostie! Dar te asigur că ai greşit, chiar de la început, în primul lucru, care-i şi cel mai important! Află că nu vreau să mă jertfesc cine ştie pentru ce! Află că îndeobşte nu vreau să mă mărit cu nimeni! O să rămân fată bătrână! Doi ani mi-ai mâncat sufletul că nu mă mărit. Ce să-i faci? Vei fi nevoită să te împaci cu gândul ăsta. Nu vreau – şi gata! Aşa va fi!

— Dar, Zinocika, sufleţelule, nu te aprinde, pentru numele lui Dumnezeu, fără să asculţi! Ce fire repezită ai, zău aşa! Dă-mi voie să-ţi arăt lucrurile din punctul meu de vedere şi numaidecât ai să fii de aceeaşi părere cu mine. Prinţul are să mai trăiască un an, cel mult doi şi, după mine, e mai bine să fii văduvă tânără, decât fecioară coaptă, fără să mai vorbim de faptul că, după moartea lui, tu rămâi prinţesă, liberă, bogată, independentă! Draga mea, poate că priveşti cu dispreţ aceste calcule – bazate pe moartea lui! Dar eu sunt mamă şi ce mamă m-ar judeca pentru isteţimea mea? În sfârşit, dacă ţie, un înger al bunătăţii, ţi-i milă până azi de băieţelul acela, ţi-i milă până acolo, că nici nu vrei măcar să te măriţi atâta timp cât va trăi el (din câte am priceput eu), gândeşte-te atunci că, măritându-te cu prinţul, îl vei face să renască sufleteşte, îl vei ferici! Dacă are într-însul măcar un dram de bun-simţ, are să înţeleagă, fireşte, că gelozia lui faţă de prinţ ar fi caraghioasă, nelalocul ei; o să priceapă că te-ai măritat din interes, de nevoie. În sfârşit, are să înţeleagă... Adică voiam să spun, numai că după moartea prinţului te poţi mărita din nou, cu cine vrei...

— Drept vorbind, reiese cam aşa: să mă căsătoresc cu prinţul, să-l jefuiesc şi pe urmă să aştept moartea lui, ca să mă pot mărita cu amantul. Cât de isteţ ţi-ai făcut socotelile! Vrei să mă ispiteşti, făcându-mi propunerea asta... Te-am înţeles, mămăică, te-am înţeles pe deplin! Nu te poţi stăpâni cu niciun chip de-a face paradă de

sentimente nobile, chiar şi într-o afacere murdară. Mai bine mi-ai fi spus direct şi limpede: „Zina, e o mârşăvie, însă e rentabilă, şi, de aceea, consimte s-o faci!” Ar fi fost, în orice caz, mai sincer.

— Dar de ce, copila mea, să priveşti neapărat lucrurile din acest punct de vedere, prin prisma înşelătoriei, a perfidiei şi a cupidităţii? Consideri socotelile mele drept o mârşăvie, o înşelătorie? Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce înşelătorie vezi în asta? Ce mârşăvie e aici? Uită-te în oglindă. Eşti aşa de frumoasă, că meriţi un regat! Şi deodată tu, o mândreţe de fată, îţi jertfeşti unui bătrân cei mai frumoşi ani ai tăi! Întocmai ca o stea minunată îi vei lumina amurgul vieţii. Aidoma unei iedere verzi, te vei încolăci în jurul bătrâneţii sale, tu şi nu urzica asta, femeia dezgustătoare şi lacomă care l-a vrăjit şi-i suge toată vlaga! Oare banii lui, blazonul lui sunt mai presus decât tine? Unde vezi aici minciună şi josnicie? Nu ştii ce vorbeşti, Zina!

— Pesemne că sunt mai presus decât mine, dacă trebuie să iau un schilod pentru ele! Minciuna rămâne totdeauna minciună, mămăică, oricare ar fi scopurile sale.

— Dimpotrivă, dragă, dimpotrivă! Acestea pot fi privite chiar de pe un plan superior, din punct de vedere creştinesc, fata mea! Tu însăţi mi-ai spus o dată, într-un fel de extaz, că vrei să te faci soră de caritate. Inima ta era îndârjită, frântă de suferinţă. Spuneai (ştiu asta), că nu mai poţi iubi. Dacă nu mai crezi în dragoste, îndreaptă-ţi sentimentele asupra unui alt obiect, mai nobil, îndreaptă-ţi-le cu sinceritate, ca un copil, cu toată credinţa şi cu gând pios, iar Domnul te va blagoslovi. Bătrânul acesta a suferit şi el. E nefericit, alungat de pretutindeni; îl cunosc de câţiva ani şi totdeauna i-am nutrit o neînţeleasă simpatie, un soi de dragoste, parcă presimţeam ceva. Fii deci pentru dânsul o prietenă, o fiică, o jucărie chiar – dacă trebuie să spunem totul! Dar încălzeşte-i inima şi vei face asta pentru Dumnezeu, de dragul binefacerii! E caraghios – nu băga asta de

seamă! E un om numai pe jumătate – milostiveşte-te de el! Doar eşti creştină! Impune-ţi această atitudine! Asemenea acte eroice se fac prin constrângere. Nouă ni se pare insuportabil să pansezi răni într-un spital. E dezgustător să respiri aerul infectat dintr-un lazaret de campanie. Dar se află îngeri ai lui Dumnezeu care fac asemenea treburi şi care binecuvântează numele Domnului pentru menirea lor. Iată un leac pentru inima ta sângerată, o ocupaţie, un act eroic, şi-ţi vei vindeca rănile. Unde vezi egoism şi mârşăvie în toate acestea? Dar tu, pesemne, n-ai încredere în mine! Îţi închipui, poate, că mă prefac, când îţi vorbesc de datorie şi de fapte eroice. Nu poţi pricepe că eu, o femeie de lume, o femeie plină de ambiţii deşarte pot avea inimă, sentimente, norme de conduită? Ce să-i faci? Nu mă crede, jigneşte-ţi mama, dar recunoaşte că vorbele mele sunt înţelepte, salvatoare. N-ai decât să-ţi închipui că nu vorbesc eu, ci altcineva, închide ochii, întoarce-te cu faţa într-un colţ şi zi că-ţi vorbeşte un glas nevăzut... Ceea ce te supără, mai ales, este faptul că toate acestea se vor face pentru bani – parcă ar fi o vânzare sau o cumpărare. La urma urmei, poţi renunţa la bani, dacă îi urăşti atâta! Opreşte-ţi strictul necesar şi împarte restul săracilor. Ajută-l, de pildă, chiar şi pe nefericitul acela, care se află pe patul de moarte.

— N-are să primească niciun fel de ajutor, rosti Zina încet, ca pentru sine.

— El nu, dar mama lui are să primească, răspunse triumfătoare Maria Alexandrovna. Va primi pe ascuns de dânsul. Doar ţi-ai vândut cerceii, darul mătuşii tale şi ai ajutat-o acum şase luni, ştiu şi asta. Am aflat că bătrâna spală rufe cu ziua, ca să-şi hrănească fiul nenorocit.

— În curând nu va mai avea nevoie de niciun ajutor!

— Ştiu şi asta, ştiu la ce te gândeşti, prinse ideea din zbor Maria Alexandrovna; şi o inspiraţie, o adevărată inspiraţie îi lumină mintea: ştiu ce vrei să spui. Se zice că are oftică şi că peste puţin

timp o să moară. Dar cine spune una ca asta? Deunăzi, am întrebat într-adins de el pe Kallist Stanislavici. M-am interesat de dânsul, fiindcă am inimă, Zina. Kallist Stanislavici mi-a răspuns că boala lui e periculoasă, fireşte; dar că până azi e încredinţat că sărmanul n-are oftică, ci numai aşa, o boală de piept, destul de gravă. Poţi să-l întrebi şi tu. El mi-a spus precis că în alte împrejurări, mai cu seamă prin schimbarea climei şi a stării de spirit, bolnavul s-ar putea vindeca. Mi-a spus că în Spania – asta am auzit-o şi eu mai demult, ba chiar am şi citit undeva – în Spania se află o insulă minunată, Malaga pare-mi-se – într-un cuvânt, parcă-i vorba şi despre un soi de vin. Acolo nu numai cei bolnavi de piept, dar şi adevăraţii ofticoşi se vindecă de tot, datorită doar climei şi lumea se duce anume în părţile acelea ca să se trateze, bineînţeles numai oamenii de vază sau, poate, chiar şi negustorii, însă numai cei foarte bogaţi. Dar îi de-ajuns să vezi numai Alhambra cea plină de vrajă, mirţii, lămâii, spaniolii aceia cu catârii lor! – numai acestea pot face o deosebită impresie asupra unei firi poetice. Crezi că el n-ar primi ajutorul tău, banii tăi pentru această călătorie? Minte-l atunci, dacă ţi-e milă de dânsul! O minciună e scuzabilă dacă o spui pentru salvarea unei vieţi omeneşti. Dă-i speranţe, făgăduieşte-i, în sfârşit şi dragostea ta. Spune-i că o să-l iei de soţ după ce vei rămânea văduvă. Orice pe lumea asta se poate spune în chip nobil. Mama ta nu te poate învăţa să săvârşeşti o faptă nedemnă, Zina. Fă asta, ca să-i salvezi viaţa! De aceea, totu-i îngăduit! Ai să-l reînvii, dându-i speranţe. El însuşi va începe să aibă grijă de sănătatea lui, să se trateze, să asculte de medici... Se va strădui să reînvie pentru fericirea lui. Dacă se va vindeca, chiar dacă n-ai să te măriţi cu dânsul – el se va fi vindecat, înseamnă că tu l-ai salvat, tu l-ai înviat! La urma urmei, îl putem privi cu mai multă înţelegere! Poate că soarta l-a învăţat şi l-a schimbat în bine şi, dacă va fi vrednic de tine, te-ai putea mărita cu dânsul, după ce vei rămânea văduvă. Vei fi

bogată, independentă... Vei avea posibilitatea, după ce l-ai vindecat, să-i dai o situaţie în societate, o carieră... Atunci căsătoria ta cu el va fi mai scuzabilă decât acum, când e imposibilă. Ce v-ar aştepta pe amândoi, dacă v-aţi hotărî să faceţi acum nebunia asta? Dispreţ general, mizerie, şcolari ca să-i trageţi de urechi (trebuşoară legată de funcţia sa), lectura în doi din Shakespeare, înfundarea pe veci în Mordasov şi, la urma urmei, moartea lui apropiată, inevitabilă... Pe când dacă l-ai salva, l-ai reînvia pentru o viaţă folositoare, pentru facere de bine. Iertându-l, îl vei sili să te adore. El e chinuit de fapta-i mârşavă; iar tu, deschizându-i o cale nouă, prin iertare, îi dai speranţă şi-l împaci cu sine însuşi. El poate intra în slujbă, poate înainta. În sfârşit, chiar dacă nu se va mai vindeca, va muri fericit, împăcat, în braţele tale, fiindcă ai putea fi lângă dânsul în clipele acelea, încredinţat de dragostea ta, iertat de tine, la umbra mirţilor şi a lămâilor, sub cerul azuriu, exotic! O, Zina! Totul este în mâinile tale! Toate foloasele sunt de partea ta – şi asta prin căsătoria ta cu prinţul.

Maria Alexandrovna isprăvi ce avea de spus. Se lăsă o tăcere destul de lungă. Zina rămase într-o adâncă tulburare.

Nu ne vom apuca să zugrăvim simțămintele Zinei; nici nu le-am putea ghici. Dar Maria Alexandrovna parcă găsise adevăratul drum spre inima ei. Neştiind starea în care se afla în clipa aceea inima fiicei sale, mama enumera toate cazurile în care s-ar fi putut găsi şi, până la urmă, pricepu că nimerise calea cea justă. Atinsese grosolan cele mai dureroase puncte din inima Zinei şi, fireşte, după obicei, nu putu renunța să facă paradă de sentimente înalte – lucru care, bineînțeles, n-o orbise pe Zina. „Şi ce-mi pasă că nu mă crede? se gândea Maria Alexandrovna; e de ajuns c-o silesc să chibzuiască! E destul că-i fac aluzie la lucruri pe care nu le pot numi deschis!” Aşa gândea ea, şi, într-adevăr, îşi atinse scopul. Izbuti pe deplin. Zina asculta cu aviditate. Obrajii îi ardeau; pieptul îi tresălta.

— Ascultă, mămăică, rosti hotărât în cele din urmă, deşi paloarea ivită brusc pe obrazul său arăta limpede cât de mult o costase hotărârea asta. Ascultă, mămăică...

Dar în aceeaşi clipă un zgomot neaşteptat se auzi din antreu şi răsună un glas tăios, ţipător, care întreba de Maria Alexandrovna, făcând-o pe Zina să-şi întrerupă deodată vorba. Maria Alexandrovna sări de la locul ei.

— Ah, Doamne! strigă ea, dracul a trimis-o aici pe gaiţa asta de coloneleasă! Mai-mai am dat-o afară acum două săptămâni! adăugă ea aproape desperată. Dar... e peste putinţă să n-o primesc! Imposibil! Probabil că aduce veşti, altminteri n-ar fi îndrăznit să se înfăţişeze. Se petrece ceva important, Zina! Trebuie să aflu... Acum nu trebuie să scap din vedere nimic! Vai, cât îi sunt de recunoscătoare pentru vizita asta! izbucni ea, repezindu-se în întâmpinarea oaspetei care intra. Cum de ţi-ai amintit de mine, nepreţuită Sofia Petrovna? Ce surpriză în-cân-tă-toare!

Zina ieşi în fugă din odaie.

CAPITOLUL VI

Sofia Petrovna Farpuhina, coloneleasă, semăna cu o gaiţă numai din punct de vedere psihic. Fiziceşte, aducea mai curând cu o vrabie. Era o cucoană măruntică, de cincizeci de ani, cu nişte ochi mici, sfredelitori, cu faţa pistruiată şi plină de pete gălbui. Trupul ei firav, uscat, plantat pe două picioruşe subţiri şi puternice ca de vrabie, era îmbrăcat într-o rochie de mătase, de culoare închisă, care foşnea întruna, fiindcă coloneleasa nu stătea nicio clipă locului. Era o bârfitoare sinistră, răzbunătoare. O înnebunea faptul că era

coloneleasă. Cu soţul său, colonel în rezervă, se bătea des şi-l zgâria pe faţă. Pe deasupra, bea câte patru păhăruţe de votcă dimineaţa şi tot atâtea seara şi o ura la nebunie pe Anna Nikolaevna Antipova, care o alungase săptămâna trecută din casa ei, ca şi pe Natalia Dmitrievna Poskudina, pentru colaborarea ei la aceeaşi operaţie.

— Am trecut numai pentru o clipă, *mon ange*, ciripi ea. Degeaba m-am aşezat. Am venit numai să-ţi povestesc ce minuni se petrec pe la noi. Nici mai mult, nici mai puţin, s-a scrântit tot oraşul din pricina acestui prinţ! Escroacele noastre, *vous comprenez*[18], îl prind, îl caută, trag de dânsul, îl îmbată cu şampanie, n-ai să mă crezi! N-ai să mă crezi! Dar cum ai avut curajul să-l laşi să plece de la dumneata? Ştii că acum se află la Natalia Dmitrievna?

— La Natalia Dmitrievna! strigă Maria Alexandrovna sărind în sus. Dar s-a dus numai la guvernator, iar de acolo, poate, la Anna Nikolaevna, pentru puţin timp!

— Ei da, pentru puţin timp; dar prinde-l acum, dacă poţi! Nu l-a găsit acasă pe guvernator şi s-a dus la Anna Nikolaevna, căreia i-a făgăduit să ia masa la dânsa; iar Nataşka – acum îşi face veacul în casa Annei Nikolaevna – l-a târât şi ea la dânsa, până la prânz, pentru prânzişor. Halal prinţ!

— Dar ce face... Mozgliakov? Doar a făgăduit...

— Mare lucru ai mai găsit şi la Mozgliakov ăsta! Îl tot lauzi... Păi, s-a dus şi el cu toţi ceilalţi! Ai să vezi dacă n-au să-l aşeze acolo la cărţi, de-o să piardă tot, cum a pierdut şi anul trecut! Şi pe prinţ au să-l atragă; au să-i stoarcă până şi ultimul ban. Şi ce zvonuri împrăştie Nataşka! Strigă cât o ţine gura că vreţi să-l ademeniţi pe prinţ, ei... Pentru anumite scopuri – *vous comprenez*? Îi spune şi lui toate astea. El, fireşte, nu pricepe nimic, şade ca o curcă plouată şi, la fiecare vorbă de-a ei, face: „hm, da... hm, da...” Dar ce să mai vorbim

[18] Înţelegi? (fr.).

de dânsa! A scos-o în lume pe Sonka ei. Închipuieşte-ţi, fata are cincisprezece ani şi o poartă încă cu rochie scurtă! Numai până la genunchi, dacă-ţi place... Au trimis după orfana aceea, Maşka şi ea cu rochie scurtă, dar mai sus de genunchi – m-am uitat prin lornion... Le-au pus pe cap nişte tichiuţe roşii cu pene – nu ştiu ce vrea să însemne asta! Şi le-a silit pe amândouă muieruştile să joace cazacioc, în sunetele pianului! Ei, dumneata nu cunoşti slăbiciunea prinţului? S-a muiat de tot: „Ce forme!” zice, „ce forme!” Se uită la ele prin lornion, iar gaiţele – şi una şi alta – nu mai ştiau cum să-i sară în ochi. Cu obrajii îmbujoraţi ele îşi răsuceau picioarele în fel şi chip; şi s-a pornit un monplezir de-a mai mare dragul! Ptiu! Ăsta-i dans! Am jucat şi eu cu şalul pe umăr, la absolvirea pensionului de domnişoare din aristocraţie, ţinut de *madame* Gerny; dar am produs un efect straşnic! M-au aplaudat senatorii! Acolo erau educate fiice de prinţi şi de conţi! Pe când ăsta e un adevărat cancan! Muream de ruşine, muream şi mai multe nu! Zău că nici n-am fost în stare să le privesc...!

— Bine, dar... ai fost şi dumneata la Natalia Dmitrievna? Doar...

— Da, m-a jignit săptămâna trecută. Asta o spun deschis tuturor. *Mais, ma chère*[19], ardeam de dorinţa să-l zăresc măcar printr-o crăpătură a uşii pe prinţul acesta şi m-am dus. Unde aş mai fi avut prilejul să-l văd? Parcă i-aş fi călcat în casă dacă nu era la mijloc prinţul ăsta nesuferit! Imaginează-ţi: tuturor li s-a servit ciocolată, dar mie nu şi tot timpul gazda nu mi-a adresat nicio vorbuliţă. A făcut-o dinadins... Grăsana ceea! Las' că-i arăt eu! Dar rămâi cu bine, *mon ange*, mă grăbesc, mă grăbesc... Trebuie neapărat s-o prind şi pe Akulina Panfilovna, ca să-i povestesc... Numai că acum poţi să-ţi iei rămas bun de la prinţ! N-o să mai vină la dumneata. Ştii că n-are deloc ţinere de minte şi Anna Nikolaevna o să-l tragă neapărat la

---

[19] Dar, draga mea (fr.).

dânsa! Ele se tem, cu toatele, că dumneata... Mă-nţelegi? În privinţa Zinei...

— *Quelle horreur!*[20]

— Poţi să mă crezi dacă-ţi spun. Tot oraşul vuieşte. Anna Nikolaevna vrea neapărat să-l oprească la masă, iar pe urmă – de tot! Asta ţi-o face în ciudă, *mon ange*. M-am uitat printr-o crăpătură în curtea ei. E acolo o vânzoleală straşnică: se prepară masa, zăngănesc cuţitele. Grăbeşte-te, grăbeşte-te şi smulge-i-l pe drum, când are să pornească spre dânsa. Doar dumitale ţi-a făgăduit întâi că o să vină la masă! E musafirul dumitale, nu al ei! Să-şi râdă de dumneata şarlatanca ceea, o intrigantă, o mucoasă! Dar nu merită nici să stea sluj înaintea mea, deşi-i nevastă de procuror! Eu sunt coloneleasă! Am fost crescută la pensionul de domnişoare din aristocraţie, condus de *madame* Gerny. Ptiu! *Mais adieu, mon ange!*[21]. Mă aşteaptă sania mea, altminteri plecam împreună cu dumneata...

Gazeta volantă se făcu nevăzută. Maria Alexandrovna fremăta, tulburată, din cap până în picioare; dar sfatul colonelesei era cât se poate de limpede şi de practic. N-avea de ce să mai zăbovească şi nici n-avea când. Dar îi mai rămânea de înlăturat piedica cea mai importantă. Maria Alexandrovna se repezi în odaia fetei.

Zina umbla prin cameră încoace şi încolo, cu mâinile încrucişate pe piept, cu capul plecat, palidă, abătută... Avea lacrimi în ochi. Dar privirea-i, aţintită asupra mamei sale, sclipea plină de hotărâre. Se grăbi să-şi ascundă lacrimile şi un zâmbet sarcastic i se ivi pe buze.

— Mămăică, rosti ea, luând-o înaintea Mariei Alexandrovna, adineauri ţi-ai cheltuit cu mine multă elocinţă, cam prea multă. Dar nu m-ai sedus cu asta. Doar nu-s copil. Să mă conving pe mine însămi că aş face un act eroic ca soră de caritate, când de fapt nu am nicio chemare pentru aşa ceva şi să-mi justific prin scopuri nobile

---

[20] Ce oroare! (fr.).

[21] Ei, rămâi cu bine, îngerul meu! (fr.).

mârşăviile, săvârşite numai şi numai de dragul egoismului – toate acestea înseamnă cel mai ordinar iezuitism... aşa că nu m-am putut înşela. Auzi: nu m-am putut înşela şi vreau s-o înţelegi neapărat!

— Dar, *mon ange!*... făcu intimidată Maria Alexandrovna.

— Taci, mămăică! Ai răbdare să mă asculţi până la capăt. Deşi sunt pe deplin conştientă că toate aceste manevre sunt iezuitism curat, deşi-s ferm convinsă că asemenea faptă este cu totul şi cu totul josnică – primesc propunerea dumitale în întregime! Auzi: în întregime! Şi-ţi declar că sunt gata să mă căsătoresc cu prinţul... ba, mai mult, sunt dispusă să contribui la eforturile dumitale pentru a-l sili pe prinţ să se căsătorească cu mine. De ce o fac? N-ai nevoie să ştii. E de ajuns faptul că m-am hotărât. Sunt gata de orice: am să-i aduc cizmele la pat, o să-i fiu slugă, voi juca pentru plăcerea sa, ca să-mi răscumpăr în faţa lui josnicia. Am să folosesc totul pe lume ca el să nu regrete că s-a însurat cu mine! Dar în schimbul hotărârii mele, îţi cer să-mi spui, dar să-mi spui sincer, cum ai să pui la cale toate lucrurile. Dacă ai început să vorbeşti cu atâta stăruinţă despre istoria asta, înseamnă – doar te cunosc prea bine – că nu puteai porni la lucru fără a avea în cap un plan anumit. Fii sinceră măcar o dată în viaţă. Sinceritatea e o condiţie obligatorie! Nu mă pot hotărî fără a şti precis cum ai să faci totul, de-a fir a păr.

Maria Alexandrovna era atât de buimăcită de neaşteptata hotărâre a Zinei, încât rămase o vreme nemişcată şi mută de uimire înaintea ei, privind-o cu ochi holbaţi. Pregătită să lupte cu romantismul încăpăţânat al Zinei, a cărei nobleţe severă îi inspira totdeauna teamă, mama află deodată că fiică-sa era întru totul de aceeaşi părere cu ea, gata de orice, chiar împotriva convingerilor sale! Prin urmare, chestiunea căpăta o trăinicie deosebită – şi ochii îi luciră de bucurie.

— Zinocika! exclamă ea în extaz! Zinocika! Tu, carne din carnea mea, sânge din sângele meu!

Mai mult nu fu în stare să rostească şi se repezi să-şi îmbrăţişeze fiica.

— Ah, Doamne! Nu ţi-am cerut îmbrăţişări, mămăică, izbucni Zina cu nerăbdare şi cu dezgust. Să lăsăm entuziasmele dumitale! Îţi cer răspuns la întrebarea mea şi nimic mai mult.

— Dar, Zina, eu te iubesc! Te ador şi tu mă respingi... Doar pentru fericirea ta mă zbat...

Şi lacrimi neprefăcute luciră în ochii ei. Maria Alexandrovna o iubea într-adevăr pe Zina *în felul său* şi de astă dată emoţia şi succesul combinaţiei sale o zguduiră profund. Cu tot felul ei oarecum mărginit de a vedea lucrurile, Zina îşi dădea seama că maică-sa o iubeşte şi dragostea asta o stingherea. S-ar fi simţit mai la largul ei dacă Maria Alexandrovna ar fi urât-o...

— Ei, nu te supăra, mămăică, mi-i sufletul aşa de frământat, spuse Zina ca s-o liniştească.

— Nu mă supăr, nu mă supăr, îngeraşul meu! ciripi Maria Alexandrovna însufleţindu-se într-o clipită. Îmi dau seama şi singură că ţi-i sufletul frământat. Vezi, draga mea, îmi ceri să fiu sinceră... Poftim, voi fi sinceră, până-n fundul inimii, te asigur! Numai să ai încredere în mine! Şi, în primul rând, ţin să-ţi spun că un plan absolut precis, adică în toate amănuntele, încă n-am, Zinocika şi nici nu pot avea; tu, ca un copil înţelept ce eşti, ai să pricepi de ce. Ba chiar prevăd unele dificultăţi... Iată, chiar acum gaiţa asta mi-a trăncănit tot soiul de chestii... (Ah, Doamne! Ar trebui să mă grăbesc!) Vezi, sunt absolut sinceră! Dar, îţi jur, îmi voi atinge scopul! adăugă ea în extaz; siguranţa mea nu-i defel poezie, cum spuneai adineauri, îngeraşul meu; e întemeiată pe un fapt real. E bazată pe totala slăbiciune de minte a prinţului şi asta-i o canava pe care poţi să brodezi tot ce pofteşti. Numai să nu mi se pună piedici! Dar n-au să izbutească proastele astea care caută să mă păcălească! răcni Maria Alexandrovna, plesnind cu palma în masă şi

scăpărând din ochi scântei. Trebuşoara asta mă priveşte pe mine! Dar pentru aşa ceva trebuie mai mult decât orice să începem cât se poate de repede, în aşa fel, ca chiar astăzi să isprăvim tot ce-i mai important, dacă-i posibil.

— Bine, mămăică, dar ascultă încă o... *sinceră destăinuire*. Ştii de ce mă interesez atât de mult de planul dumitale şi n-am încredere în el? Fiindcă nu mă bizui pe mine. Ţi-am mai spus că m-am hotărât să fac mârşăvia asta, dar dacă amănuntele planului dumitale vor fi prea dezgustătoare, prea murdare, îţi declar că n-am să pot rezista şi o să părăsesc totul. Ştiu că asta înseamnă o nouă mârşăvie: să primeşti a face o ticăloşie şi să te temi de mocirla în care trebuie să te bălăceşti – dar ce să-i faci? Aşa se va întâmpla, fără doar şi poate...

— Dar, Zinocika, ce ticăloşie deosebită vezi tu aici, *mon ange*? se împotrivi Maria Alexandrovna. E vorba doar de o căsnicie convenabilă, cum face toată lumea! E destul să priveşti lucrurile din punctul acesta de vedere şi totul ţi se va părea cât se poate de onorabil...

— Ah, mămăică, pentru numele lui Dumnezeu, nu încerca să mă duci cu vorba! Vezi şi dumneata, am primit totul, totul! Ce mai vrei? Te rog, nu te speria dacă spun lucrurilor pe adevăratul lor nume. Poate acum asta-i unica mea consolare!

Şi un zâmbet amar i se ivi pe buze.

— Bine, bine, lasă, îngeraşul mamei, putem să nu fim de acord în gândire şi totuşi să ne stimăm reciproc. Dacă te nelinişteşte însă chestia amănuntelor şi ţi-e teamă că ele au să fie murdare – lasă grija asta pe seama mea. Îţi jur că n-are să te atingă nicio stropitură de noroi. Oare aş putea eu dori să te compromit în ochii tuturor? Numai să te bizui pe mine şi toate se vor pune minunat la cale şi cât se poate de onorabil – mai ales cât se poate de onorabil! N-o să fie niciun scandal şi chiar dacă va izbucni vreunul mititel, însă necesar – aşa... cine ştie cum! – dar până la izbucnirea lui noi o să fim

departe! Doar n-o să rămânem aici! N-au decât să strige gaiţele până au să răguşească, nu-mi pasă de ele! Chiar acestea au să ne invidieze. Şi-apoi, merită să-ţi faci inimă rea din pricina lor? Chiar mă mir de tine, Zinocika, numai nu te supăra pe mine – cum se face că tu, cu toată mândria ta, te temi de ele?

— Ah, mămăică, nu de ele mă tem! Nu mă înțelegi deloc! răspunse nervos Zina.

— Bine, bine, sufleţelule, nu te supăra! Am spus-o numai fiindcă nu-i zi lăsată de Dumnezeu, ca ele însele să nu facă vreo mârşăvie; iar tu o singură dată în viaţă... Oare ce vorbesc, proasta de mine! Nu-i deloc mârşăvie! Ce este mârşav aici? Dimpotrivă, totul este cât se poate de onorabil. Am să ţi-o dovedesc cu toată fermitatea, Zinocika. În primul rând, repet, totul depinde din ce punct de vedere priveşti lucrurile...

— Mai scuteşte-ne, mămăică, cu dovezile dumitale! izbucni mânios Zina şi bătu din picior nerăbdătoare.

— Bine, sufleţelule, nu mai fac, nu mai fac! Iar m-a luat gura pe dinainte...

Se lăsă o scurtă tăcere. Maria Alexandrovna umbla smerită în urma Zinei şi se uita cu nelinişte în ochii săi, cum se uită un căţeluş în ochii stăpânei, după ce-a făcut o şotie.

— Nici nu-mi dau seama cum ai să începi trebuşoara asta, urmă Zina cu dezgust. Sunt sigură că o să dai cinstea pe ruşine. Dispreţuiesc părerea ţaţelor, dar pentru noi istoria asta va fi o ruşine.

— O, dacă asta-i tot ce te nelinişteşte, îngeraşul meu, te rog să nu-ţi faci griji! Te rog, te implor! Să ne înțelegem amândouă, să nu te gândeşti la mine! O, dacă ai şti din câte istorii neplăcute am ieşit basma curată! Am învârtit eu afaceri mai încurcate decât asta! Dar dă-mi voie măcar să încerc , în orice caz, înainte de toate trebuie să ajungem, cât mai curând cu putinţă, între patru ochi cu prinţul. Asta – în primul rând! Iar toate urmările au să depindă de asta! Dar eu

presimt şi restul evenimentelor. Toate gaiţele se vor răscula, dar... Nu-i nimic! Le pun eu la punct singură! Mă mai sperie Mozgliakov...

— Mozgliakov? rosti cu dispreţ Zina.

— Ei da, Mozgliakov; numai nu te teme, Zinocika! Îţi jur că am să-l duc cu vorba până acolo, încât chiar el are să ne ajute! Încă nu mă cunoşti, Zinocika! Nu mă ştii până azi cum sunt eu când intru în acţiune! Ah, Zinocika, sufleţelule! Adineauri, când am auzit de prinţul acesta, mi-a şi izbucnit o idee în minte! Parcă m-ar fi străfulgerat o lumină. Şi cine, cine se putea aştepta că prinţul are să vină la noi? Păi, într-o mie de ani nu mai întâlnim un prilej ca ăsta! Zinocika! Îngeraşule! Nu-i o necinste să-ţi iei drept soţ un bătrân şi un olog, ci să te măriţi cu un bărbat pe care nu-l poţi suferi, urmând să fii, în acelaşi timp, nevasta lui *cu adevărat*! Căci prinţului n-ai să-i fii nevastă adevărată. Asta nici nu e o căsătorie! E numai, un contract casnic! Doar tot el, prostul, are să iasă în câştig – căci tot lui, netotului, i se dăruieşte asemenea fericire nepreţuită! Vai, ce frumoasă eşti azi, Zinocika! Şi nu oricum, ci crăiasă între frumoase! Păi eu, dac-aş fi fost bărbat, aş fi dat pentru tine şi un regat, dacă mi-ai fi cerut! Sunt dobitoci cu toţii! Ei, cum să nu săruţi mânuţa asta? Şi Maria Alexandrovna sărută cu foc mâna fiicei sale. Doar ăsta e trup din trupul meu, carne din carnea mea, sânge din sângele meu! Să-l însurăm pe neghiob chiar cu de-a sila! Şi ce trai o să ducem după aceea amândouă, Zinocika! Fiindcă tu n-ai să te desparţi de mine, Zinocika, nu-i aşa? N-ai s-o alungi pe mama ta după ce vei da de noroc! Chiar dacă ne certăm, îngeraşul meu, totuşi n-ai avut un prieten mai bun decât mine, totuşi...

— Mămăică! Dacă te-ai hotărât, poate că ar fi timpul... să treci la fapte. Aici nu faci decât să-ţi pierzi vremea – spuse cu nerăbdare Zina.

— E timpul, Zinocika, într-adevăr! Ah! M-am luat cu vorba! îşi aminti Maria Alexandrovna. Gaiţele vor să-l ademenească de-a

binelea pe prinţ. Îndată mă urc în trăsură şi plec! Ajung acolo, îl chem pe Mozgliakov şi pe urmă... Ba îl iau chiar cu forţa, dacă o fi nevoie. Rămâi cu bine, Zinocika, rămâi cu bine, porumbiţo, nu tânji, nu te îndoi, nu fi tristă, lucrul de căpetenie este să nu fii tristă! Toate se vor pune la cale de minune, cât se poate de onorabil! Totu-i din ce punct de vedere priveşti lucrurile. Ei, rămâi cu bine, rămâi cu bine!

Maria Alexandrovna o binecuvântă pe Zina cu semnul crucii, se repezi afară din odaie, se învârti cam un minut în camera ei înaintea oglinzii, iar după două minute gonea pe străzile Mordasovului, în trăsura ei, la care zilnic se înhămau caii în jurul acestei ore, pentru orice eventualitate. Maria Alexandrovna ducea un trai *en grand*[22].

„Nu, n-o să fiţi voi mai şirete decât mine! gândea ea, şezând în trăsură. Zina primeşte: înseamnă că jumătate din treabă e ca şi făcută. Tocmai acum să dau greş? Prostii! Bravo, Zina! Ai consimţit, în cele din urmă! Se vede că şi asupra căpşorului tău au trecere anumite interese! I-am trecut pe dinainte o perspectivă ispititoare! Am mişcat-o! Dar e straşnic de frumoasă azi! Cu frumuseţea ei, eu una aş fi întors pe dos jumătate din Europa, după placul meu! Ei, dar să mai aşteptăm... Shakespeare o să-i zboare din cap când va ajunge prinţesă şi va gusta din unele bunătăţi. Căci ce-a cunoscut ea până acum? Mordasovul şi pe învăţătorul acela al ei! Hm... Şi ce prinţesă are să mai fie! Îmi place mândria asta a ei, curajul, ce inaccesibilă e! Când se uită la tine, zici că s-a uitat o regină. Ei, atunci, cum să nu-şi înţeleagă interesul? Totuşi, l-a priceput, în cele din urmă! Are să înţeleagă şi restul... Apoi, am să fiu şi eu în preajma ei! Are să cadă până în cele din urmă la înţelegere cu mine, în toate privinţele! De mine n-o să se poată lipsi! Eu însămi voi fi prinţesă; am să ajung cunoscută în tot Petersburgul. Adio, orăşel amărât! O să moară prinţul, are să moară şi băieţandrul acela şi

[22] Pe picior mare (fr.).

atunci am s-o mărit cu un prinţ influent! De un lucru mă tem: oare nu mi-am deschis prea mult sufletul faţă de dânsa? Nu cumva am fost prea sinceră, nu m-am lăsat prea mult târâtă de emoţie? Mă sperie fata asta, ah, mă sperie!”

Şi Maria Alexandrovna se cufundă în cugetările sale, pline însă, ce-i drept, de îngrijorare. Nu degeaba se spune că elanul te pune mai mult pe gânduri decât silnicia.

Rămasă singură, Zina se plimbă îndelung, încolo şi încoace, prin odaie, îngândurată, cu braţele încrucişate pe piept. Se gândea la multe. Repeta des, aproape în neştire: „Era şi timpul, de mult era timpul!” Ce însemna exclamaţia asta trunchiată? Nu o dată luciră lacrimi în genele sale lungi, mătăsoase. Nici prin gând nu-i trecea să le şteargă, să le oprească. Mămăica ei se nelinştea fără temei, căutând să-i pătrundă gândurile: Zina era foarte hotărâtă şi se pregătea să înfrunte toate consecinţele...

„Lasă, lasă! se gândea Nastasia Petrovna, ieşind din cămăruţă, după plecarea colonelesei; şi eu care mă pregăteam să mă gătesc cu o fundiţă roz pentru prinţul ăsta netrebnic. Am şi crezut, proasta de mine, că are să mă ia de nevastă! Poftim funduliţă! Vasăzică aşa, Maria Alexandrovna! Pentru dumneata sunt o ciumă, o cerşetoare; iau mită două sute de ruble. Asta ar mai lipsi, să scap prilejul să nu iau de la dumneata, filfizoană ce eşti! Le-am luat în chipul cel mai corect, mi le-am însuşit pentru cheltuielile prilejuite de afacerea respectivă... Poate că eu însămi ar fi trebuit să dau mită! Ce te priveşte dacă nu m-am dat în lături să forţez broasca cu propriile mele mâini? Pentru tine am făcut-o, cuconiţă! Tu ai vrea să stai numai la brodat pe canava! Ei bine, las' că-ţi arăt eu canava. Am să vă arăt la amândouă dacă sunt ori nu ciumă. O să aflaţi voi cine-i Nastasia Petrovna şi o să gustaţi din moarea ei!”

CAPITOLUL VII

Dar Maria Alexandrovna era mânată înainte de geniul ei. Alcătuise un plan măreţ şi curajos. Să-ţi măriţi fata cu un bogătaş, un prinţ, un olog, s-o măriţi pe ascuns de toţi, profitând de mintea slabă şi lipsa de apărare a oaspetelui tău... S-o măriţi hoţeşte, cum ar fi spus duşmanii Mariei Alexandrovna – era nu numai un act îndrăzneţ, ci chiar temerar. Planul era, fireşte, convenabil; dar, în caz de nereuşită, autoarea lui se vedea în primejdie de a fi acoperită de o foarte mare ruşine. Maria Alexandrovna ştia acest lucru, dar nu s-a descurajat: „Am ieşit eu basma curată din afaceri mai neplăcute!” îi spusese ea Zinei şi grăise numai adevărul. Altminteri, ce fel de eroină ar mai fi fost?

Fără îndoială, aceste manevre semănau oarecum cu o tâlhărie la drumul mare, dar Maria Alexandrovna nu prea lua în seamă nici faptul acesta. În privinţa asta, ea avea o părere uimitor de justă: „Căsătoria, odată încheiată, n-o mai poţi desface” – o idee simplă, dar care-ţi putea ispiti imaginaţia cu profituri atât de extraordinare, încât Maria Alexandrovna, numai închipuindu-şi aceste profituri, se simţea scuturată de frisoane care o furnicau prin tot corpul. În genere, era straşnic de emoţionată şi şedea în trăsură ca pe ace. Ca femeie inspirată, dăruită cu o incontestabilă forţă creatoare, apucase chiar să-şi facă un plan de acţiune. Dar planul acesta era schiţat în mare, în ciornă şi nu se întrezărea încă desluşit înaintea ochilor săi. O aştepta un noian de amănunte şi tot soiul de întâmplări neprevăzute. Dar Maria Alexandrovna avea încredere în sine: era frământată nu de teama unei neizbânzi – nu! Ar fi vrut numai să înceapă cât mai repede, să intre cât mai repede în luptă. Nerăbdarea, o nerăbdare nobilă, o mistuia la gândul piedicilor şi al opoziţiilor. Vorbind însă de piedici, cerem îngăduinţa de a da unele lămuriri.

Maria Alexandrovna presimţea că răul cel mai mare la care se putea aştepta nu-i putea veni decât din partea stimabililor săi concetăţeni, locuitori ai Mordasovului şi, în special, de la nobila societate a doamnelor din Mordasov. Cunoştea din experienţă ura lor neîmpăcată faţă de dânsa. Ştia, de pildă, foarte bine că, în clipa aceea, poate, se cunoşteau în oraş toate intenţiile sale, deşi nimeni nu spusese încă nimănui nimic despre ele. Ştia din nenumăratele sale experienţe, atât de triste, că nu avusese loc nicio întâmplare, cât de secretă, din cauza ei, care – petrecându-se dimineaţa – să nu ajungă până seara la cunoştinţa celei din urmă precupeţe din târg şi a ultimului vânzător de prăvălie. Se înţelege că deocamdată Maria Alexandrovna presimţea numai năpasta, dar asemenea presimţiri n-o înşelaseră niciodată. Nu se înşela nici de data asta. Într-adevăr, iată ce se întâmplase, de fapt, şi anume un lucru pe care ea încă nu-l aflase cu siguranţă. În jurul prânzului, adică tocmai la trei ceasuri după sosirea prinţului în Mordasov, se răspândiră prin oraş nişte zvonuri ciudate. De unde porniseră, nu se ştie, dar se împrăştiaseră aproape într-o clipă. Fiecare începu să-l asigure pe celălalt că Maria Alexandrovna o şi peţise prinţului pe Zina, Zina ei cea de douăzeci şi trei ani, fără zestre; că Mozgliakov se retrăsese şi că totul era hotărât şi parafat. Cum se stârniseră zvonurile acestea? Oare toţi o cunoşteau atât de bine pe Maria Alexandrovna, încât nimeriseră dintr-odată drept în miezul celor mai secrete gânduri şi idealuri ale sale? Nici nepotrivirea absurdă a unui asemenea zvon cu ordinea obişnuită a lucrurilor, fiindcă foarte rar astfel de lucruri pot fi ticluite într-o oră... Nici vădita netemeinicie a acestei veşti, deoarece nimeni nu putuse afla de unde pornise, n-au fost în stare să-i facă pe cei din Mordasov a-şi schimba părerea. Zvonul creştea şi prindea rădăcini cu o nemaipomenită stăruinţă. Cel mai uimitor e faptul că zvonul prinsese să se răspândească chiar în timpul când Maria Alexandrovna începuse discuţia de adineauri cu Zina, în legătură cu

aceeaşi problemă. Ce fler au provincialii! Instinctul mesagerilor provinciali ajunge uneori până în domeniul fantasticului şi, bineînţeles, asta îşi are pricinile sale. E întemeiat pe cea mai apropiată, interesată şi îndelungată studiere reciprocă. Fiecare provincial trăieşte ca sub, un clopot de sticlă. Nu există absolut nicio posibilitate să ascunzi un lucru cât de mic faţă de onorabilii tăi concetăţeni. Eşti cunoscut ca un cal breaz. Oamenii ştiu chiar tainele, pe care n-ai ajuns să le cunoşti tu însuţi despre propria-ţi persoană. Provincialul, parcă prin însăşi natura lui, trebuie să fie un psiholog şi un cunoscător de inimi. Iată de ce, uneori, mă miram sincer, întâlnind adesea în provincie, în loc de psihologi şi cunoscători de inimi, nenumăraţi dobitoci. Dar să lăsăm asta, e o idee de prisos. Vestea avu proporţiile unui trăsnet. Căsătoria cu prinţul părea fiecăruia atât de profitabilă, atât de strălucită, încât nici măcar latura stranie a acestei afaceri nu sărea nimănui în ochi. Să mai notăm un fapt: Zina era detestată aproape mai mult decât Maria Alexandrovna – de ce? Nu se ştie. Poate frumuseţea ei să fi fost, în parte, de vină. Poate că şi din pricină că Maria Alexandrovna era, totuşi, mai apropiată de cei din Mordasov, ca una de-a lor. Dacă ar fi dispărut din oraş – cine ştie? – poate ar fi fost regretată. Ea însufleţea societatea localnică cu veşnicele sale poveşti. Fără ea, ar fi domnit în târg plictiseala. Zina însă, dimpotrivă, se ţinea aşa, de parcă ar fi trăit în nori şi nu în târgul Mordasov. Era oarecum nepotrivită cu oamenii aceştia, mai presus decât ei şi, poate, fără să-şi dea seama nici ea, se purta cu ei neînchipuit de trufaş. Şi deodată, acum, aceeaşi Zina, pe seama căreia circulau istorii scandaloase, semeaţa, mândra Zina va deveni milionară, prinţesă şi va intra în rândurile oamenilor cu vază. Peste vreo doi ani, după ce va rămâne văduvă, are să se mărite cu vreun duce sau chiar cu un general... Mai ştii, poate chiar cu guvernatorul (iar guvernatorul din Mordasov, parcă dinadins, era văduv şi cât se poate de sensibil faţă

de sexul slab). Atunci ea urma să fie prima cucoană din gubernie şi, bineînţeles, numai gândul acesta era insuportabil şi niciodată vreo veste nu trezise atâta indignare în Mordasov, ca vestea căsătoriei Zinei cu prinţul. Într-o clipită, strigăte mânioase se ridicară din toate părţile. Unii ţipau că e un păcat, ba chiar o ticăloşie, întrucât bătrânul nu-i în toate minţile; îl înşelaseră, îl păcăliseră, îl jefuiseră, profitând de mintea lui slabă; că bătrânul trebuia salvat din ghearele lor setoase de sânge; că, în sfârşit, asta era o tâlhărie şi o imoralitate; că, la urma urmei, cu ce sunt altele mai prejos de Zina? Şi altele ar fi putut, la fel, să se mărite cu prinţul. Aceste vorbe şi strigăte Maria Alexandrovna deocamdată le presupunea numai, dar pentru ea era de ajuns şi atât. Ştia bine că toţi, dar absolut toţi, vor fi dispuşi să-i zădărnicească intenţiile. Chiar acum alţii voiau să-l confişte pe prinţ, încât ea era nevoită să-l readucă aproape prin luptă. La urma urmei, chiar dacă are să izbutească a-l prinde pe prinţ şi a-l ademeni să vină înapoi, nu-l va putea ţine mereu priponit. Şi, în sfârşit, cine îi garantează că chiar azi, peste două ceasuri, întregul cor solemn al cucoanelor din Mordasov nu se va afla în salonul ei şi încă sub un astfel de pretext, încât va fi cu neputinţă să nu le primeşti? Refuză să le primeşti pe uşă şi ele au să intre pe fereastră: caz aproape imposibil, dar petrecut în Mordasov. Cu un cuvânt, nu puteai pierde niciun ceas, nicio clipă, iar între timp treaba încă nici nu era pusă pe roate. Deodată, o idee genială străfulgera în capul Mariei Alexandrovna şi pe loc se coapse. Despre această nouă idee nu vom uita să vorbim la vremea sa. Ne vom mulţumi doar să spunem că, în momentul acela, eroina noastră zbura pe străzile Mordasovului, ameninţătoare şi exaltată, hotărâtă să dea chiar o luptă adevărată, dacă va fi nevoie, ca să-l recucerească pe prinţ. Nu ştia încă în ce fel îşi va înfăptui hotărârea şi nici unde anume îl va întâlni; în schimb, ştia una şi bună: că mai degrabă se va răsturna cu capul în jos tot

Mordasovul decât să nu se îndeplinească, iotă cu iotă, planurile sale de acum.

Primul pas îi ieşi cum nu se poate mai bine. Avu norocul să-l surprindă pe prinţ în stradă şi-l aduse acasă la masă. Dacă ar întreba cineva: prin ce mijloc, în ciuda tuturor uneltirilor duşmane, a izbutit ea ca lucrurile să rămână pe-a ei, lăsând-o pe Anna Nikolaevna cu buzele umflate? mă simt dator să declar că asemenea întrebare poate fi socotită chiar jignitoare pentru Maria Alexandrovna. Să nu fie ea în stare a repurta o victorie asupra unei oarecare Anna Nikolaevna Antipova? L-a arestat, nici mai mult, nici mai puţin pe prinţ, care tocmai se apropia de casa rivalei sale şi, fără să ţină seamă de nimic, ba chiar în pofida argumentelor lui Mozgliakov însuşi speriat de perspectiva unui scandal, Maria Alexandrovna l-a trecut pe bătrân în trăsura ei. Tocmai prin asta se deosebea ea de rivalele sale: că nu şovăia în cazuri hotărâtoare nici în faţa unui scandal iminent, luând drept axiomă ideea că succesul scuză totul. Se înţelege că prinţul nu opuse o rezistenţă vădită şi, după obiceiul său, uită totul foarte repede şi rămase foarte mulţumit. La masă, trăncăni fără încetare, în culmea veseliei, făcu spirite, calambururi; povestea anecdote pe care nu le isprăvea, ori sărea de la una la alta, fără să bage de seamă. Băuse la Natalia Dmitrievna trei cupe de şampanie. Mai bău la masă şi se ameţi de-a binelea. Aici însă îi turna intenţionat băutura însăşi Maria Alexandrovna. Mâncarea era foarte acceptabilă. Bestia de Nikita nu le făcuse figura. Gazda însufleţea societatea printr-o amabilitate mai mult decât fermecătoare. Dar ceilalţi meseni, parcă dinadins, erau cât se poate de trişti. Zina şedea tăcută în chip solemn. Mozgliakov nu se simţea, parcă, în apele lui şi mânca puţin. Se gândea la ceva şi cum asta i se întâmpla destul de rar, Maria Alexandrovna era foarte neliniştită. Nastasia Petrovna, posomorâtă, îi făcea chiar pe furiş lui Mozgliakov nişte semne ciudate, pe care acesta nici nu le băga în seamă. Dacă n-ar fi fost

gazda, fermecător de amabilă, prânzul ar fi semănat cu o înmormântare.

Între timp, însă, Maria Alexandrovna căzuse pradă neliniştii. Însăşi Zina o băga în toţi sperieţii cu înfăţişarea-i tristă şi cu ochii săi plânşi. Iar pe deasupra mai era o piedică: trebuia să se grăbească, să dea zor. „Blestematul de Mozgliakov”, însă, şedea ca un nătâng fără griji şi nu făcea decât s-o încurce! Că doar nu putea începe, într-adevăr, acţiunea în prezenţa lui! Maria Alexandrovna se sculă de la masă nespus de agitată. Nu mică îi fu mirarea, chiar spaima plăcută – dacă ne putem exprima astfel – când Mozgliakov, de îndată ce musafirii se sculară de la masă, se apropie de gazdă şi, cu totul pe neaşteptate, anunţă că, spre marele lui regret, este nevoit să plece de îndată.

— Unde? întrebă, chipurile, cu profundă compătimire Maria Alexandrovna.

— Să vedeţi, Maria Alexandrovna, începu neliniştit Mozgliakov încurcându-se chiar niţeluş, mi s-a întâmplat o istorie tare ciudată. Nu ştiu nici eu cum să spun... Pentru numele lui Dumnezeu, daţi-mi un sfat!

— Ce-i? Ce anume?

— Naşul meu, Boroduev, ştiţi dumneavoastră, negustorul acela... s-a întâlnit azi cu mine. E tare supărat bătrânul, îmi face reproşuri, zice că umblu cu nasul pe sus. E a treia oară că vin la Mordasov şi încă nu m-am arătat pe la dânsul. „Vino, zice, azi, la ceai.” Acum e patru fix; iar el bea ceai, ca în vremurile vechi, cum se scoală, în jurul orei cinci. Ce să fac? Sigur, Maria Alexandrovna, că mi-i nu ştiu cum; dar gândiţi-vă şi dumneavoastră! El l-a scăpat pe răposatul taică-meu de ştreang, când a pierdut la joc banii statului. Dacă va avea loc căsătoria mea cu Zinaida Afanasievna, gândiţi-vă: eu nu am decât o sută cincizeci de suflete, pe când naşul are o avere de un milion, zice lumea că şi mai mult. Fără copii. Dacă-i intru în

voie, îmi lasă o sută de mii prin testament. Şaptezeci de ani, gândiţi-vă.

— Ah, Doamne! Atunci, ce faci! De ce mai zăboveşti? strigă Maria Alexandrovna, abia ascunzându-şi bucuria. Du-te, du-te! Cu asta nu se poate să glumeşti. Vedeam eu că erai abătut la masă! Pleacă, *mon ami*, pleacă! Ar fi trebuit să te duci încă de dimineaţă în vizită la dânsul, ca să arăţi că-l preţuieşti şi că ţii la mângâierea lui! Ah, tineretul ăsta, tineretul ăsta!

— Chiar dumneavoastră, Maria Alexandrovna, izbucni uimit Mozgliakov, chiar dumneavoastră mă ţineaţi de rău pentru legătura asta! Spuneaţi că-i un bădăran, că poartă barbă, că se trage în degete cu toţi beţivanii, cu derbedeii de prin subsoluri şi cu avocaţii?

— Ah, *mon ami*! Parcă puţine lucruri necugetate spunem cu toţii! Şi eu pot greşi, nu-s sfântă. De altfel, nici nu-mi amintesc, dar poate că eram în cine ştie ce dispoziţie... Şi apoi, pe atunci încă nu ceruseşi mâna Zinocikăi... Sigur că e egoism din partea mea, dar acum sunt silită să privesc lucrurile şi din alt punct de vedere şi ce mamă m-ar putea învinui în cazul acesta? Du-te, nu zăbovi niciun minut! Stai la el şi diseară... Ascultă! Adă într-un fel vorba şi despre mine. Spune-i că-l respect, că ţin la dânsul, că-l admir. Vorbeşte-i aşa, cât mai iscusit, cât mai frumos! Ah, Doamne! Şi-mi ieşise cu totul din cap lucrul ăsta! Cum nu mi-a venit mie însămi gândul să te sfătuiesc!

— Îmi redaţi viaţa, Maria Alexandrovna! exclamă încântat Mozgliakov. Acum, vă jur, am să vă ascult în toate cele! Şi când stai şi te gândeşti, drept să spun... Mi-era şi frică să vă spun!... Ei, rămâneţi cu bine, iar eu am şi plecat! Scuzaţi-mă faţă de Zinaida Afanasievna. De altfel, neapărat...

— Te binecuvântez, *mon ami*! Vezi, nu uita să-i vorbeşti de mine. E într-adevăr un bătrânel foarte drăguţ. De mult mi-am schimbat

părerea despre el... De altfel, totdeauna mi-a plăcut la dânsul aerul acesta vechi rusesc, neaoş... *Au revoir, mon ami, au revoir!*[23]

„Vai, bine că se duce dracului! Nu, aici mă ajută chiar bunul Dumnezeu!” se gândi ea, înăbuşindu-se de bucurie.

Pavel Alexandrovici ieşi în antreu şi tocmai îşi punea şuba, când se ivi pe neaşteptate Nastasia Petrovna. Îl pândise până atunci.

— Unde pleci? îi spuse ea, apucându-l de mână.

— La Boroduev, Nastasia Petrovna! La naşul meu: a binevoit să mă boteze... Un bătrân bogat, are să-mi lase ceva, aşa că trebuie să-l linguşesc niţel...!

Pavel Alexandrovici se afla într-o excelentă dispoziţie sufletească.

— La Boroduev! Atunci ia-ţi rămas bun de la logodnică! rosti tăios Nastasia Petrovna.

— Cum aşa „ia-ţi rămas bun”?

— Uite-aşa! Credeai că-i a dumitale? Dar uite că vor s-o mărite cu prinţul. Am auzit cu urechile mele!

— Cu prinţul? Fie-ţi milă de mine, Nastasia Petrovna!

— De ce milă? Uite, n-ai dori să priveşti şi să asculţi dumneata însuţi? Lasă şuba şi vino încoace!

Uluit, Pavel Alexandrovici aruncă şuba şi o luă în vârful degetelor după Nastasia Petrovna. Ea îl duse în aceeaşi cămăruţă de unde ascultase şi privise dimineaţa.

— Iartă-mă, Nastasia Petrovna, zău că nu înţeleg nimic...!

— Ai să înţelegi, de îndată ce ai să te apleci şi ai să asculţi. Comedia, probabil, are să înceapă acuşi.

— Care comedie?

— Pst! Nu vorbi tare! Comedia care te reprezintă nici mai mult, nici mai puţin decât ca un păcălit. Adineauri, când ai plecat cu prinţul, Maria Alexandrovna a căutat un ceas întreg s-o înduplece

[23] La revedere, prietene, la revedere! (fr.).

pe Zina să se mărite cu prinţul ăsta. Cică nu-i nimic mai uşor decât să-l tragă pe sfoară şi a ticluit nişte şurubării, încât până şi mie mi s-a făcut greaţă. Am ascultat totul, de aici. Zina a consimţit. Cum te-au mai ocărât amândouă! Te fac de-a dreptul prost; iar Zina a spus deschis că pentru nimic în lume nu se mărită cu dumneata. Şi eu, proasta de mine! Voiam să mă gătesc cu o funduliţă roşie! Ia, ascultă, ascultă!

— Păi asta-i cea mai mârşavă perfidie, dacă aşa stau lucrurile! şopti Pavel Alexandrovici, uitându-se prosteşte în ochii Nastasiei Petrovna.

— Ascultă numai şi ai să auzi lucruri şi mai şi.

— Păi, unde să ascult?

— Uite, apleacă-te până la crăpătura aceea...

— Dar, Nastasia Petrovna, eu... Eu nu-s capabil s-ascult pe la uşi.

— Ei, acum ţi-ai adus aminte! Aici, frate, trebuie să laşi onoarea la o parte; dacă ai venit, ascultă!

— Totuşi...

— Iar dacă nu eşti capabil, rămâi cu buzele umflate! Mie-mi pare rău de dânsul, iar el face pe grozavul! Eu ce hram port! Doar n-o fac pentru mine. Eu una nu mai rămân aici nici până diseară!

Călcându-şi pe inimă, Pavel Alexandrovici se aplecă spre crăpătură. Inima îi bătea cu putere şi-i zvâcneau tâmplele. Aproape nu înţelegea ce se petrecea cu el.

CAPITOLUL VIII

— Vasăzică, te-ai distrat foarte bine, prinţe, la Natalia Dmitrievna? îl întrebă Maria Alexandrovna, cercetând cu o privire

avidă câmpul viitoarei bătălii şi dorind ca discuţia să înceapă în chipul cel mai nevinovat. Inima îi bătea de emoţie şi de aşteptare.

După-masă, gazda îl mutase de îndată pe prinţ în „salonul” în care acesta fusese primit de dimineaţă. Toate evenimentele solemne ca şi primirile aveau loc în acelaşi salon din casa Mariei Alexandrovna. Ea se mândrea cu odaia asta. După şase cupe, bătrânelul se muiase parcă de tot şi nu se ţinea solid pe picioare. În schimb, trăncănea fără oprire. Limbuţia parcă îi sporise, Maria Alexandrovna îşi dădea seama că avea de-a face cu o izbucnire de scurtă durată şi că, în curând, oaspetele, îngreuiat de băutură, are să cadă de somn. Trebuia să prindă momentul favorabil.

Îmbrăţişând cu privirea câmpul de bătaie, Maria Alexandrovna băgă de seamă cu satisfacţie că libidinosul bătrânel se uita cu o deosebită plăcere la Zina şi inima ei de mamă tresăltă de bucurie.

— Extra-or-dinar de bine, răspunse prinţul, şi, ştiţi, e o femeie mi-nu-nată, Natalia Dmitrievna, o femeie mi-nu-nată!

Oricât de preocupată era de măreţele sale planuri, dar o laudă atât de făţişă adusă rivalei sale o înțepă pe Maria Alexandrovna drept în inimă.

— Dă-mi voie, prinţe! se bosumflă ea, scăpărând din ochi; dacă Natalia Dmitrievna a dumitale e o femeie minunată, atunci nici nu mai ştiu ce să spun! Dar zic că dumneata nu cunoşti deloc societatea de aici, absolut deloc! Păi asta-i numai o mască cu calități nemaipomenite, cu sentimente nobile, o spoială de aur, o adevărată comedie. Dă puţin la o parte spoiala asta şi vei vedea sub flori mustind veninul, un întreg viespar unde vei fi devorat de n-au să-ţi rămână nici oscioarele!

— Oare? exclamă prinţul. Mă mir!

— Îţi jur că-i aşa. Ah, *mon prince*! Ascultă, Zina, trebuie, sunt obligată să-i povestesc prinţului întâmplarea ridicolă şi josnică cu Natalia asta, din săptămâna trecută, îţi mai aminteşti? Da, prinţe,

despre aceeaşi Natalia Dmitrievna pe care o lauzi atât, de care eşti aşa de încântat. O, preabunul meu prinţ! Îţi jur că nu-s o bârfitoare! Dar îţi voi istorisi neapărat, numai ca să te distrez, pentru a-ţi arăta printr-un exemplu viu, ca să zic aşa, sub lupă, ce fel de oameni sunt aici! Acum două săptămâni vine la mine Natalia Dmitrievna asta. S-a servit cafeaua, iar eu am ieşit cu nişte treburi. Ţin foarte bine minte cât zahăr rămăsese în zaharniţa de argint: era plină cu vârf. Mă întorc, mă uit: pe fund numai trei bucăţele. În afară de Natalia Dmitrievna, nu mai fusese nimeni în odaie. Ce zici de ea! Are casă proprie, de zid şi bani cu nemiluita! E un caz ridicol, comic, dar judecă după toate acestea distincţia societăţii de la noi!

— Oa-re! făcu prinţul, sincer mirat. Totuşi, ce lăcomie nefirească! Oare a mâncat ea singură tot zahărul?

— Iată deci ce femeie *minunată* este ea, prinţe! Cum îţi place întâmplarea asta ruşinoasă? Păi, eu cred că aş fi murit în clipa în care m-aş fi dedat la o faptă atât de dezgustătoare!

— Ei da, da... Numai că, ştiţi, totuşi ea e atât de *belle femme*[24]...

— Cine, Natalia Dmitrievna?! Iartă-mă, prinţe, dar e pur şi simplu o grăsană! Ah, prinţe, prinţe! Ce-ai spus! Mă aşteptam să ai mai mult bun-gust...

— Ei da, o grăsană... Numai că, ştiţi, e aşa de bine făcută... Ei, iar fetiţa aceea care a dansat şi ea e... bine făcută...

— Sonecika? Păi, e încă un copil, prinţe! Are numai paisprezece ani.

— Ei da... Numai că, ştiţi, e aşa de sprintenă şi i se formează şi ei... Aşa... Nişte forme. E atât de dră-gă-laşă! Şi celeilalte fete, care a dansat cu dânsa şi ei i se... formează...

— Ah, asta-i o orfană nenorocită, prinţe! O iau deseori la ei.

[24] Femeie frumoasă (fr.).

— Or-fa-nă. De altfel, e aşa de murdară. Măcar de şi-ar fi spălat mâinile. Dar e şi ea a-tră-gă-toare...

Vorbind acestea, prinţul o cerceta prin lornion pe Zina, cu un soi de lăcomie crescândă.

— *Mais quelle charmante personne!*[25] bolborosea el cu jumătate de gură, topindu-se de încântare.

— Zina, cântă-ne ceva la pian, sau nu, mai bine din gură! Cum cântă, prinţe! S-ar putea spune despre dânsa că-i un virtuoz în muzică, un adevărat virtuoz! Şi dacă ai şti, prinţe, urmă Maria Alexandrovna coborând glasul, după ce Zina se duse la pian, călcând cu pasul ei domol şi lin care-l făcu pe sărmanul bătrânel aproape să se zgribulească, dacă ai şti ce fiinţă bună este! Cum ştie să iubească, cât de delicată e cu mine! Ce simţăminte! Ce inimă!

— Ei da... Simţăminte... Şi, ştiţi, în toată viaţa mea am cunoscut o singură femeie cu care s-ar putea compara ca fru-mu-seţe, o întrerupse prinţul, înghiţind în sec. Este răposata contesă Nainskaia; a murit acum vreo treizeci de ani. Era o femeie în-cân-tă-toare, de o frumuseţe ne-mai-vă-zu-tă, care pe urmă s-a măritat cu bucătarul ei...

— Cu bucătarul, prinţe!

— Ei da, cu bucătarul francez... în străinătate. Ea i-a acordat în stră-i-nă-tate titlul de conte. Era un om prezentabil şi foarte cultivat, cu o mus-tă-cioară mică.

— Şi... şi... cum au trăit, prinţe?

— Ei da, au trăit cât se poate de bine. De altfel, s-au despărţit curând după aceea. El a jefuit-o şi a plecat. S-au certat din pricina nu ştiu cărui sos...

— Mămăică, ce bucată să cânt? întrebă Zina.

---

[25] Ce făptură fermecătoare! (fr.).

— Mai bine ne-ai cânta ceva din gură, Zina. Dacă ai şti cum cântă, prinţe! Îţi place muzica?

— O, da! *Charmant, charmant!* Îmi place neînchipuit de mult muzica. În străinătate l-am cunoscut pe Beethoven.

— Pe Beethoven, închipuie-ţi, Zina, prinţul l-a cunoscut pe Beethoven! exclamă încântată Maria Alexandrovna. Ah, prinţe! Oare într-adevăr l-ai cunoscut pe Beethoven?

— Ei da... Eram pri-e-teni. Şi veşnic avea nasul plin de tabac. Ce caraghios!

— Beethoven?

— Ei da, Beethoven. De altfel, poate că nici nu era Beethoven, ci alt neamţ. Acolo sunt foarte mulţi nemţi... Dar, mi se pare că le cam în-curc.

— Ce să cânt, mămăică? o întrebă Zina.

– Ah, Zina! Cântă romanţa aceea, ştii care, despre multele isprăvi cavalereşti, unde se mai află şi castelana aceea cu trubadurul ei... Ah, prinţe! Cât de mult îmi plac isprăvile cavalerilor! Castelele acelea, castelele acelea!... Viaţa asta medievală! Trubadurii, heralzii, turnirele... Am să te acompaniez, Zina. Treci dincoace, prinţe, mai aproape! Ah, castelele acelea, castelele acelea!

— Ei da... Castelele. Şi mie-mi plac cas-te-lele, bolborosi prinţul plin de încântare, aţintind asupra Zinei unicul său ochi. Dar... Dumnezeule! exclamă el, e o romanţă... Dar... Eu o cunosc! Am ascultat demult romanţa asta... Ea îmi a-min-teşte atât de viu... Ah, Doamne!

Nu mă voi apuca să descriu ce s-a întâmplat cu prinţul în clipa când a început să cânte Zina. Cânta o veche romanţă franţuzească, care pe vremuri făcuse mare vâlvă. Zina o zicea minunat. Glasul său curat şi sonor de contralto te pătrundea până-n fundul inimii. Obrazu-i frumos, ochii minunaţi, degetele superbe, ca sculptate, cu care întorcea filele notelor, părul ei des, negru, lucios, pieptul ce

tresălta, întreaga sa siluetă mândră, încântătoare, plină de distincţie – toate acestea îl fermecară definitiv pe bietul bătrânel. Nu-şi mai lua ochii de la dânsa; în timp ce o asculta, se sufoca de emoţie. Inima lui bătrână, încălzită de şampanie, de muzică şi de amintiri reînviate (şi care din noi nu are amintirile sale preferate?) bătea des, tot mai repede, cum nu mai bătuse de mult... Era gata să cadă în genunchi în faţa Zinei şi aproape plângea când ea isprăvi de cântat.

— *O, ma charmante enfant*! izbucni el, sărutându-i degetele. *Vous me ravissez*. Acum, abia acum mi-am amintit... Dar... Dar... *o, ma charmante enfant*...

Prinţul nu fu în stare să sfârşească.

Maria Alexandrovna simţi că sosise clipa cuvenită.

— De ce te nenoroceşti, prinţe? declamă ea triumfător. Atâta sentiment, atâta forţă vitală, atâta bogăţie sufletească şi să te îngropi pentru toată viaţa în singurătate! Să fugi de oameni, de prieteni! Dar e un lucru de neiertat! Schimbă-ţi hotărârea, prinţe! Priveşte viaţa, ca să zic aşa, cu un ochi limpede! Invocă în inima dumitale suvenirurile trecutului – amintirea tinereţii de aur, a zilelor frumoase, lipsite de griji... Învie-le, învie-le pe dumneata însuţi! Începe să trăieşti iar în societatea oamenilor, în mijlocul lor! Pleacă în străinătate, în Italia, în Spania – în Spania, prinţe!... Ai nevoie de un om care să te ocrotească, de o inimă care să te iubească, să te stimeze, să te înţeleagă! Dar ai prieteni! Cheamă-i, fă-le semn şi au să vină o mulţime! Eu prima am să las totul şi am să alerg la chemarea dumitale. N-am uitat prietenia noastră, prinţe... Am să-mi părăsesc soţul şi am să vin cu dumneata... ba chiar, dacă aş fi fost mai tânără, dacă aş fi fost la fel de frumoasă şi de încântătoare ca fiică-mea, ţi-aş fi devenit tovarăşă de drum, prietenă, soţie, dacă ai fi vrut!

— Şi eu sunt convins că ai fost o *charmante personne* la timpul său, rosti prinţul, suflându-şi nasul în batistă.

Avea ochii scăldaţi în lacrimi.

— Trăim prin copiii noştri, prinţe, răspunse cu profundă emoţie Maria Alexandrovna. Şi eu am îngerul meu păzitor! E ea, fiică-mea, prietena gândurilor mele, a inimii mele, prinţe! A respins până acum şapte propuneri, nevrând să se despartă de mine.

— Înseamnă că are să vină şi ea cu dumneata când ai să mă în-so-ţeşti în stră-i-nă-tate? În cazul acesta, am să plec neapărat în străinătate, exclamă prinţul, însufleţindu-se. Ne-a-pă-rat am să plec! Şi dacă aş putea să mă mângâi cu spe-ran-ţa. Dar ea e un copil încântător, în-cân-tă-tor! *O, ma charmante enfant!*[26]

Şi prinţul se porni din nou să-i sărute mâinile. Sărmanul, ar fi vrut să se pună în genunchi înaintea ei.

— Dar... Dar, prinţe, dumneata spui: dacă ai putea să te mângâi cu speranţa? prinse din zbor vorba Maria Alexandrovna, simţind un nou avânt de elocinţă. Dar eşti ciudat, prinţe! Oare ai început să te socoţi nedemn de atenţia femeilor? Nu tinereţea înseamnă frumuseţe. Aminteşte-ţi că dumneata, ca să zic aşa, eşti un vlăstar al aristocraţiei! Eşti reprezentantul sentimentelor celor mai fine, mai cavalereşti şi... al manierelor! Oare Maria nu s-a îndrăgostit de bătrânul Mazepa[xiii]? Îmi amintesc, am citit undeva, că Lauzun[xiv], acel fermecător marchiz de la curtea lui Ludovic... Am uitat care anume – la o vârstă înaintată, bătrân fiind, a cucerit inima uneia dintre cele mai mari frumuseţi de la curte!... Şi cine ţi-a spus dumitale că eşti bătrân? Cine te-a învăţat să gândeşti aşa! Oare oameni ca dumneata pot îmbătrâni? Dumneata, cu asemenea bogăţie de sentimente, idei, voioşie, spirit, vitalitate, maniere strălucite! Dar dacă ai apărea acum undeva în străinătate, la o staţiune balneară, cu o nevastă tânără, cu o frumuseţe, de pildă, ca Zina mea – am adus vorba despre ea numai aşa, de dragul

[26] Copila mea fermecătoare! (fr.).

comparaţiei, ai vedea ce succes colosal ai avea! Dumneata – vlăstar al aristocraţiei; iar ea, o crăiasă a frumuseţilor! Prinţe, o duci solemn la braţ, ea cântă într-o societate strălucită; iar dumneata, pe de altă parte, reverşi în juru-ţi numai spirit – atunci toţi vizitatorii staţiunii ar alerga să vă privească! Întreaga Europă ar începe să vă aclame, fiindcă toate ziarele şi toate foiletoanele staţiunii s-ar exprima într-un singur glas... Prinţe, prinţe! Şi te mai îndoieşti dacă ţi-ar putea surâde speranţa?

— Foiletoane... Ei da, ei da!... Asta-i în ziare!... bolborosi prinţul, neînţelegând decât pe jumătate sporovăiala Mariei Alexandrovna şi înduioşându-se din ce în ce mai mult. Dar... Copilul meu, dacă n-ai o-bo-sit, repetă încă o dată romanţa pe care ai cântat-o adineauri!

— Ah, prinţe! Dar Zina mai are şi alte romanţe, mai frumoase!... Îţi aminteşti, prinţe, *L'hirondelle*[27]? Ai auzit-o, probabil?

— Da, îmi amintesc... Sau, mai bine zis, am ui-tat. Nu, nu, roman-ţa de adineauri, aceeaşi pe care ai mai cân-tat-o! Nu vreau *L'hirondelle*! Vreau romanţa aceea... o imploră prinţul ca un copil.

Zina mai cântă o dată. Prinţul nu se putu stăpâni şi căzu în genunchi înaintea ei. Plângea.

— *O, ma belle châtelaine*![28] exclamă el cu un glas tremurat din pricina bătrâneţii şi a emoţiei. O, *ma charmante châtelaine*![29] O, copilul meu drăgălaş! Mi-ai a-min-tit atâtea... Din cele petrecute demult... Pe atunci credeam că totul are să iasă mai bine decât a ieşit mai târziu. Pe atunci cântam în duet... cu vicontesa. Aceeaşi romanţă... Iar acum... Nu ştiu ce mai e acum...

Prinţul rosti cu voce întretăiată, înecată în lacrimi, întreg discursul acesta. Limba i se înţepeni vădit. Unele cuvinte aproape

---

[27] Rândunica? (fr.).

[28] Frumoasa mea castelană! (fr.).

[29] Fermecătoarea mea castelană! (fr.).

nu se mai desluşeau. Dar era limpede că prinţul se emoţionase în cel mai înalt grad. Maria Alexandrovna se grăbi să-i dea paiele.

— Prinţe! Te pomeneşti că te-ai îndrăgostit de Zina mea! exclamă ea, simţind că sosise clipa solemnă.

Răspunsul prinţului întrecu cele mai bune aşteptări.

— Ba chiar sunt îndrăgostit de ea peste cap! izbucni bătrânelul, însufleţit dintr-odată, stând în genunchi mai departe şi tremurând de emoţie din talpă până-n creştet. Sunt gata să-mi dau viaţa pentru ea! Şi dacă aş putea spera... Dar ridică-mă, sunt ni-ţe-luş slă-bit... Dacă... Dacă aş putea să-mi fac speranţe oferin-du-i inima mea... atunci... eu... ea mi-ar cânta în fiecare zi ro-manţe, iar eu m-aş uita mereu la dânsa... M-aş uita mereu... Ah, Doamne!

— Prinţe, prinţe! Îi oferi mâna dumitale! Vrei să mi-o răpeşti pe Zina mea, pe drăguţa mea, pe îngerul meu, Zina! Dar n-am să te las, Zina! Să mi-o smulgă din mâini, din mâinile mele de mamă!

Maria Alexandrovna se repezi la fiică-sa şi o strânse tare în braţe, deşi se simţea ghiontită destul de puternic... Mămăica sărea un pic peste cal. Zina îşi dădea prea bine seama de comedia asta, pe care o privea cu un dezgust indescriptibil. Tăcea însă, iar Mariei Alexandrovna nu-i trebuia mai mult.

— De nouă ori a respins cereri în căsătorie, ca să nu se despartă de maică-sa! izbucni ea. Dar de data asta inima mea presimte despărţirea. Încă mai înainte am surprins-o cum se uita la dumneata. Ai impresionat-o nespus cu aristocratismul dumitale, prinţe, cu fineţea dumitale!... O! Ai să ne desparţi, presimt asta!...

— O a-dor! bolborosi prinţul, care tremura înainte ca o frunză de plop.

— Vasăzică, îţi părăseşti mama! exclamă Maria Alexandrovna, aninându-se a doua oară de gâtul fiicei sale.

Zina se grăbi să pună capăt acestei scene penibile. Întinse în tăcere prinţului mâna ei minunată, ba chiar se sili să zâmbească. Prinţul îi primi cu veneraţie mânuţa, acoperind-o de sărutări.

– Abia acum în-cep să trăiesc, murmură el, înecându-se de încântare.

— Zina! rosti solemn Maria Alexandrovna, priveşte-l pe bărbatul acesta! Este omul cel mai cinstit, cel mai nobil din câţi cunosc! E un cavaler medieval! Dar ea ştie toate acestea, prinţe, le cunoaşte, spre durerea inimii mele... O! De ce-ai venit aici! Îţi dau comoara mea, îngerul meu. Ai grijă de ea, prinţe! Te imploră o mamă şi ce mamă m-ar judeca pentru durerea mea!

— Mămăică, ajunge! şopti Zina.

— Ai s-o aperi de jigniri, prinţe? Sabia dumitale va sclipi în faţa clevetitorului sau a nesăbuitului care va cuteza s-o jignească pe Zina mea?

— Destul, mămăică, sau...

— Ei da, va sclipi... bolborosi prinţul. Abia acum încep să trăiesc... Vreau ca îndată, chiar în clipa asta, să se facă nunta... Eu... Vreau să trimit imediat pe cineva la Du-ha-no-vo. Am acolo bri-li-ante. Vreau să le depun la picioarele ei...

— Câtă ardoare! Câtă încântare! Ce sentimente nobile! izbucni Maria Alexandrovna. Şi ai putut, prinţe, ai fost în stare să te nenoroceşti, depărtându-te de societate? Am s-o spun de o mie de ori! Îmi ies din fire de câte ori îmi amintesc de infernala...

— Ce era să fac, nu mai puteam de tea-mă! bâigui prinţul, scâncind, adânc mişcat. Vo-iau să mă interneze într-o ca-să de ne-buni... Şi m-am speriat.

— Într-o casă de nebuni?! O, bestiile! Oameni lipsiţi de inimă ! O, josnică perfidie! Prinţe, am auzit toate acestea. Dar e o nebunie din partea acestor oameni! Adică de ce, de ce?

— Nici eu nu ştiu de ce! răspunse bătrânelul, aşezându-se de slăbiciune în fotoliu. Eu, ştiţi, am fost la un bal şi am po-ves-tit o anecdotă, care nu le-a plă-cut. Ei şi a ieşit o istorie întreagă!

— Oare numai pentru asta, prinţe?

— Nu. Pe ur-mă am ju-cat cărţi cu prinţul Piotr De-mentici şi am rămas fără şesar. Aveam două rigi şi trei dame... Sau, mai bine zis, trei dame şi două rigi... Nu! Un ri-gă! Şi abia pe urmă au fost dame...

— Şi pentru asta! Pentru asta! o, infernală inumanitate! Plângi, prinţe? Dar de-acum încolo nu se va mai întâmpla aşa ceva! Acum am să fiu alături de dumneata, prinţe, n-am să mă despart de Zina şi vom vedea dacă au să mai îndrăznească a spune vreun cuvânt!... Şi, ştii, prinţe, chiar căsătoria dumitale o să-i uluiască. Are să-i facă să se ruşineze! Au să vadă că eşti mai capabil... Adică au să înţeleagă că o frumuseţe ca asta nu s-ar fi măritat cu un nebun! De-acum înainte poţi să ţii capul sus cu mândrie. Ai să-i priveşti drept în faţă...

— Ei da, am să-i privesc dre-ept în fa-ţă, bâigui prinţul, închizând ochii.

„Dar s-a zaharisit rău de tot, se gândi Maria Alexandrovna. De nu mi-aş bate gura de pomană!”

— Prinţe, eşti emoţionat, văd bine, trebuie neapărat să te linişteşti, ai nevoie de odihnă ca să-ţi treacă tulburarea, spuse ea, aplecându-se matern spre dânsul.

— Ei da, aş vrea să stau puţin în-tins, răspunse el.

— Da, da! Linişteşte-te, prinţe! Emoţiile acestea... Aşteaptă puţin, am să te conduc chiar eu... Am să te culc cu mâna mea, dacă e nevoie. De ce te uiţi aşa la portretul acesta, prinţe? E portretul mamei mele, un înger, nu femeie! O, de ce nu-i acum printre noi! A fost o sfântă! O sfântă, prinţe! Altfel nu-i pot spune!

— Sfân-tă? *C'est joli*... Şi eu am avut o mamă... o *princesse*... şi, imaginează-ţi, era o fe-me-ie prea grasă... De altfel, nu asta am vrut

să spun... Mă simt pu-ţin slăbit. Adieu, *ma charmante enfant*!... Ce des-fă-ta-re... astăzi... mâine... Ei, dar totuna! *Au revoir, au revoir*!

Vru să-i facă un semn cu mâna, dar lunecă şi era cât pe ce să se prăbuşească în prag.

— Fii mai atent, prinţe! Sprijină-te de braţul meu! răcni Maria Alexandrovna.

— *Charmant! Charmant*! bolborosi el, ieşind. Abia acum în-cep să trăiesc...

Zina rămase singură. O povară nespusă îi apăsa sufletul. Se simţea dezgustată până la greaţă. Era gata să se dispreţuiască pe sine însăşi. Obrajii îi ardeau. Stătea cu pumnii strânşi, cu dinţii încleştaţi, cu capul plecat, fără să se mişte din loc. Lacrimi de ruşine i se rostogoliră din ochi... În clipa aceea uşa se deschise şi Mozgliakov se năpusti în odaie.

CAPITOLUL IX

El auzise totul, totul! Şi, bineînţeles, nu intră, ci dădu năvală în odaie, palid de tulburare şi de furie. Zina îl privea, uimită.

— Vasăzică, asta îmi erai! strigă el înăbuşindu-se. În sfârşit, am aflat cine eşti!

— Cine sunt! repetă Zina, ţintindu-l cu privirea ca pe un nebun, şi, deodată, ochii îi luciră. Cum de ai îndrăzneala să-mi vorbeşti aşa?! strigă ea înaintând spre dânsul.

— Am auzit tot! repetă triumfător Mozgliakov, dar, parcă fără voia lui, făcu un pas înapoi.

— Ai auzit? Ai ascultat la uşă?! rosti Zina, scrutându-l cu dispreţ.

— Da! Am ascultat la uşă! Da, am fost în stare să fac ticăloşia asta! În schimb, am aflat că eşti cea mai... Nici nu ştiu cum să mă exprim ca să-ţi arăt... În ce lumină îmi apari acum! răspunse el, din ce în ce mai intimidat sub privirea Zinei.

— Şi chiar dacă ai auzit, cu ce mă poţi învinui? Ce drept ai să mă învinovăţeşti? Cu ce drept îmi vorbeşti aşa de obraznic?

— Eu? Cu ce drept? Mai întrebi? Te măriţi cu prinţul şi eu n-am niciun drept!... Dar mi-ai dat cuvântul dumitale, asta-i!

— Când?

— Cum, când?

— Chiar azi-dimineaţă, când mă sâcâiai, ţi-am răspuns hotărât că nu-ţi pot spune nimic precis.

— Totuşi, nu m-ai alungat, nu m-ai refuzat definitiv, înseamnă că mă ţineai ca o rezervă! Înseamnă că voiai să mă prinzi în mreje.

Faţa enervată a Zinei se crispă, parcă ar fi săgetat-o o durere lăuntrică tăioasă, sfâşietoare; dar îşi învinse senzaţia asta.

— Dacă nu te-am alungat, răspunse Zina, limpede şi răspicat, deşi glasul îi tremura uşor, am făcut-o numai din milă. Dumneata însuţi mă implorai să mai aştept, să nu-ţi spun „nu”, ci să te cunosc mai îndeaproape şi atunci, ai spus dumneata, când ai să te încredinţezi că sunt un om onorabil, poate că n-ai să mă refuzi”. Acestea au fost propriile dumitale cuvinte, chiar la începutul insistenţelor dumitale. Nu te poţi dezice de ele! Şi acum, îndrăzneşti să-mi spui că am încercat să te prind în mreje. Dar dumneata însuţi ai băgat de seamă dezgustul meu când te-am văzut azi, cu două săptămâni mai devreme decât făgăduiseşi şi dezgustul acesta nu l-am ascuns, ci, dimpotrivă, ţi l-am arătat. Iar dumneata ai observat singur acest lucru, fiindcă m-ai întrebat dacă nu mă supăr că ai sosit prea devreme. Să ştii că nu prinzi în mreje pe cineva, faţă de care nu poţi şi nu vrei să-ţi ascunzi dezgustul. Ai îndrăznit să spui că te ţineam ca o rezervă. La asta îţi răspund că gândeam despre

dumneata aşa: „Chiar dacă nu-i înzestrat cu prea multă inteligenţă, dar poate fi un om bun; de aceea, ar fi posibil ca să mă mărit cu dânsul”. Acum, însă, încredinţându-mă, spre fericirea mea, că eşti un nătărău şi, pe deasupra, un om rău, nu-mi rămâne decât să-ţi urez fericire deplină şi drum bun ! Adio!

După ce rosti aceste cuvinte, Zina îi întoarse spatele şi porni cu paşi rari spre uşă. Dându-şi seama că totul e pierdut, Mozgliakov turbă de furie.

— A! Vasăzică sunt un nătărău! răcni el. Acuma sunt un prost! Bine! Adio! Dar înainte de a pleca din Mordasov, am să povestesc în tot oraşul cum dumneata şi cu mămica dumitale l-aţi tras pe sfoară pe prinţ, după ce l-aţi îmbătat criţă! Am să istorisesc tuturor! O să aflaţi cine-i Mozgliakov!

Zina tresări şi vru să răspundă; dar, după o clipă de gândire, se mulţumi să strângă dispreţuitoare din umeri şi trânti uşa în urma ei.

În clipa aceea se ivi în prag Maria Alexandrovna. Auzise exclamaţia lui Mozgliakov, îşi dădu seama îndată ce se întâmplase şi se cutremură de spaimă. Mozgliakov încă nu plecase; Mozgliakov se află în preajma prinţului; Mozgliakov are să trâmbiţeze totul prin oraş. Secretul însă, măcar pentru scurt timp, era absolut necesar. Maria Alexandrovna îşi avea socotelile sale. Într-o clipă, ghici toate împrejurările întâmplării şi alcătui pe loc planul de îmblânzire a lui Mozgliakov.

— Ce-i cu dumneata, *mon ami*? întrebă ea, apropiindu-se de dânsul şi întinzându-i prietenos mâna.

— Cum, *mon ami*! urlă el, turbat, după toate câte ai făcut mai zici: *mon ami*. *Morgen früh*[30], preastimată doamnă! Crezi că ai să mă păcăleşti a doua oară?

[30] Mâine dimineaţă (germ.).

— Îmi pare rău, îmi pare foarte rău că te văd într-o stare de spirit atât de *ciudată*, Pavel Alexandrovici. Ce expresii! Nici nu cauţi să te stăpâneşti în faţa unei doamne.

— În faţa unei doamne! Dumneata... Dumneata eşti tot ce vrei, numai o doamnă nu! zbieră Mozgliakov.

Nu ştiu ce anume voia să arate prin exclamaţia asta, dar pesemne ceva foarte tare. Maria Alexandrovna îl privi blând drept în faţă.

— Şezi jos, rosti ea cu tristeţe, arătându-i fotoliul în care, cu un sfert de oră mai înainte, se odihnise prinţul.

— Dar ascultă, în definitiv, Maria Alexandrovna! izbucni nedumerit Mozgliakov. După cum priveşti, parcă nu dumneata, ci tot eu aş fi vinovatul. Asta nu mai poate dura!... Asemenea ton... Aşa ceva, în definitiv, întrece orice măsură a răbdării omeneşti... Ştii asta?

— Prietene! răspunse Maria Alexandrovna, îngăduie-mi să te mai numesc astfel, fiindcă n-ai un amic mai bun decât pe mine, dragă prietene! Suferi, te chinui, eşti rănit drept în inimă; de aceea nu-i de mirare că vorbeşti cu mine pe asemenea ton. Dar am curajul să-ţi dezvălui totul, întreg sufletul meu, cu atât mai repede, cu cât eu însămi mă simt oarecum vinovată faţă de dumneata. Ia loc, deci, să stăm de vorbă.

Glasul Mariei Alexandrovna avea o notă de blândeţe suferindă. Faţa ei exprima durere. Uimit, Mozgliakov se aşeză lângă dânsa în fotoliu.

— Ai ascultat la uşă? urmă ea, privindu-l cu reproş, drept în ochi.

— Da, am ascultat! Cum să nu asculţi, altminteri mare imbecil aş fi fost! Aşa, măcar am aflat tot ce pui la cale împotriva mea, răspunse grosolan Mozgliakov, încurajat şi aţâţat de propria-i mânie.

— Şi dumneata, dumneata, cu educaţia dumitale, cu principiile dumitale ai putut săvârşi asemenea faptă? O, Doamne!

Mozgliakov sări în sus.

— Dar, Maria Alexandrovna! exclamă el, asta, la urma urmei, nu sunt în stare s-o mai suport. Aminteşte-ţi ce-ai făcut dumneata, cu propriile-ţi principii şi după aceea judecă pe alţii!

— Încă ceva, urmă ea, fără să răspundă la întrebările lui, cine ţi-a dat ideea să asculţi, cine ţi-a povestit, cine a spionat aici? Iată ce doresc să aflu.

— Ei, te rog să mă ierţi, dar nu-ţi spun.

— Bine! O să aflu singură. Am spus, Paul, că sunt vinovată faţă de dumneata. Dar dacă ai să cercetezi cu de-amănuntul împrejurările, dar absolut toate, o să vezi că, chiar dacă am vreo vină, apoi numai prin faptul că ţi-am dorit, cât mai mult, binele.

— Mie? Bine? Asta-i din cale-afară! Te asigur că n-ai să mă mai tragi pe sfoară! Nu ţi-ai găsit prostul!

Şi se răsuci în fotoliu atât de brusc, că-l făcu să trosnească.

— Te rog, prietene, să-ţi păstrezi sângele rece, dacă poţi. Ascultă-mă cu luare-aminte şi ai să cazi singur la înţelegere în toate cele. În primul rând, aveam de gând să-ţi explic neîntârziat totul, totul... Şi ai fi auzit de la mine întreaga istorie, până la cel mai mic amănunt, fără să te mai umileşti ascultând pe la uşi. Dacă nu am avut dinainte o explicaţie cu dumneata, asta-i numai fiindcă toată chestiunea era în stare de proiect. S-ar fi putut să nu iasă aşa lucrurile. Vezi, sunt absolut sinceră cu dumneata. În al doilea rând, n-o învinovăţi pe fiică-mea. Te iubeşte la nebunie şi a trebuit să depun sforţări extraordinare ca s-o rup de dumneata şi s-o fac să consimtă a primi propunerea prinţului.

— Chiar acum am avut plăcerea să ascult cea mai deplină dovadă a acestei iubiri *la nebunie* – rosti ironic Mozgliakov.

— Bine! Dar dumneata cum ai vorbit cu ea? Oare aşa trebuie să vorbească un îndrăgostit? Oare aşa vorbeşte, în sfârşit, un om de bună condiţie? Ai jignit-o şi ai iritat-o.

— Dar nu-mi arde mie acum de bună condiţie, Maria Alexandrovna! Iar mai înainte, după ce amândouă vă uitaserăţi atât de galeş la mine, de îndată ce am plecat cu prinţul, v-aţi şi apucat să mă scărmănaţi. M-aţi ponegrit, iată ce am să vă spun. Ştiu tot, tot!

— Pesemne din aceeaşi sursă murdară? observă Maria Alexandrovna, zâmbind cu dispreţ. Da, Pavel Alexandrovici, te-am ponegrit, te-am vorbit de rău, mărturisesc, m-am zbătut mult. Dar însuşi faptul acesta dovedeşte cât de greu mi-a fost să-i smulg consimţământul de a te părăsi! Ce om lipsit de pătrundere! Dacă nu te-ar fi iubit, ar mai fi fost nevoie să te ponegresc, să te prezint într-o lumină ridicolă, să apelez la mijloace atât de extreme? Dar dumneata încă nu cunoşti totul! Am fost nevoită să fac uz de autoritatea mea maternă, ca să te smulg din inima ei şi, după eforturi neînchipuite, am căpătat doar un consimţământ formal. Dacă ai ascultat adineauri la uşă, trebuia să fi observat că Zina nu m-a susţinut, nici cu o vorbă, nici cu un gest faţă de prinţ. În toată scena aceasta, ea aproape n-a rostit niciun cuvânt. A cântat ca un automat. Inima ei plângea de tristeţe şi, din milă pentru dânsa, l-am scos până în cele din urmă de aici pe prinţ. Sunt sigură că a plâns după ce a rămas singură. Când ai intrat aici, i-ai văzut, fără doar şi poate, lacrimile...

Mozgliakov îşi aminti că, într-adevăr, atunci când se năpustise în odaie, băgase de seamă că Zina era înlăcrămată.

— Dar dumneata, dumneata de ce ai fost împotriva mea, Maria Alexandrovna? strigă el... De ce m-ai ponegrit, m-ai bârfit, fapte pe care le mărturiseşti singură?

— A, asta-i altă chestiune! Uite, dacă m-ai fi întrebat cuminte de la început, ai fi primit de mult răspunsul. Da, ai dreptate! Toate acestea le-am făcut eu, singură eu. Pe Zina să n-o amesteci. De ce am făcut-o? Îţi răspund: în primul rând, pentru Zina. Prinţul e bogat, e om cu vază, are relaţii şi, mărităndu-se cu dânsul, Zina va face o

partidă strălucită. În sfârşit, chiar dacă el o să moară, poate chiar în curând – fiindcă toţi suntem mai mult sau mai puţin muritori – Zina va rămâne văduvă tânără, prinţesă, în înalta societate şi, poate, foarte înstărită. Atunci ea se va putea mărita cu cine va dori, va putea face o partidă din cele mai bogate. Dar, se înţelege, Zina se va recăsători cu acela pe care-l iubeşte, cu cel iubit mai înainte, căruia îi sfâşiase inima, căsătorindu-se cu prinţul. E de ajuns numai căinţa, ca s-o silească să repare greşeala faţă de cel iubit.

— Hm! mormăi Mozgliakov, îngândurat, privindu-şi cizmele.

— În al doilea rând şi despre asta amintesc numai în treacăt, urmă Maria Alexandrovna, fiindcă asta poate nici n-ai s-o înţelegi. Îl citeşti pe Shakespeare al dumitale, îţi extragi din el toate sentimentele înalte, dar, de fapt, deşi fiind un om *foarte bun*, eşti încă prea tânăr, iar eu sunt mamă, Pavel Alexandrovici! Ascultă, aşadar: o mărit pe Zina cu prinţul, în parte şi pentru el însuşi, fiindcă vreau să-l salvez prin această căsătorie. Ţineam şi mai înainte la bătrânul acesta nobil, bun ca pâinea caldă, de o cinste cavalerească. Am fost prieteni. El e nefericit în ghearele femeii aceleia infernale. Ea o să-l bage în mormânt. Bunul Dumnezeu ştie că numai eu am făcut-o pe Zina să primească a se căsători cu dânsul numai şi numai ca un act pios, ca o jertfire de sine. Zina s-a lăsat atrasă de nobleţea acestor sentimente, de farmecul unei fapte eroice. Ea însăşi are ceva cavaleresc într-însa. I-am înfăţişat ca o faptă înaltă, creştinească, gestul său de a fi sprijinul, mângâierea, prietenul, copilul, crăiasa, idolul aceluia, căruia îi mai rămâne, poate, doar un an de trăit. Să fie înconjurat în ultimele zile ale vieţii sale nu de o femeie dezgustătoare, de spaimă şi de tristeţe, ci de lumină, prietenie, dragoste. Să-i apară ca un rai aceste ultime zile din amurgul vieţii sale! Unde vezi aici egoism, spune-mi, te rog? E mai degrabă eroismul unei surori de caritate, nu egoism.

— Vasăzică... vasăzică dumneata ai făcut asta numai pentru prinţ şi de dragul eroismului unei surori de caritate? mârâi Mozgliakov batjocoritor.

— Înţeleg şi această întrebare, Pavel Alexandrovici, e destul de limpede. Te gândeşti, poate, că în asta s-au împletit iezuitic avantajele prinţului cu propriile mele interese? Ce să-i faci? Poate că în capul meu şi-au făcut loc şi asemenea socoteli, dar nu iezuitice, ci involuntare. Ştiu că te miră o mărturisire atât de deschisă, dar te rog un singur lucru, Pavel Alexandrovici: n-o amesteca în istoria asta pe Zina! Ea e curată ca o porumbiţă: nu-şi face socoteli, nu ştie decât să iubească, copilul meu drag ! Dacă cineva şi-a făcut socoteli, apoi numai eu, eu singură! Dar, mai întâi, întreabă-ţi sever conştiinţa şi spune-mi: cine, în locul meu, nu şi-ar fi făcut unele chibzuieli într-un caz asemănător? Avem în vedere interesul personal până şi în treburile noastre cele mai mărinimoase, cele mai dezinteresate. Facem asta fără să băgăm de seamă, chiar fără voia noastră! Aproape toţi oamenii, fireşte, se mint pe sine, căutând să se încredinţeze că toate faptele lor izvorăsc numai din nobleţe sufletească. Eu nu vreau să mă mint: recunosc că, în ciuda ţelurilor mele nobile, mi-am făcut şi unele socoteli. Dar întreabă-mă: le-am făcut pentru mine? Eu nu mai am nevoie de nimic, Pavel Alexandrovici! Eu mi-am trăit traiul. M-am gândit la ea, la îngerul meu, la copilul meu şi care mamă mă poate învinui pentru aşa ceva?

Lacrimi luciră în ochii Mariei Alexandrovna. Pavel Alexandrovici asculta uimit spovedania aceasta sinceră şi clipea din ochi, nedumerit.

— Ei da, care mamă... rosti el, în sfârşit. Ştii s-o întorci bine, Maria Alexandrovna, dar... Dar mi-ai dat cuvântul dumitale ! M-ai încurajat şi pe mine... Cum îmi vine mie acum? Gândeşte-te! Îţi dai seama că eu am rămas de căruţă?

— Cum îţi poţi închipui că nu m-am gândit la dumneata, *mon cher Paul*! Dimpotrivă: în toate calculele mele aveam în vedere un profit atât de uriaş pentru dumneata, încât tocmai acesta m-a îndemnat îndeosebi să înfăptuiesc toată întreprinderea.

— Profitul meu! izbucni Mozgliakov, de astă dată uluit cu desăvârşire. Cum aşa?

— Doamne! Oare se poate să fii până într-atâta de naiv şi fără ascuţime de judecată! exclamă Maria Alexandrovna, înălţând ochii spre cer. O, tinereţe! Tinereţe! Iată ce înseamnă să te confunzi în Shakespeare ăsta, să visezi, să-ţi închipui că trăieşti prin mintea altuia şi cu gândurile altuia! Mă întrebi, *bunul* meu Pavel Alexandrovici, care-i aici profitul dumitale? Dă-mi voie, pentru mai multă limpezime, să fac o digresiune. Zina te iubeşte, asta-i incontestabil! Dar am băgat de seamă că, în pofida dragostei evidente, într-însa se ascunde un soi de neîncredere în dumneata, în bunele dumitale sentimente, în înclinaţiile dumitale. Am văzut că uneori ea parcă s-ar reţine şi se poartă dinadins rece cu dumneata – este efectul îndoielii şi al neîncrederii. N-ai observat şi dumneata, Pavel Alexandrovici?

— Am ob-ser-vat; şi chiar azi... Dar ce vrei să spui cu asta, Maria Alexandrovna?

— Vezi, chiar dumneata însuţi ai observat. Înseamnă că nu m-am înşelat. Ea nutreşte o ciudată neîncredere în trăinicia bunelor dumitale intenţii. Sunt mamă şi cum aş putea să nu ghicesc tocmai eu ce se petrece în inima copilului meu? Închipuie-ţi acum că, în loc să te fi repezit în odaia ei cu reproşuri, ba chiar cu ocări, în loc de-a o fi iritat, lovit, de-a o fi jignit pe dânsa care-i curată, frumoasă, mândră şi, prin aceasta, să întăreşti, fără să vrei, bănuielile sale în privinţa proastelor dumitale înclinaţii – închipuie-ţi ce-ar fi fost dacă ai fi primit vestea asta cu blândeţe, cu lacrimi de regret, sau, poate, chiar cu desperare în ochi, dar cu superioară nobleţe sufletească...

— Hm...!

— Nu, nu mă întrerupe, Pavel Alexandrovici. Vreau să-ţi înfăţişez întreg tabloul, care o să-ţi subjuge închipuirea. Imaginează-ţi că ai fi venit la ea şi i-ai fi spus: „Zinaida! Te iubesc mai mult decât propria-mi viaţă, dar văd că motive de familie ne despart. Înţeleg aceste motive. E vorba de fericirea ta şi nu mai cutez să mă răzvrătesc împotriva lor, Zinaida! Te iert. Fii fericită, dacă poţi!" Şi ţi-ai fi aţintit privirea asupră-i, privirea unui miel sacrificat, ca să zic aşa – închipuie-ţi toate acestea şi gândeşte-te ce efect şi-ar fi produs cuvintele asupra inimii sale.

— Da, Maria Alexandrovna, să presupunem că toate-s aşa; înţeleg totul... Dar chiar dacă aş fi vorbit aşa, tot plecam cu mâinile goale...

— Nu, nu, nu, prietene! Nu mă întrerupe! Vreau neapărat să-ţi înfăţişez întreg tabloul, cu toate consecinţele, ca să te subjuge nobleţea lui. Imaginează-ţi că te-ai fi întâlnit cu ea mai târziu, după câtăva vreme, în înalta societate. V-aţi fi întâlnit undeva, la un bal, într-o revărsare de lumini strălucitoare, în sunetele unei muzici încântătoare, printre femei splendide şi, în mijlocul acestei petreceri, dumneata, singur, trist, îngândurat, palid, te-ai fi rezemat undeva de o coloană (dar în aşa fel, încât ai fi fost văzut) şi ai fi urmărit-o în vârtejul balului. Ea dansează. În jurul dumitale se revarsă muzica fermecătoare a lui Strauss, pluteşte spiritul înaltei societăţi, iar dumneata stai singur, cu faţa de o paloare cadaverică, zdrobit de pasiunea dumitale! Ce se va petrece atunci cu Zinaida, gândeşte-te? Cu ce ochi se va uita la dumneata? „Iar eu, îşi va zice ea, m-am îndoit de omul acesta, care mi-a jertfit tot, tot şi care şi-a sfâşiat inima pentru mine !" Se înţelege că vechea dragoste ar reînvia într-însa într-o răbufnire năvalnică.

Maria Alexandrovna se opri ca să-şi tragă răsuflarea. Mozgliakov se răsuci în fotoliu cu atâta putere, încât acesta trosni din nou. Maria Alexandrovna urmă:

— Pentru a îngriji sănătatea prinţului, Zina va pleca în străinătate, în Italia, în Spania – Spania unde-s mirţi, lămâi, cer albastru, unde se află Guadalquivirul, unde-i ţara dragostei, unde nu se trăieşte fără a iubi, unde trandafirii şi sărutările, ca să zic aşa, plutesc în văzduh. Dumneata pleci tot acolo după dânsa, îţi jertfeşti slujba, relaţiile, totul! Acolo începe dragostea voastră cu un elan nezăgăzuit – dragoste, tinereţe, Spania – Doamne! Se înţelege că dragostea voastră e castă, sfântă; dar, la urma urmei, voi *vă chinuiţi* privindu-vă unul pe altul. Mă pricepi, *mon ami*? Au să se găsească, bineînţeles şi oameni josnici, perfizi, monştri, care vor susţine că nu sentimentul de rudenie faţă de un bătrân suferind te-a mânat în străinătate. Am spus dinadins că dragostea voastră e castă, fiindcă oamenii aceştia au să-i atribuie, probabil, cu totul altă semnificaţie. Dar sunt mamă, Pavel Alexandrovici şi nu eu te voi învăţa să faci un lucru rău! Prinţul nu va fi în stare, fireşte, să vă urmărească pe amândoi. Dar ce importanţă are asta! Oare se poate întemeia numai pe atât o clevetire atât de josnică? În cele din urmă, el moare, binecuvântându-şi soarta. Spune-mi: cu cine se va mărita atunci Zina, dacă nu cu dumneata? Eşti rudă atât de îndepărtată cu prinţul, încât nu poate exista niciun obstacol în faţa căsătoriei voastre. O iei de soţie, tânără, bogată, nobilă – şi în ce perioadă? – în perioada când cei mai puternici demnitari s-ar putea mândri cu o asemenea partidă! Prin ea ajungi cunoscut în cele mai înalte cercuri ale societăţii, prin ea capeţi deodată un post important, obţii ranguri înalte. Acum ai o sută cincizeci de suflete, dar atunci o să fii bogat, prinţul va rândui totul în testamentul său. Am să mă ocup eu de asta. În sfârşit, lucrul principal este că ea-i pe deplin sigură de dumneata, de inima dumitale, de sentimentele dumitale; şi ajungi

deodată pentru dânsa un erou al virtuţii şi al jertfirii de sine!... Şi tot dumneata mai întrebi, după toate acestea, care-i profitul dumitale? Dar, la urma urmei, trebuie să fii orb, ca să nu vezi, să nu înţelegi şi să nu şi calculezi profitul când acesta se află la doi paşi de dumneata, te priveşte în ochi, îţi zâmbeşte şi-ţi spune: „Eu sunt, profitul tău!” Să avem iertare, Pavel Alexandrovici!

— Maria Alexandrovna! exclamă Mozgliakov nespus de tulburat, acum am înţeles totul! Am procedat grosolan, josnic, ticălos!

Sări din fotoliu şi se apucă cu mâinile de păr.

— Şi nechibzuit, adăugă Maria Alexandrovna, mai ales nechibzuit!

— Sunt un măgar, Maria Alexandrovna! mugi el aproape desperat. Acum totul s-a năruit, fiindcă o iubesc la nebunie!

— Poate că nu s-a năruit chiar totul, rosti încet doamna Moskaleva, cumpănind parcă ceva.

— O, dacă ar fi cu putinţă! Ajută-mă! Învaţă-mă! Sal-vează-mă!

Şi Mozgliakov izbucni în plâns.

— Prietene! rosti cu compătimire Maria Alexandrovna, întinzându-i mâna. Ai făcut-o din prea mare aprindere, în clocotul pasiunii, prin urmare, tot din dragoste faţă de dânsa. Erai deznădăjduit, nu-ţi dădeai seama ce faci! Ea trebuie să înţeleagă toate acestea.

— O iubesc ca un nebun şi sunt gata să jertfesc totul pentru ea! strigă Mozgliakov.

— Ascultă, am să te justific faţă de ea...

— Maria Alexandrovna!

— Da, mă simt datoare s-o fac! Voi pune la cale să vă vedeţi. Să-i spui totul, totul – aşa cum ţi-am vorbit adineauri!

— O, Doamne! Cât sunteţi de bună, Maria Alexandrovna!... Dar... Nu se poate face asta chiar acum?

— Ferească sfântul! O, ce lipsit de experienţă mai eşti, prietene! Ea-i aşa de mândră! Are să-ţi ia purtarea drept o nouă grosolănie, o obrăznicie curată! Chiar mâine potrivesc eu totul; iar acuma pleacă de aici, du-te undeva, chiar la negustorul acela... Vino, poate, diseară, deşi nu te-aş sfătui!

— Mă duc, mă duc! Doamne! M-aţi reînviat! Încă o întrebare: dar dacă prinţul n-o să moară aşa de curând?

— Ah, Doamne, ce naiv eşti, *mon cher Paul*. Dimpotrivă, trebuie să te rogi lui Dumnezeu pentru sănătatea lui. Se cuvine să dorim din toată inima mulţi ani acestui bătrânel drăguţ, bun, de o cinste cavalerească! Eu cea dintâi am să mă rog, zi şi noapte, cu lacrimi în ochi, pentru fericirea fiicei mele. Dar vai! Se pare că starea sănătăţii prinţului nu e deloc sigură! Afară de asta, va fi nevoit acum să mai stea şi în capitală, s-o scoată pe Zina în lume. Mă tem, ah, tare mă tem că asta îl va doborî definitiv! Dar să ne rugăm, *mon cher Paul*, iar restul e în mâinile lui Dumnezeu! Ai plecat! Te binecuvântez, *mon ami*! Nădăjduieşte, rabdă, fă-ţi curaj, mai ales fă-ţi curaj! Nu m-am îndoit niciodată de nobleţea sentimentelor dumitale...

Îi strânse puternic mâna şi Mozgliakov părăsi odaia în vârful degetelor.

— Ei, am scăpat de un prost! rosti ea triumfător. Au mai rămas ceilalţi.

Uşa se deschise şi intră Zina. Era mai palidă decât de obicei. Ochii îi scăpărau.

— Mămăică! spuse ea, isprăveşte odată, că nu mai pot îndura. Totul e atât de murdar şi de josnic, încât îmi vine să-mi iau lumea în cap. Nu mă mai chinui, nu mă scoate din răbdări! Mi-e greaţă, auzi: mi-e greaţă de toată murdăria asta!

— Zina! Ce-i cu tine, îngeraşul meu? Tu... Tu ai ascultat la uşă! exclamă Maria Alexandrovna, aţintind-o pe Zina cu o privire neliniştită.

— Da, am ascultat. Nu cumva vrei să-mi faci morală ca nătărăului aceluia? Ascultă, îţi jur că dacă continui să mă chinuieşti astfel şi să-mi atribui tot soiul de roluri josnice în comedia asta mârşavă, am să părăsesc totul şi am să pun capăt la toate dintr-odată. Mi-ajunge că m-am hotărât pentru ticăloşia principală! Dar... Nu mă cunoşteam! O să mă înăbuş în infecţia asta!...

Şi ieşi trântind uşa.

Maria Alexandrovna se uită stăruitor în urma ei şi căzu pe gânduri.

— Să mă grăbesc, să mă grăbesc! izbucni ea tresărind. Nenorocirea de căpetenie, primejdia cea mare se află în ea şi, dacă ticăloşii ăştia n-au să ne lase singuri, dacă au să trâmbiţeze prin întreg oraşul – ceea ce, probabil, au şi făcut – atunci totul e pierdut. Ea n-o să poată îndura toată harababura asta şi are să renunţe. Trebuie cu orice preţ şi neîntârziat să-l ducem pe prinţ la ţară! Întâi dau o fugă singură să-l scot din bârlog pe nătângul meu şi să-l aduc aici. Doar trebuie, în sfârşit, să fie şi el folositor la ceva! Între timp, celălalt are să-şi isprăvească somnul şi o să plecăm! Sună.

Caii fuseseră comandaţi în clipa când Maria Alexandrovna îl conducea sus pe prinţ.

Ea se îmbrăcă, dar mai întâi trecu pe la Zina, ca să-i comunice, în linii mari, hotărârea sa şi să-i dea unele instrucţiuni. Dar Zina nu era în stare s-o asculte. Zăcea pe pat, cu faţa îngropată în perne, plângea cu hohote şi-şi smulgea părul lung, minunat, cu mâinile sale albe, dezgolite până la cot. Din când în când se cutremura, parcă un fior rece i-ar fi străbătut toate mădularele. Maria Alexandrovna începu să-i vorbească, dar Zina nici nu încercă să-şi ridice capul.

După ce stătu câtăva vreme aplecată asupra-i, Maria Alexandrovna ieşi descumpănită şi, ca să intre iarăşi în apele sale în alt domeniu, se urcă în trăsură şi porunci vizitiului să mâne caii din răsputeri.

„Păcat că Zina a ascultat! se gândea ea, în trăsură. L-am înduplecat pe Mozgliakov aproape cu aceleaşi argumente ca şi pe dânsa. E mândră şi poate că s-a simţit jignită... Hm! Dar lucrul de căpetenie este să apuc a îndeplini totul, până nu miros ceilalţi cum stau lucrurile. Altfel e nenorocire! Dar dacă, colac peste pupăză, prostul meu n-o fi acasă...!”

Şi numai la gândul acesta Maria Alexandrovna fu cuprinsă de o turbare ce nu prevestea nimic bun lui Afanasi Matveici. Se răsucea pe pernă, nerăbdătoare. Caii o duceau cu iuţeala fulgerului.

CAPITOLUL X

Trăsura zbura. Am mai spus că, încă în aceeaşi dimineaţă, pe când gonea prin oraş în căutarea prinţului, o idee genială străfulgerase prin capul Mariei Alexandrovna. Despre această idee am făgăduit să pomenim la timpul cuvenit. Dar cititorul o cunoaşte. Plănuise să-l sechestreze pe prinţ şi, cât mai repede cu putinţă, să-l ducă în satul din preajma oraşului, unde prospera fără griji fericitul Afanasi Matveici. Nu vom ascunde faptul că Maria Alexandrovna era cuprinsă tot mai mult de un soi de nelinişte fără noimă. Asta se întâmplă îndeobşte chiar adevăraţilor eroi tocmai în momentul când îşi ating ţelul. Un anume instinct îi şoptea şi ei că-i primejdios să rămână la Mordasov. „Odată ajunşi la ţară, chibzuia ea, n-avea decât să se întoarcă întreg oraşul pe dos!” Se înţelege de la sine că nici în sat nu trebuia să piardă vremea. Se putea întâmpla orice, chiar orice, deşi noi, desigur, nu luăm în seamă zvonurile în legătură cu eroina mea, răspândite în urmă de răuvoitori, cum că în clipa aceea Maria Alexandrovna se temea până şi de poliţie. Într-un

cuvânt, ea îşi dădea seama că trebuie s-o cunune pe Zina cu prinţul cât mai repede cu putinţă. Toate mijloacele îi erau la îndemână. Putea să-i cunune acasă preotul din sat, chiar a doua zi. Doar au mai fost nunţi puse la cale în două ceasuri! Prinţului trebuia să-i lămurească graba asta, lipsa oricăror sărbătoriri, ca logodna şi petrecerea fetelor, drept un *comme il faut* necesar. Urma să fie convins prinţul că sistemul acesta era mai decent şi mai grandios. În sfârşit, totul putea fi prezentat drept o aventură romantică, atingându-se astfel coarda cea mai sensibilă din inima prinţului. În cel mai rău caz, putea fi îmbătat, sau şi mai bine, ţinut întruna beat. Iar după aceea, orice s-ar fi întâmplat, Zina rămânea prinţesă! Chiar dacă nu vor scăpa mai târziu de scandal, de pildă, la Petersburg sau la Moscova, unde prinţul avea rude – exista şi aici o consolare. În primul rând, toate acestea abia urmau să se întâmple, iar în al doilea rând, Maria Alexandrovna era încredinţată că în înalta societate treburile nu ies niciodată fără scandal, mai ales cele legate de căsătorii... Că aşa se şi cade, deşi scandalurile din înalta societate, după concepţia ei, trebuiau să fie totdeauna deosebite, grandioase[xv], ceva în genul lui *Monte-Cristo* sau *Mémoires du Diable*[xvi]. Că, în sfârşit, era de ajuns ca Zina să apară numai în înalta societate, iar mămăica ei s-o susţină, pentru ca toţi să fie învinşi în aceeaşi clipă şi niciuna dintre aceste contese şi prinţese să nu poată rezista la săpuneala, obişnuită în Mordasov, pe care era în stare să le-o tragă Maria Alexandrovna tuturor la un loc sau fiecăruia în parte. Ca urmare a acestor considerente, Maria Alexandrovna zbura acum ca vântul la moşia ei, după Afanasi Matveici, de care, după socotelile sale, avea să aibă absolută nevoie. Într-adevăr, a-l duce pe prinţ în sat însemna să-l prezinţi lui Afanasi Matveici, cu care prinţul poate nici n-ar fi dorit să facă cunoştinţă. Dacă însă Afanasi Matveici va rosti invitaţia, problema va căpăta cu totul altă înfăţişare. Pe lângă asta, prezenţa unui tată de familie, în vârstă, distins, cu cravată albă, în frac şi cu

pălăria într-o mână, sosit anume din ţări îndepărtate de îndată ce auzise de prinţ, ar fi produs un efect nemaipomenit de plăcut, măgulind chiar orgoliul prinţului. Asemenea invitaţie, insistentă şi fastuoasă, e greu s-o refuzi, îşi spuse Maria Alexandrovna. În sfârşit, trăsura străbătu în goană trei verste şi vizitiul Sofron opri la peronul unei construcţii de lemn, lungă, cu un singur cat, înnegrită de vreme, o adevărată paragină, cu un şir lung de ferestre, înconjurată din toate părţile de tei bătrâni. Era casa de la ţară şi în acelaşi timp reşedinţa de vară a Mariei Alexandrovna. În casă se aprinseseră luminile.

— Unde-i nătângul? strigă Maria Alexandrovna, repezindu-se ca un uragan în odăi. De ce se tăvăleşte aici prosopul ăsta? A, s-a şters el! Iar a fost la baie? Şi veşnic se umflă de ceai! Ei, ce-ai holbat aşa ochii la mine, nătărăule? Grişka! Grişka! Grişka! De ce are părul netuns? De ce nu l-ai tuns pe conaşul, cum ţi-am poruncit săptămâna trecută?

Când intră în casă, Maria Alexandrovna se pregătea să-l salute mult mai blând pe Afanasi Matveici; dar, văzându-l proaspăt sosit de la baie, bându-şi cu desfătare ceaiul, nu-şi putu stăpâni amara-i indignare. Într-adevăr: atâta activitate şi atâtea griji din partea ei şi atâta nepăsare fericită la Afanasi Matveici, om nefolositor şi netrebnic! Acest contrast o săgeta drept în inimă. Între timp, nătângul, sau, ca să ne exprimăm mai curtenitor, cel ce fusese numit nătângul – şedea în faţa samovarului uitându-se, plin de spaimă şi de mare uimire, cu gura căscată şi cu ochii zgâiţi la soţia sa, care, când se ivi, aproape îl încremeni pe loc. Din antreu se iţi mutra adormită şi şuie a lui Grişka; rămăsese şi el cu ochii holbaţi la scena asta.

— Păi, nu se lasă, d-aia nu l-am tuns, rosti el cu glas arţăgos şi răguşit. De zece ori m-am apropiat cu foarfeca de dumnealui – uite, zic, acuşi are să vină cucoana şi-o s-o păţim amândoi. Atunci, pe

unde o să scoatem cămaşa? Nu vreau, zice, mai aşteaptă, o să-mi fac părul pentru duminică. Am nevoie de păr lung.

— Cum? Îşi face părul? Ţi s-a năzărit să-ţi faci părul fără să-mi spui? Ce-s fasoanele astea? Şi crezi că se potriveşte pentru capul tău zălud? Doamne, ce neorânduială văd aici! A ce miroase? Te întreb, a ce miroase aici? strigă Maria Alexandrovna, năpustindu-se de zor asupra nevinovatului Afanasi Matveici, care se zăpăcise cu desăvârşire.

— Mă-măicuţă! bolborosi soţul speriat, fără a se scula din loc, uitându-se cu ochi rugători la stăpâna lui. Mă-măicuţă...!

— De câte ori am încercat să-ţi vâr în capul tău de dobitoc că nu-s deloc măicuţă pentru tine? Ce măicuţă îţi sunt eu ţie, pigmeule! Cum îndrăzneşti să numeşti astfel o stimabilă doamnă, al cărei loc e în înalta societate şi nu alături de un dobitoc ca tine!

— Păi... Păi tu, Maria Alexandrovna, totuşi eşti nevasta mea legiuită şi de aceea îţi vorbesc... ca între soţi... încercă să-i răspundă Afanasi Matveici şi în aceeaşi clipă îşi duse amândouă mâinile la cap, ca să-şi păzească părul.

— Ah, mutră mârşavă ce eşti! Cap de dovleac! Cine a mai auzit până acum un răspuns mai prostesc? Nevastă legiuită! Dar ce fel de neveste legiuite mai există azi? Mai foloseşte cineva, în înalta societate, cuvântul acesta stupid, de seminarist, vorba asta meschină şi dezgustătoare – *legiuită*? Şi cum de îndrăzneşti să-mi aduci aminte că-ţi sunt soţie, când eu mă străduiesc din răsputeri, prin toate resursele mele sufleteşti, să uit împrejurarea asta? De ce-ţi acoperi capul cu palmele? Priviţi ce păr are! E ud, ud de tot! În trei ore nu i se usucă! Cum să-l mai iau cu mine? Cum să-l arăt oamenilor? Ce-i de făcut?

Şi Maria Alexandrovna îşi frângea mâinile de furie, alergând încolo şi încoace prin odaie. Nenorocirea, se înţelege, nu era mare şi se putea înlătura lesne. Dar fapt e că Maria Alexandrovna nu-şi

putea stăpâni spiritul atotbiruitor şi tiranic. Simţea trebuinţa să-şi verse necontenit mânia asupra lui Afanasi Matveici, fiindcă tirania e un obicei care se preface în necesitate. De altfel, cunoaştem cu toţii contrastele de care sunt capabile unele doamne delicate dintr-o societate anume între culise, acasă la ele; tocmai asemenea contrast am vrut să-l înfăţişez aici. Afanasi Matveici urmărea cu emoţie evoluţiile soţiei sale, ba chiar îl treceau năduşelile privind-o.

— Grişka, răcni ea în cele din urmă, boierul să se îmbrace numaidecât! Frac, pantaloni, cravată albă, vestă – mai repede! Dar unde i-i peria de cap, unde-i peria?

— Măicuţă! Abia am ieşit din baie: pot răci, dacă plec în oraş...

— Nu răceşti!

— Păi uite şi părul mi-e ud...

— Îl uscăm noi numaidecât. Grişka, ia peria de cap şi freacă-l până s-o usca. Mai tare! Mai tare! Mai tare! Uite-aşa! Uite-aşa!

La porunca asta, conştiinciosul şi devotatul Grişka se puse să frece din răsputeri părul conaşului său şi, ca să-i vină mai la îndemână, îl apucă de umăr şi-l aplecă puţin spre divan. Afanasi Matveici se strâmba gata să plângă.

— Acum vino încoace! Ridică-l, Grişka. Unde-i pomada? Apleacă-te, apleacă-te, ticălosule! Apleacă-te, trântorule!

Şi Maria Alexandrovna se apucă, cu propriile sale mâini, să-şi pomădeze soţul, trăgându-i fără milă pletele dese, înspicate de cărunteţe, pe care el, spre nenorocirea lui, nu le tunsese. Afanasi Matveici icnea, ofta, dar nu scotea niciun ţipăt şi suporta docil întreaga operaţie.

— Mi-ai stors vlaga din mine, scârnavule! rosti Maria Alexandrovna. Apleacă-te mai mult, apleacă-te!

— Dar de ce, măicuţă, ţi-am stors eu vlaga? bâigui soţul, aplecându-şi capul cât mai mult cu putinţă.

— Nătărăul! Nu înţelege o alegorie. Acum piaptănă-te; şi tu, îmbracă-l mai repede!

Eroina noastră se aşeză în fotoliu, urmărind cu un aer inchizitorial întreg ceremonialul înveşmântării lui Afanasi Matveici. Între timp, acesta apucă să se mai odihnească şi să-şi vină în fire: iar când ajunseră slujitorii la înnodatul cravatei albe, bărbatul îndrăzni chiar să emită o părere personală în privinţa formei şi a frumuseţii nodului. În sfârşit, îmbrăcându-şi fracul, respectabilul soţ îşi recapătă pe deplin curajul şi începu să se privească în oglindă cu oarecare stimă.

— Şi unde mă duci, Maria Alexandrovna? rosti el în timp ce se ferchezuia.

Mariei Alexandrovna nu-i veni să-şi creadă urechilor.

— Auziţi, mă rog! Momâie de speriat păsările ce eşti! Cum îndrăzneşti să mă întrebi: unde te duc?

— Măicuţă, dar trebuie să ştiu...

— Zât! O dată numai să-mi spui măicuţă, mai ales acolo unde mergem acum! O lună întreagă ai să rămâi fără ceai.

Speriat, soţul tăcu.

— Ian te uită la el! N-ai fost în stare să capeţi nici măcar o decoraţie, ciumă ce eşti! urmă ea, privind cu dispreţ fracul negru al lui Afanasi Matveici.

Acesta se supără în cele din urmă.

— Decoraţiile, măicuţă, le dau şefii, iar eu sunt consilier şi nicidecum ciumă, rosti el cu nobilă indignare.

— Cum, cum, cum? Păi văd că ai învăţat să şi judeci aici! Ţăran prost ce eşti! Neisprăvitule! Îmi pare rău că n-am timp acum să mă ocup de tine, că te-aş fi... Dar nu-i nimic, îmi amintesc eu mai târziu! Dă-i pălăria, Grişka! Dă-i şuba! Aici, în lipsa mea, să se facă curăţenie în tustrele odăile. Să se deretice şi odaia verde, cea din colţ! Puneţi mâna pe perii! Scoateţi husele de pe oglinzi, de pe

ornice şi peste un ceas totul să fie gata. Iar tu pune-ţi fracul; celorlalţi să le dai mănuşi, auzi, Grişka, auzi?

Urcară în trăsură. Afanasi Matveici era cât se poate de nedumerit. Între timp, Maria Alexandrovna se gândea în sine cum să-i vâre în cap soţului său, aşa fel ca să înţeleagă mai bine, unele precepte necesare în situaţia lui actuală. Dar soţul i-o luă înainte.

— Ştii, Maria Alexandrovna, am avut azi un vis grozav de original! anunţă el cu totul pe neaşteptate, în mijlocul tăcerii reciproce.

— Ptiu, sperietoare blestemată! Credeam că-i cine ştie ce! Un vis! Cum îndrăzneşti să mi te vâri în suflet cu visurile tale de mujic! Original! Parcă pricepi tu ce-i aceea original! Ascultă, îţi spun pentru cea din urmă oară: dacă mai cutezi să-mi pomeneşti măcar o dată despre un vis ori altceva, apoi nici nu ştiu ce-am să-ţi fac! Destupă-ţi urechile! A sosit la mine prinţul K. Îl ţii minte pe prinţ?

— Ptiu, măicuţă, îl ţiu minte. Da de ce a binevoit să poftească pe la noi?

— Taci, asta nu-i treaba ta! Tu trebuie să-l pofteşti, de îndată şi cu mare cinstire, ca o gazdă, la noi la ţară. De aceea te-am şi luat. Chiar azi ne urcăm în trăsură şi plecăm. Dar dacă ai să îndrăzneşti a scoate numai o vorbuliţă toată seara, mâine, poimâine sau oricând, am să te pun un an întreg să paşti gâşte! Nici să nu crâcneşti, să nu scoţi niciun cuvânt! Asta-i toată datoria ta, ai înţeles?

— Bine, dar dacă am să fiu întrebat?

— Tu să taci mai departe chitic.

— Bine, dar nu poţi să taci întruna, Maria Alexandrovna.

— Atunci fă şi tu scurt, de pildă, cam aşa: hm! sau altfel cumva, ca să arăţi că eşti om deştept şi judeci înainte de a deschide gura.

— Hm.

— Dar înţelege-mă odată! Te duci acolo pentru că tu, auzind de prinţ, eşti încântat de vizita lui şi îndată ai sosit în zbor ca să i te închini şi să-l pofteşti la tine la ţară, pricepi?

— Hm.

— Păi nu acuma să faci: hm! Nătărăule! Mie să-mi răspunzi acătării.

— Bine, măicuţă, toate am să le fac precum doreşti. Numai că: de ce să-l poftesc eu pe prinţ?

— Cum? Cum? Iar te-ai apucat să judeci? Dar ce te priveşte pe tine: de ce? Cum îndrăzneşti să întrebi?

— Păi eu tocmai de-aia întreb, Maria Alexandrovna: cum am să-l poftesc, dacă mi-ai poruncit să tac?

— Las-că vorbesc eu pentru tine, iar tu numai să te înclini, să te închini şi să ţii pălăria în mână. Pricepi?

— Pricep; măi... Maria Alexandrovna...

— Prinţul este foarte glumeţ. Dacă o să spună ceva, chiar dacă nu ţi se adresează ţie, tu să răspunzi la toate cu un zâmbet vesel şi blând, auzi?

— Hm.

— Iar: hm! Cu mine să nu faci: hm! Răspunde de-a dreptul: ai auzit, ori ba?

— Am auzit, Maria Alexandrovna, am auzit, cum să nu aud, dar fac şi eu hm, hm! Ca să mă obişnuiesc, după cum ai poruncit. Numai că, iar întreb, măicuţă. Adică, cum vine vorba: dacă prinţul o să spună ceva, porunceşti să mă uit la dânsul şi să zâmbesc. Dar dacă totuşi mă întreabă ceva pe mine?

— Ce nătărău lipsit de glagorie mai eşti! Ţi-am mai spus: tu să taci. Răspund eu pentru tine. Tu numai să te uiţi şi să zâmbeşti.

— Păi, are să creadă că-s mut, bombăni Afanasi Matveici.

— Mare scofală! Las' să creadă; în schimb, n-o să vadă că eşti prost.

— Hm... Bine, dar dacă ceilalţi au să mă întrebe ceva?

— Nimeni n-are să te întrebe, n-o să fie nimeni. Iar dacă se întâmplă – ferească Dumnezeu! – să vină careva şi te întreabă sau îţi spune ceva, tu să răspunzi pe loc cu un zâmbet sarcastic. Ştii ce-i aia zâmbet sarcastic?

— Adică şugubăţ, nu-i aşa, măicuţă?

— Îţi arăt eu ţie şugubăţ, nătărăule! Dar cine să pretindă sarcasm de la un prostălău ca tine? Înseamnă zâmbet batjocoritor, pricepi tu? Un zâmbet zeflemist şi plin de dispreţ.

— Hm!

„Of, tare mă tem pentru nătărăul ăsta, şopti în sine Maria Alexandrovna. A jurat, de bună seamă, să-mi stoarcă toată vlaga din mine! Zău că ar fi fost mai bine dacă nu-l luam deloc!"

În timp ce-i treceau prin cap asemenea gânduri, neliniştită, văicărindu-se, Maria Alexandrovna scotea mereu capul pe fereastra trăsurii şi-şi zorea vizitiul. Caii zburau, nu alta; dar stăpânei tot i se părea că merg prea încet. Afanasi Matveici şedea tăcut în colţul său şi-şi repeta în minte lecţia. În cele din urmă, trăsura intră în oraş şi se opri în faţa casei Mariei Alexandrovna. Dar abia apucă eroina noastră să se repeadă în cerdac, că văzu deodată apropiindu-se de casă o sanie cu două locuri, cu poclit, trasă de o pereche de cai, aceeaşi în care se plimba de obicei Anna Nikolaevna Antipova. În sanie se aflau două cucoane. Una din ele era, se înţelege, însăşi Anna Nikolaevna, iar cealaltă – Natalia Dmitrievna, proaspăta-i partizană şi prietenă sinceră. Mariei Alexandrovna îi îngheţă inima. Dar n-apucă să scoată o exclamaţie, că se apropie un alt echipaj, o trăsurică pesemne cu încă o musafiră. Se auzi o larmă de bucurie.

— Maria Alexandrovna! Împreună cu Afanasi Matveici! Aţi sosit! De unde veniţi? Ce bine s-a potrivit, tocmai am venit să ne petrecem toată seara la dumneavoastră! Ce surpriză!

Musafirele dădură buzna în cerdac, ciripind ca nişte rândunele. Maria Alexandrovna nu-şi credea ochilor şi urechilor.

„Înghiţi-v-ar pământul! îşi zise. Asta miroase a complot. Trebuie să cercetez! Dar... N-o să ajungeţi, gaiţelor, să mă păcăliţi pe mine! Aşteptaţi numai !”

CAPITOLUL XI

Mozgliakov ieşi de la Maria Alexandrovna, după toate aparenţele, deplin liniştit. Convorbirea îl înflăcărase cu desăvârşire. Nu se mai duse la Boroduev, simţind nevoia să rămână singur. Năvala extraordinară de visuri eroice şi romantice nu-i dădea linişte. Visa o explicaţie solemnă cu Zina, urmată de lacrimile nobile ale inimii lui atotiertătoare. Vedea parcă paloarea şi deznădejdea sa la strălucitul bal petersburghez, vedea Spania, Guadalquivirul, dragostea şi pe muribundul prinţ care le unea mâinile în ultimele sale momente... Apoi frumoasa soţie, devotată, admirându-i mereu eroismul şi sentimentele înalte... Iar printre altele, în surdină – atenţiile vreunei contese din „înalta societate”, în care va intra neapărat datorită căsătoriei sale cu Zina, văduva prinţului K...; în sfârşit, un post de viceguvernator, bani – într-un cuvânt, toate bucuriile zugrăvite cu atâta elocinţă de Maria Alexandrovna se perindau din nou în spiritul său satisfăcut, mângâindu-l, atrăgându-l şi, mai cu seamă, măgulindu-i orgoliul. Dar nu ştiu nici eu ce explicaţie să dau unei împrejurări şi anume: după ce aceste încântări începură să-l obosească, i se ivi deodată un gând cât se poate de sâcâitor: precum că, în orice caz, toate perspectivele aparţineau viitorului, deocamdată însă rămăsese, totuşi, cu buzele umflate. În clipa când îi

veni gândul acesta, băgă de seamă că rătăcea undeva foarte departe, într-o suburbie a Mordasovului, izolată şi necunoscută. Se întuneca. Pe străzile încadrate de căsuţe cu curţi părăginite, cu ziduri într-o rână, lătrau înverşunat câinii, care în târguşoarele de provincie se înmulţeau în număr înspăimântător de mare şi tocmai în mahalalele unde nu este nimic de păzit şi nimic de furat. Se porni o ninsoare cu fulgi umezi. Din când în când, întâlnea câte un târgoveţ întârziat sau o femeie în cojoc şi cu cizme. Toate acestea, nu ştiu cum, începură să-l indispună pe Pavel Alexandrovici – semn cât se poate de rău, deoarece totdeauna când evenimentele iau o întorsătură bună, totul ne apare, dimpotrivă, într-o înfăţişare plăcută şi luminoasă. Pavel Alexandrovici îşi aminti, fără să vrea, că până atunci el fusese acela care dădea mereu tonul la Mordasov. Era încântat când pretutindeni se făcea aluzie că-i logodnic şi era felicitat în calitatea asta. Se mândrea chiar că era logodnic şi, deodată, are să apară în faţa tuturor ca un logodnic în retragere! Se va stârni râsul! Doar nu se va apuca să-l convingă de contrariu, povestindu-le de balurile petersburgheze, în săli cu coloane şi de Guadalquivir! Chibzuind astfel, întristându-se, ajunse în cele din urmă la ideea care mai de mult îi dădea o uşoară strângere de inimă: „Oare-i adevărat totul? Oare lucrurile se vor împlini aşa cum le-a zugrăvit Maria Alexandrovna?” Cu acest prilej, îşi aminti că Maria Alexandrovna era o cucoană nemaipomenit de şireată şi, oricât de demnă ar fi de respectul general, totuşi bârfeşte şi minte de dimineaţă până seara. Că avusese, pesemne, acum, anumite motive ca să-l îndepărteze pe dânsul şi că, la o adică, oricine-i meşter să zugrăvească realitatea în fel şi chip. Se gândi şi la Zina, îşi aminti privirea ei la despărţire, care nu exprima nici pe departe o tăinuită şi pătimaşă dragoste; şi, cu acelaşi prilej, îşi aduse aminte că acum o oră căpătase în faţă, din partea ei, epitetul de nătărău. Amintindu-şi toate acestea, Pavel Alexandrovici se opri deodată ca înlemnit şi roşi până la lacrimi de

ruşine. Ca dinadins, în clipa următoare, i se întâmplă un lucru neplăcut: călcă greşit şi căzu de pe trotuarul de lemn într-un troian de zăpadă. În timp ce se zbătea în troian, o haită de câini, care-l urmăreau de mult cu lătrături, se repezi asupră-i din toate părţile. Unul din câini, cel mai mic şi mai îndrăzneţ, se agăţă chiar de dânsul, apucându-se cu dinţii de poalele şubei. Apărându-se de câini, înjurând în gura mare, ba chiar blestemându-şi soarta, Pavel Alexandrovici, cu poalele şubei sfâşiate şi cu o tristeţe fără margini în inimă, ajunse, în sfârşit, până la capătul străzii şi abia aici băgă de seamă că se rătăcise. Se ştie că un om rătăcit într-un cartier al oraşului, mai cu seamă noaptea, nu-i deloc în stare să meargă pe stradă drept înainte; în orice clipă, împins parcă de o stihie necunoscută, coteşte pe străzile şi ulicioarele întâlnite în cale. Urmând sistemul acesta, Pavel Alexandrovici se rătăci de-a binelea. „Dracu să ia ideile astea înalte! spunea el în sinea lui, scuipând cu furie. Să vă ia necuratul pe toţi cu sentimentele înalte şi cu Guadalquivirurile voastre!” N-aş spune că Mozgliakov era atrăgător în clipele acelea. În sfârşit, frânt de oboseală, chinuit, după două ore de rătăcire, ajunse la intrarea casei Mariei Alexandrovna. Se miră, văzând acolo multe trăsuri. „Oare au musafiri, poate dau o serată? se gândi el. Dar cu ce scop?” întrebă un servitor pe care-l întâlni şi, aflând că Maria Alexandrovna fusese la ţară şi-l adusese pe Afanasi Matveici cu cravată albă şi că prinţul se trezise, dar încă nu coborâse la oaspeţi, Pavel Alexandrovici, fără să spună un cuvânt, urcă sus la unchiul său. În clipa aceea, se afla într-o stare de spirit, în care un om slab este capabil să săvârşească mârşăvia cea mai groaznică, numai şi numai din răzbunare, fără a se gândi că, poate, va fi nevoit pe urmă să se căiască toată viaţa.

Intră în odaia de sus şi-l văzu pe prinţ în fotoliu, în faţa serviciului său de toaletă pentru călătorie! Capul îi era chel chilug. Apucase însă să-şi pună bărbuţa şi favoriţii. Peruca lui se afla în

mâinile unui camerist cărunt, încărcat de ani, preferatul prinţului, cu numele de Ivan Pahomîci, care o pieptăna cu un aer deosebit de atent şi respectuos. Iar prinţul, ca atare, avea un aspect cât se poate de jalnic, fiindcă nu se trezise încă din beţia de mai înainte. Şedea parcă dărâmat, clipind din ochi, boţit tot, fleaşcă şi se uita la Mozgliakov ca şi cum nu l-ar fi recunoscut.

— Cum te simţi, unchiule? îl întrebă Mozgliakov.

— Cum... Tu eşti? rosti, în sfârşit, unchiul. Eu, frate, am aţipit niţeluş. Ah, Doamne! rosti el, însufleţindu-se, dar sunt... Fără pe-ru-că!

— Nu te nelinişti, unchiule! Am... Am să te ajut, dacă doreşti.

— Vezi, acum ai aflat secretul meu! Am spus eu că uşa trebuie în-cu-ia-tă! Ei, prietene, trebuie ne-întâr-ziat să-mi dai cu-vân-tul de onoare că n-ai să te foloseşti de secretul meu şi n-o să spui nimănui că am păr fals.

— O, dă-mi voie, unchiule! Se poate să mă socoţi în stare de asemenea josnicie! izbucni Mozgliakov, vrând să-i intre în voie bătrânului pentru... scopurile sale următoare.

— Ei da, ei da! Şi fiindcă văd că eşti un suflet nobil, fie, am să te ui-mesc... Şi am să-ţi dezvălui secretele mele. Cum îţi place, dragul meu, mustaţa asta?

— Splendidă, unchiule! Uimitoare! Cum de ai izbutit să ţi-o păstrezi atâta timp?

— Schimbă-ţi părerea, prietene, e fal-să! rosti prinţul, privind triumfător la Pavel Alexandrovici.

— Oare? Greu de crezut. Ei, dar favoriţii? Recunoaşte, unchiule, pesemne îi căneşti.

— Îi cănesc? Nu numai că nu-i cănesc, dar şi ei sunt absolut falşi.

— Falşi? Vai, unchiule, ce spui! Eu unul, pentru nimic în lume, nu cred. Îţi râzi de mine!

— *Parole d'honneur, mon ami!*[31] făcu prinţul cu un aer solemn. Şi, în-chi-pu-ie-ţi, toţi, absolut toţi se în-şa-lă ca şi tine! Nici Stepanida Matveevna nu crede, deşi uneori mi-i pu-ne chiar ea. Dar sunt convins, prietene, că ai să-mi păstrezi secretul. Dă-ţi cuvântul de onoare...

— Pe cuvânt de onoare, unchiule, că-l păstrez. Îţi repet: se poate să mă crezi capabil de asemenea josnicie?

— Ah, prietene, cum am căzut eu azi fără tine! Teofil m-a răs-tur-nat iar cu trăsura.

— Te-a răsturnat iar! Dar când?

— Păi, tocmai când ne apropiam de mâ-năs-ti-re...

— Ştiu, unchiule, mai înainte.

— Nu, nu, acum două ceasuri, nu mai mult, am plecat spre mânăstire, iar el s-a apucat să mă răstoarne. Aşa de tare m-am speriat, că şi acum parcă mi-e sărită inima din loc.

— Dar, unchiule, ai dormit doar! spuse uimit Mozgliakov.

— Ei da, am dormit... Şi pe urmă am ple-cat, de altfel... de altfel, poate că... Ah, cât e de ciudat!

— Te asigur, unchiule, că ai visat! Ai dormit cât se poate de liniştit după prânz şi până acum.

— Oare?

Şi prinţul căzu pe gânduri.

— Ei da, într-adevăr, poate că s-a întâmplat în vis. De altfel, îmi amintesc tot ce am visat. Mai întâi, am văzut un taur fioros, cu coarne; pe urmă, am visat un pro-cu-ror şi parcă şi el avea coarne...

— Acesta-i, pesemne, Nikolai Vasilieviei Antipov, unchiule.

— Ei da, poate că era el. După aceea, l-am văzut pe Napoleon Bo-na-parte. Ştii, prietene, toată lumea spune că semăn cu Napoleon

---

[31] Pe cuvânt de onoare, prietene! (fr.).

Bo-na-parte... Iar din profil cică semăn izbitor cu un papă din vremurile străvechi. Cum găseşti, dragul meu, semăn cu un pa-pă?

— Cred că semeni întru totul cu Napoleon, unchiule.

— Ei da, *en face*[32]. De altfel şi eu cred la fel, dragul meu. Şi l-am visat când se afla pe insulă şi, ştii, era aşa de vorbăreţ, plin de îndrăzneală şi vesel, că m-a amuzat nes-pus.

— Vorbeşti de Napoleon, unchiule? zise Pavel Alexandrovici, privindu-l gânditor. Şi o idee stranie i se înfiripă în minte – o idee de care nici el însuşi încă nu-şi putea da bine seama.

— Ei da, de Na-po-le-on. Amândoi am tot discutat filosofie. Şi ştii, prietene, îmi pare chiar rău că s-au purtat atât de aspru cu dânsul... en-gle-jii. Sigur că da, dacă nu-l ţineau în lanţ, se dădea iar la oameni. Era ca turbat! Dar tot îmi pare rău! Eu nu m-aş fi purtat aşa. Eu l-aş fi pus să stea pe o insulă ne-lo-cuită.

— De ce pe una nelocuită? îl întrebă Mozgliakov distrat.

— Ei, măcar şi pe una locuită. Dar numai de oameni înţelepţi. Ei şi i-aş fi organizat tot soiul de dis-trac-ţii: teatru, muzică, balet – totul pe socoteala statului. I-aş fi dat drumul să se plimbe, bineînţeles sub supraveghere, altfel ar fi şters-o numaidecât. Straşnic îi plăceau nu ştiu ce piroşti. Ei şi piroşti aş fi pus să i se coacă. L-aş fi ţinut, ca să zic aşa, pă-rin-teşte. Cu mine s-ar fi căit...

Mozgliakov asculta distrat sporovăiala bătrânului pe jumătate încă adormit şi-şi rodea unghiile de nerăbdare. Ar fi vrut să aducă vorba de însurătoare, nu ştia nici el de ce anume. Dar inima îi clocotea cu o furie nemărginită. Deodată, bătrânelul scoase un strigăt de mirare.

— Ah, *mon ami*! Dar am uitat să-ţi spun. Închipuieşte-ţi, am făcut azi o cerere în că-să-to-rie.

---

[32] Din faţă (fr.).

— O cerere în căsătorie, unchiule? exclamă Mozgliakov, însufleţindu-se.

— Ei, da, o cerere în că-să-to-rie. Pahomîci, pleci? Bine. *C'est une charmante personne*... Dar... îţi mărturisesc, dragul, meu, am procedat ne-chib-zuit. Abia a-cum văd. Ah, Doamne!

— Dar dă-mi voie, unchiule, când ai făcut-o?

— Îţi mărturisesc, prietene, nici nu ştiu precis când anume. Nu cumva am visat şi asta? Ah, totuşi ce ciudat e!

Mozgliakov tresări de încântare. O nouă idee îi fulgeră prin minte.

— Dar cui şi când ai făcut cererea în căsătorie, unchiule? repetă el nerăbdător.

— Fiicei gazdei, *mon ami... cette, belle personne*[33]... de altfel, am uitat cum o chea-mă. Numai că, vezi, *mon ami*, nu pot cu niciun chip să mă în-sor. Ce să mă ştiu eu face acum?

— Da, se înţelege că te distrugi dacă te însori! Dar dă-mi voie să-ţi mai fac o întrebare, unchiule! Dumneata eşti absolut sigur că ai făcut într-adevăr o cerere în căsătorie?

— Ei da... Sunt sigur.

— Dar dacă ai văzut totul în vis, la fel cum ai visat că te-ai răsturnat a doua oară cu trăsura?

— Ah, Doamne! Într-adevăr, poate că am visat şi asta! Aşa că, acum nici nu ştiu cum să mai apar acolo. Cum s-ar putea, prietene, să aflu pre-cis, pe-o cale o-co-li-tă: am făcut cererea, ori nu? Fiindcă, îţi dai seama în ce situaţie mă aflu acum?

— Ştii ceva, unchiule? Eu cred că nici n-avem nevoie să aflăm nimic.

— Păi cum?

— Eu cred cu siguranţă că ai visat.

---

[33] Această frumoasă făptură (fr.).

— Şi eu cred la fel, dragul meu, mai ales că am adeseori a-se-me-nea visuri.

— Ei, vezi, unchiule? Imaginează-ţi, ai băut puţin la gustarea de dimineaţă, pe urmă la prânz şi, în sfârşit...

— Ei da, prietene; poate că tocmai din pricina asta-i.

— Cu atât mai mult, unchiule, cu cât, chiar dacă ai fi fost înflăcărat la culme, totuşi nu puteai cu niciun chip să faci aievea o asemenea cerere nechibzuită. Din câte te cunosc, unchiule, eşti un om prin excelenţă raţional şi...

— Ei da, ei da.

— Închipuie-ţi numai un lucru: dacă ar afla despre asta rudele dumitale, care şi aşa nu te simpatizează, ce s-ar întâmpla atunci?

— Ah, Doamne! strigă prinţul speriat, ce s-ar întâmpla?

— Dă-mi voie! Apoi ar striga cu toţii într-un glas că ai făcut-o nefiind în depline facultăţi mintale, că eşti nebun, că trebuie să fii pus sub tutelă, că ai fost înşelat şi te pomeneşti închis undeva sub supraveghere.

Mozgliakov ştia cu ce poate fi speriat bătrânul.

— Ah, Doamne! exclamă prinţul, tremurând ca varga. Oare într-adevăr m-ar închide?

— Şi de aceea judecă şi dumneata, unchiule: puteai să faci aievea o asemenea cerere nechibzuită? Dumneata îţi cunoşti singur interesele. Te asigur solemn că ai văzut toate acestea în vis.

— Neapărat în vis, ne-a-pă-rat în vis! repetă prinţul speriat. Ah, cât de înțelept le-ai judecat, dra-gul meu! Îți mulțumesc din suflet că m-ai lă-mu-rit.

— Iar eu, unchiule, sunt cât se poate de fericit că m-am întâl-nit azi cu dumneata. Închipuieşte-ţi: fără mine, te-ai fi putut într-adevăr încurca, crezând că eşti mire şi coborând acolo în calitate de mire. Îţi dai seama cât de periculos ar fi fost?

— Ei da... Da, periculos!

— Aminteşte-ţi numai că fata asta are douăzeci şi trei de ani. Nimeni n-o ia de nevastă, şi, deodată, dumneata, un om cu vază, bogat, te înfăţişezi ca mire! Au să se agaţe numaidecât de ideea asta, au să te asigure că eşti cu adevărat mire şi te pomeneşti că te însoară cu forţa. O să-şi facă socoteala că poate ai să mori curând.

— Oare?

— Şi, la urma urmei, aminteşte-ţi, unchiule: un om cu calităţile dumitale...

— Ei da, cu calităţile mele...

— Cu inteligenţa dumitale, cu amabilitatea dumitale...

— Ei da, cu inteligenţa mea, da...!

— Şi, la urma urmei, eşti prinţ. Oare numai o partidă ca asta ai putea găsi dacă ar trebui, într-adevăr, dintr-un motiv oarecare, să te însori? Gândeşte-te numai ce vor spune rudele dumitale?

— Ah, prietene, m-ar mânca de viu! Am şi îndurat din partea lor atâta perfidie şi răutate... Imaginează-ţi, bănuiesc că au vrut să mă închidă într-o casă de ne-buni. Ei, spune şi tu, prietene, este acesta un lucru potrivit? Ce-aş fi făcut eu acolo... Într-o casă de ne-buni?

— Se înţelege, unchiule, şi, de aceea, n-am să mă depărtez niciun pas de dumneata, după ce ai să cobori. Acolo-s musafiri acum.

— Musafiri? Ah, Doamne!

— Nu te nelinişti, unchiule, am să fiu lângă dumneata.

— Vai, cât îţi sunt de re-cu-nos-că-tor, dragul meu, eşti pur şi simplu salvatorul meu. Dar, ştii ceva? Mai bine plec.

— Mâine, unchiule, mâine dimineaţă la ora şapte. Iar astăzi îţi iei rămas bun de la toţi şi le spui că pleci.

— Plec neapărat... la părintele Misail... Dar, prietene, dacă au să mă pe-ţeas-că aici, jos?

— Nu te teme, unchiule, am să fiu lângă dumneata. Şi, la urma urmei, orice ar spune, orice aluzie ar face, spune-le direct că ai văzut totul în vis... Aşa cum s-a şi întâmplat de fapt.

— Ei da, ne-a-pă-rat în vis! Numai că, ştii, prietene, a fost totuşi un vis nespus de în-cân-tă-tor! Ea e uimitor de frumoasă şi, ştii, are nişte forme...

— Ei, rămâi cu bine, unchiule, eu mă duc jos, iar dumneata...

— Cum? Mă laşi, vasăzică, singur! izbucni prinţul înspăimântat.

— Nu, unchiule, coborâm numai separat; întâi eu, apoi dumneata. O să fie mai bine aşa.

— Ei, bi-ne! Apropo, trebuie să-mi notez un gând.

— Tocmai, unchiule, notează-ţi gândul şi după aceea vino, nu zăbovi. Iar mâine dimineaţă...

— Mâine dimineaţa – la ieromonah, neapărat la ie-ro-mo-nah! *Charmant, charmant*! Dar ştii, prietene, ea e ui-mi-tor de frumoasă... Nişte forme... Şi dacă ar fi trebuit neapărat să mă însor, atunci...

— Să te ferească Dumnezeu, unchiule!

— Ei da, să mă ferească Dumnezeu... Ei, la revedere, dragul meu, vin îndată... Numai să-mi notez. Apropo, de mult voiam să te întreb: ai citit memoriile lui Casanova?

— Am citit, unchiule, dar de ce?

— Ei da... Uite, acum am ui-tat ce voiam să spun...

— Ai să-ţi aminteşti mai târziu, unchiule! La revedere!

— La revedere, prietene, la revedere! Totuşi, a fost un vis încântător, un vis în-cân-tă-tor...!

CAPITOLUL XII

— Venim toate la dumneata, toate! Are să vină şi Praskovia Ilinişna, voia să vină şi Luiza Karlovna, gânguri Anna Nikolaevna, intrând în salon şi privind cu aviditate în jur.

Era o cuconiţă măruntă, destul de drăguţă, îmbrăcată pestriţ, dar bogat – şi pe deasupra ştiind foarte bine că-i drăguţă. I se părea mereu că prinţul, împreună cu Zina, sunt ascunşi undeva într-un colţ.

— Şi Katerina Petrovna are să vină. Şi Felisata Mihailovna voia să vină, adăugă Natalia Dmitrievna, o cucoană de dimensiuni uriaşe, ale cărei forme îi plăcuseră aşa de mult prinţului şi care grozav aducea cu un grenadier. Purta o pălărie roz, mică de tot, care-i stătea pe ceafă. Se împliniseră trei săptămâni de când era cea mai sinceră prietenă a Annei Nikolaevna, căreia îi dădea de mult târcoale, îi făcea curte şi pe care, judecând după aspect, ar fi putut s-o înghită dintr-o îmbucătură, cu oase cu tot.

— Nu mai vorbesc de încântarea, aş putea spune, pe care o simt, văzându-vă pe amândouă la mine şi încă seara, îşi începu cântecul Maria Alexandrovna, după ce-şi reveni din buimăceala surprizei; dar, spuneţi-mi, vă rog, ce minune v-a adunat azi la mine, după ce îmi pierdusem cu totul nădejdea de a avea onoarea asta?

— O, Doamne, Maria Alexandrovna, cum eşti şi dumneata, zău aşa! rosti dulceag Natalia Dmitrievna, fandosindu-se ruşinoasă şi cu glas piţigăiat, ceea ce făcea un contrast cât se poate de curios cu înfăţişarea ei.

— *Mais, ma charmante*, ciripi Anna Nikolaevna, dar trebuie, trebuie neapărat să isprăvim într-o bună zi pregătirile noastre pentru teatrul acesta. Încă azi Piotr Mihailovici i-a arătat lui Kallist Stanislavici nespusa-i mâhnire că activitatea asta nu merge bine şi că nu facem decât să ne certăm. De aceea ne-am şi adunat în seara asta şi ce ne-am zis: hai să mergem la Maria Alexandrovna şi să hotărâm totul, dintr-odată! Natalia Dmitrievna le-a dat de ştire şi celorlalte. Au să vină toate. Aşa o să ne înţelegem şi o să iasă lucrurile bine. Să nu se mai spună că nu facem decât să ne certăm, nu-i aşa, *mon ange*?

adăugă ea şăgalnic, sărutând-o pe Maria Alexandrovna. Ah, Doamne! Zinaida Afanasievna! Pe zi ce trece te faci mai frumoasă!

Anna Nikolaevna se repezi s-o sărute pe Zina.

— Nici nu are altceva de făcut, decât să înflorească! adăugă dulceag Natalia Dmitrievna, frecându-şi mâinile uriaşe.

„Uf, dracu să le ia! Nu m-am gândit la teatrul ăsta! Au şi găsit un pretext, gaiţele!” şopti Maria Alexandrovna, fierbând de turbare.

— Cu atât mai bine, îngerul meu, adăugă Anna Nikolaevna, cu cât la dumneata se află acum drăguţul de prinţ. Dumneata ştii doar că foştii proprietari ai Duhanovului aveau un teatru. Ne-am interesat şi ştim că acolo sunt depozitate toate decorurile vechi, cortina şi chiar costumele. Prinţul a fost azi la mine; iar eu am fost atât de mirată de sosirea lui, încât am uitat să-i spun. Acum o să aducem dinadins vorba de teatru; dumneata ai să ne ajuţi şi prinţul are să poruncească a ni se trimite vechiturile acelea. Altminteri, pe cine poţi pune aici să facă ceva care să semene a decor? Şi mai ales că noi vrem să-l atragem şi pe prinţ la teatrul nostru. Trebuie neapărat să facă şi el o subscripţie, doar e în folosul săracilor. Poate că o să ia chiar şi un rol – e aşa de drăguţ şi de înţelegător. Şi atunci, lucrurile au să meargă de minune.

— Sigur că are să primească un rol. Poate fi pus să joace orice rol, adăugă cu subînţeles Natalia Dmitrievna.

Anna Nikolaevna n-o minţise pe Maria Alexandrovna: cucoanele soseau una după alta. Maria Alexandrovna abia apuca să le întâmpine şi să scoată exclamaţiile cerute în asemenea cazuri de buna-cuviinţă şi de normele comportării *comme il faut*.

Nu-mi iau sarcina să descriu pe toate vizitatoarele. Voi spune numai că fiecare din ele avea în priviri o deosebită perfidie. Pe feţele tuturor era întipărită aşteptarea şi un soi de nerăbdare sălbatică. Unele dintre cucoane sosiseră cu gândul hotărât de a fi martorele unui scandal nemaipomenit şi s-ar fi supărat foarte rău dacă ar fi

trebuit să plece fără să asiste la el. Maria Alexandrovna se pregăti de atac cu toată tăria. Începu să plouă cu întrebări în legătură cu prinţul, în aparenţă cele mai fireşti, dar fiecare dintre ele ascundea o aluzie, o insinuare ocolită. Sosi ceaiul; toţi luară loc. Un grup puse stăpânire pe pian. La invitaţia de a cânta la pian sau din gură, Zina răspunse sec că nu se simte prea bine. Paloarea obrazului ei dovedea acest lucru. Pe loc se revărsară întrebări compătimitoare şi până şi aici cucoanele găsiră prilej să se intereseze de câte ceva şi să facă aluzii. Întrebară şi de Mozgliakov, adresându-se Zinei. Între timp, Maria Alexandrovna se împărţea în zece, vedea tot ce se petrece în fiecare colţ al odăii, auzea ce spune fiecare musafiră, deşi erau aproape zece şi răspundea neîntârziat la toate întrebările, bineînţeles cu multă agerime. Tremura pentru Zina şi se mira că nu se retrage, cum făcea întotdeauna la asemenea reuniuni. Cucoanele îl zăriră şi pe Afanasi Matveici. De obicei, toate îl luau peste picior, ca s-o înţepe pe Maria Alexandrovna, legându-se de nătângia soţului său. De astă dată însă, de la mărginitul şi naivul Afanasi Matveici se putea afla câte ceva. Maria Alexandrovna urmărea cu nelinişte starea de asediu în care-l vedea pe soţul ei. Pe deasupra, el răspundea la toate întrebările cu: *hm*, având un aer atât de nenorocit şi de nefiresc, încât avea de ce s-o apuce pe gazdă turbarea.

— Maria Alexandrovna! Afanasi Matveici nu vrea deloc să stea de vorbă cu noi! strigă o cuconiţă îndrăzneaţă, cu ochi de viezure, care nu se temea absolut de nimeni şi niciodată nu se intimida. Porunceşte-i să fie mai amabil cu doamnele.

— Zău că nu ştiu nici eu ce-a păţit astăzi, răspunse cu un zâmbet vesel Maria Alexandrovna, întrerupându-şi discuţia cu Anna Nikolaevna şi Natalia Dmitrievna, e-atât de tăcut! Nici cu mine n-a schimbat aproape niciun cuvânt. De ce nu-i răspunzi Felisatei Mihailovna, *Athanase*? Ce l-aţi întrebat?

— Dar... Dar... Măicuţă, păi chiar tu... încercă să bâiguie Afanasi Matveici, mirat şi pierdut tot.

Stătea lângă căminul încins, cu mâinile la spatele vestei, într-o atitudine pitorească, pe care şi-o alesese singur şi sorbea din ceai. Întrebările cucoanelor îl făceau să se fâstâcească atât de tare, încât roşea ca o fetiţă. Când începu să se dezvinovăţească, întâlni căutătura atât de înspăimântătoare a soţiei furioase, încât fu cât pe ce să leşine de spaimă. Neştiind ce să mai facă şi dorind să repare într-un fel lucrurile, ca să recapete respectul soţiei, sorbi din ceai, dar ceaiul era prea fierbinte. Fiindcă nu-şi potrivise înghiţitura, se opări groaznic, scăpă ceaşca, se înecă şi începu să tuşească atât de rău, încât fu nevoit să părăsească vremelnic odaia, stârnind nedumerirea celor de faţă. Într-un cuvânt, totul părea limpede. Maria Alexandrovna îşi dădu seama că musafirele ei ştiau totul şi că se adunaseră cu intenţiile cele mai rele. Situaţia era primejdioasă. Puteau să-l ia cu vorba, să-l încurce pe bătrânul slab de minte chiar în prezenţa ei. Puteau chiar să i-l ia pe prinţ, făcându-l să se certe cu dânsa în aceeaşi seară şi atrăgându-l după ele. Se putea aştepta la orice. Dar soarta îi mai pregătea o încercare: uşa se deschise şi apăru Mozgliakov, pe care ea îl credea la Boroduev şi nu se aştepta deloc să vină în seara aceea. Tresări, de parcă ar fi înţepat-o ceva.

Mozgliakov se opri în uşă, cuprinzându-i pe toţi cu privirea, un pic zăpăcit. Nu-şi putea înfrânge tulburarea ce-l stăpânea şi care i se răsfrângea limpede pe figură.

— Ah, Doamne! Pavel Alexandrovici! exclamară câteva glasuri.

— Ah, Doamne! Dar e Pavel Alexandrovici! Maria Alexandrovna, de ce ai spus că s-a dus la Boroduev? Pavel Alexandrovici, nouă ni s-a spus că te-ai ascuns la Boroduev, rosti piţigăiat Natalia Dmitrievna.

— M-am ascuns? repetă Mozgliakov cu un zâmbet strâmb. Curioasă exprimare! Să-mi fie cu iertare, Natalia Dmitrievna! Nu mă

ascund de nimeni şi nu doresc să ascund pe nimeni, adăugă el, uitându-se cu subînţeles la Maria Alexandrovna.

Maria Alexandrovna se cutremură de teamă.

„Cum, oare şi nătărăul ăsta s-a răzvrătit? se gândi ea, scrutându-l cu privirea pe Mozgliakov. Nu, asta ar fi mai rău decât toate...”

— E adevărat, Pavel Alexandrovici, că ţi-ai dat demisia... de la slujbă, bineînţeles? sări îndrăzneţ Felisata Mihailovna, ţintindu-l batjocoritor drept în ochi.

— Demisia? Ce demisie? Pur şi simplu îmi schimb slujba. Mi se dă un post la Petersburg, răspunse sec Mozgliakov.

— Ei, în cazul acesta te felicit, urmă Felisata Mihailovna, fiindcă noi ne speriasem chiar, când am auzit că alergai după un post la noi, la Mordasov. Posturile de aici, Pavel Alexandrovici, nu-s sigure, zbori îndată.

— Poate doar cele de învăţător, la şcoala complimentară; acolo mai poţi găsi un post vacant, observă Natalia Dmitrievna.

Aluzia era atât de limpede şi de grosolană, încât Anna Nikolaevna, penibil impresionată, îşi atinse încetişor veninoasa prietenă cu piciorul.

— Oare crezi că Pavel Alexandrovici ar primi un loc de învăţător oarecare? interveni Felisata Mihailovna.

Dar Pavel Alexandrovici nu găsi ce să răspundă. Se întoarse şi se ciocni cu Afanasi Matveici, care-i întindea mâna. Mozgliakov, în chipul cel mai prostesc, nu i-o primi şi, batjocoritor, se înclină adânc în faţa lui. Iritat la culme, se duse drept la Zina şi, uitându-i-se furios în ochi, îi şopti:

— Toate acestea-s din mila dumitale. Aşteaptă, încă în seara asta am să-ţi arăt dacă-s nătărău sau nu.

— De ce să mai amâni? Se vede de pe acum, răspunse cu glas tare Zina, măsurându-l din ochi cu dezgust pe fostul ei pretendent.

Mozgliakov se grăbi să-i întoarcă spatele, speriat de glasul ei tare.

— Vii de la Boroduev? se hotărî, în sfârşit, să-l întrebe Maria Alexandrovna.

— Nu, de la unchiul.

— De la unchiul? Vasăzică ai fost acum la prinţ?

— Ah, Doamne! Înseamnă că prinţul s-a şi trezit; iar nouă ni s-a spus că doarme încă, adăugă Natalia Dmitrievna, uitându-se veninos la Maria Alexandrovna.

— Nu te nelinişti în privinţa prinţului, Natalia Dmitrievna, răspunse Mozgliakov, s-a trezit şi, slavă Domnului, acum e în deplinătatea facultăţilor mintale. Mai adineauri a fost îmbătat, mai întâi la dumneata, iar apoi de-a binelea aici, aşa încât îşi pierduse de tot capul, care şi aşa îi e cam slab. Dar acum, slavă Domnului, am stat împreună de vorbă şi a început să judece sănătos. Va fi îndată aici, ca să-ţi prezinte plecăciuni, Maria Alexandrovna şi să-ţi mulţumească pentru ospitalitatea dumitale. Mâine în zori vom pleca împreună în pustie, iar pe urmă am să-l conduc neapărat eu însumi până la Duhanovo, pentru a nu i se mai întâmpla o nouă căzătură, ca, de pildă, cea de azi, iar acolo va încăpea pe mâna sigură a Stepanidei Matveevna, care până atunci se va întoarce neapărat din Moscova şi nu-l va mai lăsa altă dată să călătorească, pentru nimic în lume – de asta garantez.

Vorbind astfel, Mozgliakov se uita cu răutate la Maria Alexandrovna, care şedea ca şi cum ar fi amuţit de mirare. Trebuie să recunosc cu durere că eroina mea, poate întâia oară în viaţa ei, s-a speriat.

— Vasăzică, pleacă mâine în zori? rosti Natalia Dmitrievna, adresându-se Mariei Alexandrovna.

— Cum aşa? se auziră exclamaţii naive printre musafiri, iar noi credeam că... Foarte curios, zău aşa!

Dar gazda nu mai ştia ce să răspundă. Deodată, atenţia tuturor fu atrasă în modul cel mai neobişnuit şi mai bizar. În odaia vecină se

auzi un zgomot ciudat şi nişte exclamaţii puternice, după care pe nepusă masă, Sofia Petrovna Karpunina năvăli în salonul Mariei Alexandrovna. Sofia Petrovna era, fără doar şi poate, cea mai ciudată cucoană din Mordasov, într-atât de ciudată, încât chiar şi în Mordasov se luase de curând hotărârea să nu mai fie primită în societate. Trebuie să mai notăm că Sofia Petrovna lua cu regularitate, în fiecare seară la ora şapte fix, o gustare – pentru stomac, cum se exprima ea – şi că după aperitiv se afla de obicei în cea mai dezgheţată stare de spirit, ca să nu spunem mai mult. Acum, când se năpustise atât de neaşteptat la Maria Alexandrovna, se afla tocmai în această stare de spirit.

— A, vasăzică din astea-mi eşti, Maria Alexandrovna! răcni ea de răsună odaia. Vasăzică aşa te porţi cu mine! Nu te teme, am venit pentru o clipită; nici nu stau la dumneata. Am venit dinadins, ca să aflu: e adevărat ce mi s-a spus? A! Vasăzică la dumneata se dau baluri, banchete, se fac logodne, iar Sofia Petrovna să stea acasă, să împletească la ciorap! Tot oraşul l-ai chemat, numai pe mine nu! Mai adineauri eram pentru dumneata şi prietenă şi *mon ange*, când am venit să te anunţ ce se petrece cu prinţul la Natalia Dmitrievna. Iar acum iat-o şi pe Natalia Dmitrievna – pe care adineauri ai ocărât-o de mama focului şi care te-a ocărât pe dumneata – că se găseşte la dumneata în ospeţie. Nu te speria, Natalia Dmitrievna! N-am nevoie de ciocolata dumitale *à la santé*, zece copeici batonul. Beau mai des decât dumneata la mine acasă! Ptiu!

— Se şi vede, făcu Natalia Dmitrievna.

— Iartă-mă, Sofia Petrovna, izbucni Maria Alexandrovna, roşie de necaz, ce-i cu dumneata? Vino-ţi cel puţin în fire.

— Nu te nelinişti pentru mine, Maria Alexandrovna, ştiu tot, am aflat tot, tot! exclamă Sofia Petrovna cu glasul său strident, piţigăiat, înconjurată de toţi musafirii care păreau să se desfete cu scena aceasta neaşteptată. Am aflat totul! Chiar Nastasia dumitale a

alergat până la mine şi mi-a povestit tot. L-ai agăţat pe prinţul ăsta, l-ai îmbătat criţă, l-ai silit să-i ceară mâna fiicei dumitale, pe care nimeni nu mai vrea s-o ia de nevastă, ba mai crezi că şi dumneata ai ajuns persoană simandicoasă – ducesă cu dantele – ptiu! Nu te teme şi eu sunt coloneleasă! Nu m-ai poftit la logodnă, mă doare-n călcâi. Am văzut eu oameni mai ceva decât dumneata. Am luat masa la contesa Zalihvatskaia; am fost peţită de comisarul-şef Kurocikin! Mare nevoie am de invitaţia dumitale, ptiu!

— Vezi dumneata, Sofia Petrovna, răspunse Maria Alexandrovna, ieşindu-şi din fire, te încredinţez că nu se poate da aşa năvală într-o casă onorabilă şi încă în asemenea stare şi, dacă n-ai să mă scuteşti numaidecât de prezenţa şi de elocinţa dumitale, am să-mi iau neîntârziat toate măsurile.

— Ştiu, ai să porunceşti slugilor dumitale să mă scoată afară! Nu-ţi fie teamă, găsesc eu şi singură drumul. Rămâi cu bine, mărită pe cine vrei, iar dumneata, Natalia Dmitrievna, binevoieşte să nu râzi de mine; n-am nevoie de ciocolata dumitale! Ducă-se dracului. Ptiu! Deşi n-am fost invitată aici, totuşi n-am jucat cazacioc în faţa niciunui prinţ. Iar dumneata, Anna Nikolaevna, de ce râzi? Suşilov şi-a rupt piciorul; acum l-au adus acasă, ptiu! Iar dacă dumneata, Felisata Mihailovna, n-ai să-i porunceşti desculţei de Matrioşka să mâne la vreme vaca dumitale în grajd, ca să nu-mi mugească în fiecare zi pe sub ferestre, am să-i rup picioarele Matrioşkăi dumitale. Adio, Maria Alexandrovna, rămâi cu bine, ptiu!

Sofia Petrovna se mistui. Oaspeţii râdeau, Maria Alexandrovna se simţea cât se poate de descumpănită.

— Cred că a băut, rosti lânced Natalia Dmitrievna.

— Da, dar câtă obrăznicie!

— *Quelle abominable femme!*[34]

---

[34] Ce femeie îngrozitoare! (fr.).

— Ce ne-a mai făcut să râdem!

— Ah, ce necuviinţe a spus!

— Dar de ce a vorbit de logodnă? Ce logodnă? întrebă cu subînţeles Felisata Mihailovna.

— Dar ce îngrozitor e! izbucni în sfârşit Maria Alexandrovna. Uite, tocmai asemenea monştri răspândesc cu duiumul fel de fel de zvonuri neroade! Curios nu-i faptul că se găsesc astfel de cucoane în sânul societăţii noastre, nu, Felisata Mihailovna, mai curios decât orice este faptul că unii au nevoie de asemenea persoane, ascultă ce spun, le sprijină, le cred, le...

— Prinţul! Prinţul! izbucniră deodată toţi oaspeţii.

— Ah, Doamne! *Ce cher prince*!

— Ei, slavă Domnului! Acum o să aflăm toate dedesubturile, şopti vecinei sale Felisata Mihailovna.

CAPITOLUL XIII

Prinţul apăru cu un zâmbet dulceag pe buze. Toată neliniştea pe care o trezise cu un sfert de ceas mai înainte Mozgliakov în inima lui de iepure se risipi la vederea cucoanelor. Se topi pe loc, ca o bomboană. Doamnele îl întâmpinară cu strigăte ascuţite de bucurie. Îndeobşte vorbind, ele îl alintau totdeauna pe bătrânelul nostru şi erau cu dânsul cât se poate de familiare. Prinţul avea însuşirea de a le distra enorm prin persoana lui. Felisata Mihailovna susţinu chiar în cursul dimineţii (glumind, fireşte) că-i gata să i se aşeze pe genunchi, dacă asta i-ar face plăcere, „fiindcă e un bătrânel drăguţ-drăguţ, nemaipomenit de drăguţ!” Maria Alexandrovna îşi aţinti ochii asupra prinţului, vrând să surprindă măcar ceva pe chipul său,

ca să prevadă cum va ieşi din situaţia critică în care se afla. Era limpede că Mozgliakov stricase îngrozitor lucrurile şi că întreaga ei întreprindere se clătina de-a binelea. Dar pe faţa prinţului nu se putea citi nimic. Era la fel ca adineauri, ca totdeauna.

— Ah, Doamne! Iată-l şi pe prinţ! Iar noi te aşteptam, te aşteptam! izbucniră câteva cucoane.

— Cu nerăbdare, prinţe, cu nerăbdare! se ţivliră altele.

— Mă mă-gu-liţi nespus, sâsâi prinţul, aşezându-se la masa pe care fierbea samovarul. Cucoanele îl înconjurară numaidecât. Lângă Maria Alexandrovna nu rămaseră decât Anna Nikolaevna şi Natalia Dmitrievna. Afanasi Matveici zâmbea respectuos. Mozgliakov surâdea şi el şi se uita provocator la Zina, care, fără a-i da nici cea mai mică atenţie, se apropie de taică-său şi se aşeză în fotoliu lângă dânsul, în apropierea căminului.

— Ah, prinţe, e adevărat ce se spune, că pleci de la noi? rosti piţigăiat Felisata Mihailovna.

— Ei da, *mes dames*, plec. Vreau să plec ne-în-târ-ziat în stră-i-nă-tate.

— În străinătate, prinţe, în străinătate! strigară toate în cor, dar cum de ţi-a venit în minte aşa ceva?

— În stră-i-nă-tate, adeveri prinţul cochetând, şi, ştiţi, vreau să plec acolo mai cu seamă pentru ideile noi.

— Cum aşa, pentru ideile noi? Despre ce anume e vorba? întrebară doamnele, schimbând priviri între ele.

— Ei da, pentru ideile noi, repetă prinţul cu un aer de adâncă convingere. Toţi pleacă acum pentru ideile noi. Şi eu vreau să capăt idei noi.

— Sper că nu vrei să intri într-o lojă masonică, dragă unchiule? interveni Mozgliakov, vrând pesemne să se arate în faţa cucoanelor spiritual şi dezgheţat.

— Ei da, prietene, n-ai greşit, răspunse unchiul în chip neaşteptat. Eu am fă-cut parte, într-a-de-văr, pe vremuri, dintr-o lojă masonică în străinătate şi chiar am avut, la rândul meu, multe idei generoase. Mă pregăteam chiar să contribui pe atunci cu mult la instruc-ţia con-tem-porană şi eram gata să-l instalez definitiv la Frankfurt pe Sidor al meu, pe care-l luam cu mine peste graniţă ca să-i dau li-ber-tate. Dar el, spre mirarea mea, a fugit de la mine. Era un om neînchipuit de ciu-dat. Pe urmă îl întâlnesc deodată la Pa-ris, fercheş, cu favoriţi; se plimba pe bulevard cu o mamzelă. S-a uitat la mine şi a dat din cap. Şi mamzela, agăţată de braţul lui, era aşa de vioaie, cu ochi de viezure şi aşa de a-tră-gă-toare...

— Ei, unchiule! Dacă pleci de astă dată în străinătate, ai să-i eliberezi după aceea pe toţi ţăranii! exclamă Mozgliakov, râzând cu hohote.

— Mi-ai ghi-cit perfect intenţiile, dragul meu, răspunse prinţul fără şovăială. Tocmai vreau să-i pun pe toţi în li-ber-tate.

— Dar, dă-mi voie, prinţe, au să fugă îndată, toţi, până la unul, de la dumneata şi atunci cine are să-ţi mai plătească dările? izbucni Felisata Mihailovna.

— Sigur că au să fugă, o susţinu neliniştită Anna Nikolaevna.

— Ah, Doamne! Oa-re au să fugă cu adevărat? făcu prinţul cu mirare.

— Au să fugă, au să fugă cu toţii, numaidecât şi au să te lase singur, încuviinţă Natalia Dmitrievna.

— Ah, Doamne! Ei, atunci, nu-i mai e-li-be-rez. De altfel, am spus-o numai aşa.

— Aşa-i mai bine, unchiule, întări Mozgliakov.

Maria Alexandrovna ascultase până atunci tăcută şi urmărise discuţia. I se păru că prinţul o uitase cu desăvârşire – ceea ce nu era deloc firesc.

— Dă-mi voie, prinţe, începu ea cu glas tare, plină de demnitate, să-ţi recomand pe soţul meu, Afanasi Matveici. A venit anume de la ţară, de îndată ce a auzit că ai poposit în casa mea.

Afanasi Matveici zâmbi, luându-şi un aer demn. I se părea că fusese lăudat.

— Ah, îmi pare foarte bine, spuse prinţul. A-fa-na-si Matveici! Ei da, acela care e la ţară. C*harmant, charmant*, îmi pare foarte bine. Prietene! rosti prinţul, adresându-se lui Mozgliakov, dar e acelaşi, îţi aminteşti, de mai adineauri, când ieşea chiar un vers cu o rimă. Oare cum o fi? „Soţul în trăsura asta, iar nevasta"... Ei da, nevasta parcă ple-ca într-un oraş oarecare...

— Ah, prinţe, da, aşa-i: „Soţul în trăsura asta, iar la Tula i-i nevasta" e un vodevil pe care l-au jucat la noi nişte actori, acum un an, interveni Felisata Mihailovna.

— Ei da, chiar la Tula; me-reu uit. *Charmant, charmant!* Vasăzică, e chiar persoana aceea? Sunt tare bucuros de cu-noş-tin-ţă, zise prinţul fără a se scula din fotoliu şi întinse mâna lui Afanasi Matveici, care zâmbea. Ei, cum te lauzi cu sănătatea?

— Hm...

— E sănătos, prinţe, sănătos, se grăbi să răspundă Maria Alexandrovna.

— Ei da, se şi vede că-i să-nă-tos. Şi stai mereu la ţa-ră? Ei, îmi pare foarte bine. Ce obraji ru-meni are şi râde mereu...

Afanasi Matveici surâdea întruna, se înclina, ba chiar făcea şi reverenţe. Dar la ultima observaţie a prinţului nu se putu stăpâni şi pufni deodată în râs, fără nicio pricină şi în chipul cel mai prostesc. Toţi izbucniră în hohote de râs. Cucoanele chiţcăiau de plăcere. Zina se aprinse la faţă şi se uita cu ochi scăpărători la Maria Alexandrovna, care, la rândul său, plesnea de furie. Era momentul să schimbe vorba.

— Cum ai dormit, prinţe? îl întrebă ea cu glas mieros, dându-i în acelaşi timp de ştire lui Afanasi Matveici, printr-o căutătură ameninţătoare, să treacă numaidecât la locul său.

— Ah, am dormit foarte bine, răspunse prinţul, şi, ştiţi, am avut un vis în-cân-tă-tor, în-cân-tă-tor!

— Un vis! Grozav îmi place când se vorbeşte de vise, strigă Felisata Mihailovna.

— Şi mie îmi place foarte mult! adăugă Natalia Dmitrievna.

— Un vis în-cân-tă-tor, repetă prinţul cu un zâmbet dulceag, dar, în schimb, visul acesta e o ma-re taină!

— Cum, prinţe, chiar nu se poate povesti? Înseamnă că-i un vis neobişnuit, observă Anna Nikolaevna.

— O ma-re taină, repetă prinţul, aţâţând cu satisfacţie curiozitatea cucoanelor.

— Atunci trebuie să fie colosal de interesant! izbucniră doamnele.

— Pun rămăşag că prinţul a îngenuncheat în vis în faţa unei frumuseţi şi i-a făcut declaraţie de dragoste! strigă Felisata Mihailovna. Hai, recunoaşte, prinţe, că-i adevărat! Drăguţule prinţ, recunoaşte!

— Recunoaşte, prinţe, recunoaşte! se auzi din toate părţile.

Prinţul asculta triumfător şi încântat aceste exclamaţii. Propunerea cucoanelor îi măgulea la culme orgoliul, încât mai-mai să-şi lingă buzele.

— Deşi am spus că visul meu e o taină foarte mare, răspunse el în sfârşit, sunt silit să recunosc că dumneata, doamnă, spre mirarea mea, aproape că l-ai ghicit cu totul.

— Am ghicit! izbucni încântată Felisata Mihailovna. Ei, prinţe! Acum, vrei, nu vrei, trebuie să ne destăinuieşti cine e frumoasa dumitale.

— Neapărat să ne destăinuieşti!

— E de aici, ori nu?

— Drăguţule prinţ, destăinuieşte-ne!

— Prinţe, sufleţelule, destăinuieşte-ne! Măcar de-ai muri şi tot să ne spui! se striga din toate părţile.

— *Mesdames, mesdames!*... Dacă vreţi să ştiţi, cu atâta stă-ru-in-ţă, nu vă pot destăinui decât că e cea mai în-cân-tătoare, şi, s-ar putea spune, cea mai vir-tu-oasă fată dintre toate câte am cunoscut, bolborosi prinţul care se zaharisise de tot.

— Cea mai încântătoare! Şi... de aici! Cine poate fi? întrebau doamnele, schimbând priviri pline de subînţeles şi făcându-şi semn cu ochiul.

— Se înţelege că-i dintre acelea care trec la noi printre cele mai frumoase, rosti Natalia Dmitrievna, frecându-şi mâinile mari, roşii şi uitându-se, cu ochii săi de pisică, la Zina. Odată cu ea, toate privirile se întoarseră spre Zina.

— Păi cum, prinţe, dacă ai asemenea vise, de ce nu te-ai însura aievea? întrebă Felisata Mihailovna, uitându-se la ceilalţi cu subînţeles.

— Şi ce bine te-am însura! reluă o altă cucoană.

— Drăguţule prinţ, însoară-te! chiţcăi a treia.

— Însoară-te, însoară-te! răcneau din toate părţile. De ce să nu te însori?

— Ei da... de ce să nu mă însor? le ţinea isonul prinţul, zăpăcit de strigătele acestea.

— Unchiule! îl apostrofă Mozgliakov.

— Ei da, prietene, te în-ţe-leg! Tocmai voiam să vă spun, *mesdames*, că nu mai sunt în stare să mă însor şi după ce am petrecut o seară în-cân-tătoare la minunata noastră gazdă, chiar mâine pornesc în pustie, la ieromonahul Misail; iar pe urmă, drept peste graniţă, ca să-mi fie mai la îndemână a urmări ins-truc-ţiunea europeană.

Zina păli şi se uită cu nespusă tristeţe la maică-sa. Dar Maria Alexandrovna se hotărâse. Până atunci nu făcuse decât să aştepte, ca să vadă ce va fi, deşi îşi dădea seama că întreprinderea ei se prăbuşise şi că duşmanii săi o lăsaseră prea mult în urmă. În sfârşit, înţelegea totul şi se hotărî ca numaidecât, dintr-o singură lovitură, să răpună hidra cea cu o sută de capete. Se sculă cu măreţie din fotoliu şi, cu paşi fermi, se apropie de masă, măsurându-şi cu o privire semeaţă vrăjmaşii pigmei. În privirea asta pâlpâia flacăra extazului. Se hotărî să le uluiască, să le zăpăcească pe aceste bârfitoare veninoase, să-i strivească ca pe un gândac pe nemernicul de Mozgliakov şi, cu o singură lovitură, curajoasă şi hotărâtă, să recâştige întreaga-i influenţă, pierdută deocamdată, asupra idiotului de prinţ. Se înţelege că avea nevoie de o îndrăzneală nemaipomenită; dar nu îndrăzneala îi lipsea Mariei Alexandrovna!

— *Mesdames*, începu ea solemn, cu demnitate (Mariei Alexandrovna îi plăcea, îndeobşte, nespus de mult, solemnitatea), *mesdames*, am ascultat îndelung discuţia dumneavoastră, glumele voastre vesele şi spirituale şi găsesc că a sosit vremea să-mi spun şi eu cuvântul. După cum ştiţi, ne-am adunat cu toţii aici absolut întâmplător (şi-mi pare atât de bine, atât de bine)... Niciodată nu m-aş fi hotărât să dezvălui eu cea dintâi un important secret de familie şi să-l fac cunoscut mai devreme decât o cere cel mai elementar simţ al bunei-cuviinţe. Cer în special scuze dragului meu oaspete, dar mi s-a părut că el însuşi, prin aluzii vagi asupra faptului respectiv, îmi dă de înţeles că nu numai nu i-ar fi neplăcută anunţarea formală şi solemnă a secretului nostru de familie, dar doreşte el însuşi divulgarea lui... Nu-i aşa, prinţe, că nu greşesc?

— Ei da, nu greşeşti... Şi sunt foarte, foarte bucuros... rosti prinţul, fără a înţelege nicio iotă despre ce anume era vorba.

Pentru a spori efectul, Maria Alexandrovna făcu o pauză ca să-şi tragă răsuflarea şi cuprinse cu privirea întreaga societate. Musafirii

îi sorbeau fiecare cuvânt cu o curiozitate avidă şi plină de nelinişte. Mozgliakov tresări. Zina, roşie la faţă, dădu să se ridice din fotoliu; Afanasi Matveici, aşteptându-se la ceva neobişnuit, îşi suflă nasul pentru orice eventualitate.

— Da, *mesdames*, sunt gata cu bucurie să vă încredinţez taina mea familială. Astăzi după-amiază, prinţul, atras de frumuseţea şi... de calităţile fiicei mele, i-a făcut cinstea să-i ceară mâna. Prinţe! încheie ea cu glasul tremurând de tulburare şi de suspine, dragă prinţe, nu trebuie, nu poţi să te superi pe mine pentru lipsa mea de modestie! Numai o bucurie familială extraordinară a putut să smulgă prematur din inima mea această scumpă taină şi... Ce mamă mă poate învinui în acest caz?

Nu găsesc destule cuvinte pentru a zugrăvi efectul produs de ieşirea neaşteptată a Mariei Alexandrovna. Toţi încremeniră parcă de uimire. Oaspeţii perfizi, care se gândiseră s-o sperie pe Maria Alexandrovna prin faptul că i-au şi aflat taina, care se gândiseră s-o ucidă prin dezvăluirea prematură a acestei taine, care se gândiseră s-o sfâşie deocamdată numai prin aluzii, rămaseră uluiţi de curajul unei asemenea sincerităţi. O sinceritate atât de neînfricată însemna forţă. „Înseamnă că, într-adevăr, prinţul se însoară cu Zina din propria lui vrere? Înseamnă că nu l-au ademenit, nu l-au îmbătat, nu l-au înşelat? Înseamnă că nu-l silesc pe ascuns, hoţeşte, să se însoare? Înseamnă că Maria Alexandrovna nu se teme de nimeni? Înseamnă că nu se mai poate strica nunta asta, dacă prinţul nu se însoară în mod silit?” Se auzi o rumoare de o clipă, care se prefăcu brusc în strigăte pătrunzătoare de bucurie. Cea dintâi care se repezi s-o îmbrăţişeze pe Maria Alexandrovna fu Natalia Dmitrievna; apoi – Anna Nikolaevna, iar după ea – Felisata Mihailovna. Toţi săriră de la locurile lor, se produse o învălmăşeală. Multe dintre cucoane erau palide de furie. Se apucară s-o felicite pe Zina, intimidată; se agăţară chiar şi de Afanasi Matveici. Maria Alexandrovna îşi desfăcu teatral

brațele și, aproape cu forța, o strânse la piept pe fiică-sa. Singur prințul privea această scenă cu un soi de mirare ciudată, deși zâmbea mai departe. De altfel, scena îi și plăcu întru câtva. La îmbrățișarea mamei cu fiica, își scoase batista și-și șterse ochiul, în care apăru o lacrimă. Se înțelege că oaspeții se repeziră și spre dânsul cu felicitările.

— Felicitări, prințe! Felicitări! strigau din toate părțile.

— Vasăzică te însori?

— Te însori într-adevăr?

— Drăguțule prinț, te însori?

— Ei da, ei da, răspundea prințul, extrem de mulțumit de felicitări și de entuziasmul general, și, mărturisesc, îmi place cel mai mult plăcuta voastră simpatie față de mine, pe care n-am s-o uit nici-o-dată; nici-o-dată n-am s-o uit. *Charmant! Charmant!* M-ați făcut chiar să lă-cră-mez...

— Sărută-mă, prințe! striga mai tare decât toți Felisata Mihailovna.

— Și, vă mărturisesc, urmă prințul, întrerupt din toate părțile, mă mir cel mai mult de faptul că Maria Iva-nov-na, sti-ma-ta noastră gazdă mi-a ghicit cu o pătrundere atât de extraor-di-nară visul. Exact parcă l-a vă-zut ea însăși în locul meu. Extraor-di-na-ră pătrundere! Ex-tra-or-di-nară pătrundere!

— Ah, prințe, iar vorbești de vis?

— Mărturisește odată, prințe, mărturisește! exclamară cu toții, înconjurându-l.

— Da, prințe, n-ai de ce să te ascunzi, e timpul să dezvălui secretul nostru, spuse Maria Alexandrovna, pe un ton hotărât și sever. Am înțeles subtila dumitale alegorie, delicatețea fermecătoare cu care ai căutat să-mi arăți printr-o aluzie dorința de a anunța cererea dumitale în căsătorie. Da, *mesdames*, e adevărat: astăzi

prinţul a stat în genunchi înaintea fiicei mele şi aievea, nu în vis, i-a cerut solemn mâna.

— Absolut ca în realitate, ba chiar şi în aceleaşi îm-pre-ju-rări, confirmă prinţul. *Mademoiselle*, urmă el, adresându-se cu nespusă politeţe Zinei, care nu-şi revenise încă din uluire, *mademoiselle!* Îţi jur că niciodată n-aş fi îndrăznit să-ţi rostesc numele, dacă nu l-ar fi rostit alţii înaintea mea. A fost un vis încân-tă-tor, în-cân-tă-tor şi sunt de două ori fericit că mi-e permis să ţi-o spun acum du-mi-tale. *Charmant! charmant!*...

— Dar, daţi-mi voie, cum aşa? Vorbeşte întruna de vis, şopti Anna Nikolaevna către Maria Alexandrovna, care pălise uşor, neliniştită. Dar vai!

Şi fără acest avertisment, Mariei Alexandrovna i se strângea şi-i tremura de mult inima.

— Adică cum vine asta? şuşoteau cucoanele, schimbând priviri între ele.

— Dă-mi voie, prinţe, începu Maria Alexandrovna cu o crispare dureroasă a zâmbetului, te asigur că mă uimeşti. Ce idee ciudată ţi-a venit cu visul ăsta? Îţi mărturisesc că am crezut până acum că glumeşti, dar... Dacă e o glumă, e destul de nepotrivită... Vreau, doresc să atribui aceasta faptului că eşti distrat, dar...

— Într-adevăr, s-ar putea să fie din pricină că-i distrat, rosti în şoaptă Natalia Dmitrievna.

— Ei da... Poate fiindcă sunt distrat, adeveri prinţul, fără a înţelege însă cum trebuie ce anume vor de la dânsul. Şi, închipuiţi-vă, am să vă spun îndată o a-nec-dotă. Sunt chemat, în Petersburg, la o în-mormântare, aşa, la nişte oameni, *maison bourgeoise, mais honnête*[35]; iar eu am confundat-o cu o aniversare. Dar aniversarea se săr-bătorise cu o săptămână mai înainte. Am pregătit un buchet de

[35] O familie burgheză, dar cinstită (fr.).

camelii pentru săr-bă-to-rită. Intru şi ce văd? Un domn stimabil, serios, zace pe masă – aşa că am rămas mi-rat. Zău că nu mai ştiam unde să mă ascund cu buchetul meu.

— Dar, prinţe, nu-i vorba de anecdote! îl întrerupse cu năduf Maria Alexandrovna. Se înţelege că fiica mea n-are motive să alerge după logodnici; dar adineauri dumneata însuţi, lângă pianul acesta, i-ai cerut mâna. Nu eu te-am provocat să faci asta... Am fost, s-ar putea spune, uimită... A fost, fireşte, numai un gând care mi-a trecut prin minte şi am amânat totul pentru clipa când ai să te trezeşti din somnul de după-amiază. Dar sunt mamă; iar ea e fiica mea... Dumneata însuţi ai pomenit de un vis şi am crezut că vrei să povesteşti, într-o formă alegorică, de logodna dumitale. Ştiu foarte bine că cineva a încercat să te abată de la gândul acesta; bănuiesc chiar cine anume... Dar... Explică-te, prinţe! Explică-te mai repede şi mai mulţumitor. Nu-i îngăduit să glumeşti aşa cu o casă onorabilă...

— Ei da, nu-i îngăduit să glumeşti aşa cu o casă onorabilă, îi ţinu isonul prinţul, inconştient, începând totuşi să se neliniştească câte puţin.

— Dar, prinţe, acesta nu-i un răspuns la întrebarea mea. Te rog să răspunzi pozitiv; confirmă îndată, aici, de faţă cu toţi, că ai cerut adineauri mâna fiicei mele.

— Ei da, sunt gata să confirm. De altfel, am mai povestit toate astea şi Felisata Iakovlevna mi-a ghicit perfect visul.

— Nu în vis! Nu în vis! izbucni Maria Alexandrovna, turbată de furie. Nu în vis, toate acestea s-au petrecut aievea, prinţe, auzi, aievea!

— Aievea! exclamă prinţul, sculându-se uimit din fotoliu. Ei, prietene! Cum mi-ai proorocit adineauri, aşa s-a şi întâmplat! adăugă el, adresându-i-se lui Mozgliakov. Dar te asigur, stimată Maria Stepanovna, că greşeşti! Sunt absolut sigur că am văzut aceasta numai în vis!

— Doamne, păzeşte-mă! răcni Maria Alexandrovna.

— Nu te omorî cu firea, Maria Alexandrovna, interveni Natalia Dmitrievna. Prinţul poate că a uitat numai. Are să-şi amintească.

— Mă mir de dumneata, Natalia Dmitrievna, replică indignată Maria Alexandrovna, parcă asemenea lucruri se uită? Parcă se poate uita aşa ceva? Dă-mi voie, prinţe! Îţi râzi de noi, ori nu? Sau poate că-ţi imaginezi că eşti vreunul din şematonii de pe timpul regenţei [xvii], pe care-i descrie Dumas? Vreun Fairelacour [xviii] sau Lauzun? Dar pe lângă faptul că asta nu se potriveşte cu vârsta dumitale, te asigur că nici n-ai să izbuteşti cu aşa ceva. Fiica mea nu-i o vicontesă franceză. Adineauri, aici, uite aici, ţi-a cântat o romanţă; iar dumneata, fermecat de glasul ei, ai îngenuncheat şi i-ai cerut mâna. Crezi că visez? Crezi că dorm? Spune, prinţe, dorm, ori nu dorm?

— Ei da... de altfel, poate că nu... răspunse prinţul fâstâcit din cale-afară. Vreau să spun că, acum, pare-se că nu visez. Vedeţi dumneavoastră, mai înainte eram în vis şi de aceea am visat... Că în vis...

— Ptiu, Doamne, ce mai e şi asta: nu visez-visez, visez-nu visez! Dracu mai ştie ce-i asta! Aiurezi, prinţe, ori nu?

— Ei da... Dracu ştie... de altfel, mi se pare că acum m-am încurcat de tot... rosti prinţul, rotind în jurul său nişte priviri neliniştite.

— Dar cum puteai să visezi? făcu desperată Maria Alexandrovna, când eu îţi povestesc cu atâtea amănunte propriul dumitale vis, de vreme ce nu l-ai istorisit încă niciunuia dintre noi?

— Dar poate că prinţul l-a povestit totuşi cuiva, zise Natalia Dmitrievna.

— Ei da, poate că l-am povestit totuşi cuiva, întări prinţul, fâstâcit cu desăvârşire.

— Ce comedie! şopti Felisata Mihailovna vecinei sale.

— Doamne, Dumnezeule! Dar în felul ăsta îţi pierzi orice răbdare, exclamă Maria Alexandrovna, frângându-şi mâinile de furie. Ţi-a cântat o romanţă, o romanţă! Oare ai visat şi asta?

— Ei da, într-adevăr parcă a cântat o romanţă, bolborosi prinţul pe gânduri şi, deodată, o amintire îi însufleţi chipul.

— Prietene! strigă el, adresându-se lui Mozgliakov, am uitat să-ţi spun mai adineauri că, într-adevăr, a fost o romanţă şi în romanţa aceea erau mereu nişte castele, mereu castele, aşa că erau castele foarte multe şi pe urmă era un tru-ba-dur! Ei, da, toate astea mi le amintesc... Aşa încât am izbucnit în plâns... Iar acum, uite, nu mă descurc, parcă a fost într-adevăr aievea şi nu în vis...

— Îţi mărturisesc, unchiule, răspunse Mozgliakov cât se poate de liniştit, deşi un soi de nelinişte îl făcea să-i tremure vocea, îţi mărturisesc că, după impresia mea, toate acestea pot fi foarte uşor potrivite şi puse de acord. Cred că dumneata ai ascultat într-adevăr o romanţă. Zinaida Afanasievna cântă minunat. După-amiază, ai fost condus aici şi Zinaida Afanasievna a cântat. Eu n-am fost de faţă, dar dumneata, pesemne, te-ai emoţionat, ţi-ai amintit de vremurile trecute; poate că ţi-ai adus aminte şi de vicontesa împreună cu care însuţi ai cântat cândva romanţe şi despre care ne-ai povestit chiar dumneata azi-dimineaţă. Ei şi pe urmă, când te-ai culcat, în urma impresiilor plăcute, ai visat că eşti îndrăgostit şi faci o cerere în căsătorie.

Maria Alexandrovna era pur şi simplu uluită de asemenea obrăznicie.

— Ah, prietene, chiar aşa a fost! strigă prinţul încântat. Întocmai, în urma impresiilor plăcute! Îmi amintesc într-adevăr că mi s-a cântat o romanţă şi din pricina asta am vrut să mă însor în vis. Era şi vicontesa... Ah, cât de inteligent le-ai descurcat, dragul meu! Ei! Acum sunt absolut sigur că le-am văzut pe toate în vis! Maria

Vasilievna! Te asigur că greşeşti! A fost în vis. Altminteri, nu m-aş fi jucat cu sentimentele dumitale nobile...

— A! Acum văd limpede cine şi-a vârât coada aici! răcni Maria Alexandrovna, scoasă din fire de turbare, adresându-se lui Mozgliakov. Dumneata, domnule, dumneata, om lipsit de onoare, dumneata ai făcut toate acestea! L-ai stârnit pe idiotul ăsta nefericit, din pricină că ai fost refuzat! Dar ai să-mi plăteşti jignirea asta, om josnic ce eşti! Ai să-mi plăteşti, ai să mi-o plăteşti, ai să mi-o plăteşti!

— Maria Alexandrovna! zbieră la rândul său Mozgliakov, roşu ca racul, vorbele dumitale sunt atât de... Nu mai ştiu nici eu cum să calific vorbele dumitale... nicio femeie de lume nu şi-ar îngădui... Eu, cel puţin, îmi apăr ruda. Recunoaşte şi dumneata că a ademeni în felul acesta...

— Ei da, a ademeni în felul acesta... îi ţinu isonul prinţul, căutând să se ascundă la spatele lui Mozgliakov.

— Afanasi Matveici! ţipă Maria Alexandrovna cu un glas nefiresc. Oare nu auzi în ce hal suntem terfeliţi şi făcuţi de ruşine? Ori te-ai eliberat cu totul de orice îndatoriri? Ori într-adevăr nu eşti tată de familie, ci un buştean dezgustător? De ce stai şi te holbezi? Un alt soţ ar fi spălat demult cu sânge jignirea adusă familiei sale!

— Nevastă! începu Afanasi Matveici, plin de importanţă, mândrindu-se de faptul că sosise momentul a fi nevoie şi de dânsul, nevastă! Oare n-ai văzut tu toate acestea numai în vis, şi, pe urmă, după ce te-ai trezit, le-ai încurcat, după obiceiul dumitale...

Dar nu-i fu dat lui Afanasi Matveici să-şi încheie spirituala presupunere. Până atunci, oaspeţii se mai stăpâniseră, luându-şi, în mod perfid, un aer de seriozitate ceremonioasă. De astă dată însă, o explozie puternică de râs nestăpânit răsună în toată odaia. Uitând regulile de bună-cuviinţă, Maria Alexandrovna dădu să se repeadă la soţul său, pesemne ca să-i scoată pe loc ochii. Dar fu stăpânită cu

forţa. Natalia Dmitrievna profită de împrejurare şi mai turnă puţin gaz pe foc.

— Ah, Maria Alexandrovna, poate că într-adevăr aşa a fost; iar dumneata te omori cu firea, rosti ea cât se poate de mieros.

— Cum, aşa a fost? Ce anume a fost? urlă Maria Alexandrovna neînţelegând bine.

— Ah, Maria Alexandrovna, doar se întâmplă uneori...

— Dar ce anume se întâmplă? Vrei să scoţi sufletul din mine?

— Poate că, într-adevăr, le-ai văzut pe toate numai în vis.

— În vis? Eu? În vis? Şi îndrăzneşti să mi-o spui în faţă?

— Ce să-i faci, poate că într-adevăr aşa a fost, adăugă Felisata Mihailovna.

— Ei da, poate că într-adevăr aşa a fost, bolborosi şi prinţul.

— Şi el şi el îi bate în strună! Doamne, Dumnezeule! zbieră Maria Alexandrovna, plesnindu-şi palmele.

— Ce te mai amărăşti, Maria Alexandrovna? Aminteşte-ţi că visele ne sunt trimise de Domnul. Dacă vrea Dumnezeu, nimeni nu poate face nimic, căci peste toate se pogoară voinţa lui sfântă. N-ai de ce să te superi.

— Ei da, n-ai de ce să te superi, îi ţinu isonul prinţul.

— Dumneata mă iei drept nebună, sau ce? rosti cu greutate Maria Alexandrovna, înăbuşindu-se de furie. Asta întrece orice putere omenească!

Apoi, grăbindu-se să caute un scaun, leşină pe loc. Se iscă zarvă.

— A leşinat din decenţă, şopti Natalia Dmitrievna către Anna Nikolaevna.

Dar tocmai în momentul acela, în clipa de supremă nedumerire a publicului şi de maximă încordare din întreaga scenă, ieşi în arenă un personaj care tăcuse până atunci şi acţiunea îşi schimbă pe loc caracterul.

CAPITOLUL XIV

Drept vorbind, Zinaida Afanasievna avea o fire foarte romantică. Nu ştim, poate din pricină că, împreună cu „profesoraşul ei", îl citise prea mult pe „infectul acela" de Shakespeare, după cum susţinea însăşi Maria Alexandrovna – fapt e că niciodată, de când locuia în Mordasov, Zina nu-şi îngăduise o ieşire atât de romantică sau, mai bine zis, eroică, ca aceea pe care o vom descrie mai jos.

Palidă, cu privirea hotărâtă, dar aproape tremurând de emoţie, minunat de frumoasă în indignarea ei, Zina păşi în faţă. Îi cuprinse pe toţi cu o privire lungă, provocatoare şi, în mijlocul tăcerii care se lăsă brusc, se adresă mamei sale, care la prima ei mişcare se trezi pe loc din leşin şi deschise ochii.

— Mămăică! rosti ea, de ce să mai minţim? De ce să ne mai murdărim minţind? Toate sunt atât de tăvălite în mocirlă, încât, zău, nu merită să ne umilim, ostenindu-ne să ascundem noroiul acesta!

— Zina! Zina! Ce-i cu tine? Vino-ţi în fire ! izbucni speriată Maria Alexandrovna, ţâşnind din fotoliu...

— Ţi-am spus, ţi-am spus de la început, mămăică, că n-am să pot îndura ruşinea asta, urmă Zina. Oare trebuie neapărat să ne înjosim şi mai mult, să ne murdărim şi mai tare? Dar să ştii, mămăică, iau totul asupra mea, fiindcă sunt cea mai vinovată dintre toţi. Eu, eu, prin consimţământul meu, am dat curs acestei... intrigi josnice! Dumneata eşti mamă, mă iubeşti; te-ai gândit, în felul dumitale, după concepţiile dumitale, să-mi asiguri fericirea. Dumneata mai poţi fi iertată; dar eu, eu – niciodată!

— Zina, nu cumva vrei să povesteşti totul? O, Doamne! Am presimţit că pumnalul acesta nu-mi va cruţa inima!

— Da, mămăică, am să povestesc totul! Sunt terfelită, dumneata... Noi toţi suntem dezonoraţi!

— Exagerezi, Zina! Ți-ai ieşit din fire şi nu-ți mai dai seama ce spui! De ce neapărat să povesteşti? N-are niciun rost... Ruşinea nu cade asupra noastră... Am să dovedesc îndată că nu cade asupra noastră...

— Nu, mămăică, exclamă Zina cu un tremur de ură în glas, nu mai vreau să tac în fața acestor persoane, a căror părere o dispreţuiesc şi care au venit aici numai ca să-şi râdă de noi! Nu vreau să îndur jigniri din partea lor; niciuna dintre ele n-are dreptul să mă împroaşte cu noroi. Toate sunt gata, chiar în clipa asta, să procedeze de treizeci de ori mai rău decât mine, decât dumneata! Cum ar îndrăzni ele să ne judece?... Ar putea oare...?

— Grozav! Frumos mai vorbeşte! Ce-i asta? Pe noi ne jigneşte! se auzi din toate părţile.

— Da, într-adevăr, nu-şi dă seama ce spune! rosti Natalia Dmitrievna.

Trebuie să observăm, în paranteze, că Natalia Dmitrievna avea dreptate. Dacă Zina nu le socotea pe cucoanele acestea vrednice de a o judeca pe dânsa, ce nevoie avea să iasă în fața lor, în mod public, cu asemenea mărturisiri? În genere, Zinaida Afanasievna s-a pripit prea tare. Aceasta a fost pe urmă părerea celor mai luminate capete din Mordasov. Totul s-ar fi putut îndrepta! Totul s-ar fi putut pune la cale! Chiar Maria Alexandrovna, într-adevăr, şi-a dăunat sie însăşi în seara aceea prin pripeala şi prin aroganța ei. Ar fi fost de ajuns dacă şi-ar fi râs de bătrânelul cel idiot şi l-ar fi azvârlit pe uşă afară! Dar Zina, parcă dinadins, împotriva bunului-simţ, împotriva înţelepciunii celor din Mordasov, se adresă prinţului.

— Prinţe, îi spuse ea bătrânului, care, din respect, se ridică chiar de pe scaun, atât de tare îl ului Zina în clipa aceea. Prinţe! Iartă-mă, iartă-ne! Te-am înşelat, te-am ademenit...

— Ai să taci odată, nefericito! zbieră isteric Maria Alexandrovna.

— Doamne! Doamne! *Ma charmante enfant*... îngână prinţul uimit.

Dar firea mândră, repezită şi foarte visătoare a Zinei o târa în clipa aceea afară din sfera oricărei bune-cuviinţe, cerută de împrejurări. Uită până şi de maică-sa, care se crispa spasmodic la auzul mărturisirilor sale.

— Da, te-am înşelat amândouă, prinţe: mămăica, prin faptul că s-a gândit a te sili să te însori cu mine, iar eu fiindcă am acceptat lucrul acesta. Ţi s-a dat să bei, iar eu am primit să cânt şi să mă fandosesc în faţa dumitale care, ca om slab şi lipsit de apărare, ai fost *tras pe sfoară*, cum s-a exprimat Pavel Alexandrovici. Ai fost tras pe sfoară din pricina averii dumitale, din pricina titlului de prinţ. Toate acestea au fost îngrozitor de josnice şi mă căiesc de ele. Dar îţi jur, prinţe, că am acceptat această ticăloşie nu din porniri josnice. Voiam... Dar ce spun! Ar fi o dublă josnicie să mă justific într-o chestiune ca asta! Dar îţi declar, prinţe, chiar dacă aş fi luat ceva de la dumneata, aş fi fost în schimb jucăria, sluga, dansatoarea, sclava dumitale... Am jurat şi mi-aş fi respectat cu sfinţenie jurământul!...

Un spasm puternic îi sugrumă gâtlejul, silind-o să se oprească în clipa aceea. Toţi oaspeţii încremeniseră parcă şi ascultau cu ochii holbaţi. Ieşirea Zinei, neaşteptată şi cu totul de neînţeles, îi zăpăcise. Singur prinţul era tulburat până la lacrimi, deşi nu înţelegea nici jumătate din spusele Zinei.

— Dar am să mă însor cu dumneata, *ma belle enfant*[36], dacă ţii a-tât de mult, bâigui el, asta va fi pentru mine o ma-re cinste. Numai că, te asigur, cred că a fost într-a-de-văr un vis... Dar câte nu visez eu? De ce să te ne-li-niş-teşti atât? Am impresia că n-am priceput nimic, *mon ami*, urmă el, adresându-se lui Mozgliakov, te rog lămureşte-mă măcar tu...

— Iar dumneata, Pavel Alexandrovici, se adresă Zina lui Mozgliakov, pe care într-un timp hotărâsem să te privesc ca pe

[36] Frumoasa mea copilă (fr.).

viitorul meu soţ şi care te-ai răzbunat acum atât de crâncen pe mine, cum te-ai putut asocia oamenilor acestora, ca să mă sfâşii şi să mă acoperi de ruşine? Şi mai spuneai că mă iubeşti! Dar nu am eu căderea să-ţi ţiu predici! Sunt mai vinovată decât dumneata. Te-am jignit, fiindcă într-adevăr te-am ademenit cu făgăduieli şi argumentele mele de mai înainte erau minciună şi manevre viclene ! Nu te-am iubit niciodată şi dacă m-am hotărât să mă mărit cu dumneata, am făcut-o numai ca să pot pleca undeva de aici, din oraşul ăsta blestemat şi să scap de toată infecţia de aici... Dar îţi jur că, măritându-mă cu dumneata, ţi-aş fi fost soţie bună şi credincioasă... Te-ai răzbunat crunt şi dacă asta îţi măguleşte orgoliul...

— Zinaida Afanasievna! exclamă Mozgliakov.

— Dacă-mi mai porţi ură...

— Zinaida Afanasievna!!

— Dacă vreodată, urmă Zina înăbuşindu-şi lacrimile, dacă vreodată m-ai iubit...

— Zinaida Afanasievna!!!

— Zina, Zina, fata mea! urla Maria Alexandrovna.

— Sunt un ticălos, Zinaida Afanasievna, sunt un ticălos! recunoscu Mozgliakov.

În jur se stârni o groaznică tulburare. Se iscară strigăte de mirare, de indignare, dar Mozgliakov stătea ţintuit locului, cu capul golit de gânduri, fără glas.

Firile slabe şi uşuratice, obişnuite cu o supunere veşnică şi care se hotărăsc în cele din urmă să se răzvrătească şi să protesteze, într-un cuvânt – să ajungă ferme şi consecvente, au de obicei o trăsătură comună şi anume: durata limitată a fermităţii şi a consecvenţei lor. De obicei, protestul lor are la început o intensitate maximă. Energia lor ajunge până la frenezie. Se aruncă asupra obstacolelor, cu ochii parcă închişi şi, mai totdeauna, îşi iau pe umeri o povară peste

puterile lor. Dar ajungând la un punct anumit, omul cuprins de turbare – ca şi cum s-ar fi speriat dintr-odată de sine însuşi, se opreşte înmărmurit, cu o groaznică întrebare în minte: „Ce-am făcut?” Pe urmă, se domoleşte numaidecât, scânceşte, cere explicaţii, cade în genunchi, cerşeşte iertare, imploră ca situaţia să se întoarcă, lucrurile ajungând iarăşi ca mai înainte, dar mai repede, cât se poate de repede...!

Aproape acelaşi lucru se întâmplă acum şi cu Mozgliakov. După ce-şi ieşise din fire, turbat, stârnind nenorocirea atribuită după aceea în întregime sieşi, după ce-şi potolise indignarea şi orgoliul – fapt pentru care se ura apoi el însuşi, se opri dintr-odată, chinuit de remuşcări, faţă de ieşirea neaşteptată a Zinei. Ultimele sale cuvinte îl răpuseră definitiv. A sări de la o extremitate la alta era chestie de un minut.

— Sunt un măgar, Zinaida Afanasievna! izbucni el, într-o criză frenetică de căinţă. Nu! Ce măgar? Măgar încă-i prea puţin. Sunt incomparabil mai rău decât un măgar! Dar am să-ţi dovedesc, Zinaida Afanasievna, am să-ţi dovedesc că şi măgarul poate avea suflet nobil!... Unchiule! Te-am minţit! Eu, eu, eu te-am minţit! N-ai visat; dumneata ai făcut într-adevăr, aievea, cererea în căsătorie, dar eu, eu, ticălosul, din răzbunare, fiindcă am fost refuzat, te-am asigurat că ai văzut totul în vis.

— Ies la iveală nişte lucruri uimitor de interesante, şuieră Natalia Dmitrievna la urechea Annei Nikolaevna.

— Prietene, răspunse prinţul, te rog, liniş-teş-te-te; m-ai speriat, zău aşa, cu strigătele tale. Te asigur că te înşeli... Eu, mă rog, sunt gata să mă însor, dacă aşa trebuie; dar tu însuţi m-ai asigurat că toate s-au petrecut numai în vis...

— O, cum să te conving? Învăţaţi-mă cum să-l conving acum! Unchiule, unchiule! E o chestie importantă, o chestie familială de cea mai mare importanţă! Înţelege, gândeşte-te!

— Prietene, dă-mi voie, am să mă gân-desc. Stai puţin. La-să-mă să-mi amintesc toate, pe rând. Mai întâi, l-am visat pe vizitiul Fe-o-fil...

— Ei! Nu de Feofil ne arde acum, unchiule!

— Ei, da, să zicem că acum nu ne arde de el. Pe urmă, a fost Na-po-le-on, apoi parcă am băut ceai şi a venit o doamnă care ne-a mâncat tot zahărul...

— Dar, unchiule, o buclarisi Mozgliakov cu mintea absentă, chiar Maria Alexandrovna ţi-a povestit adineauri despre Natalia Dmitrievna! Am fost chiar eu aici şi am auzit cu urechile mele! Eram ascuns şi mă uitam la voi printr-o crăpătură...

— Cum, Maria Alexandrovna, prinse din zbor vorba Natalia Dmitrievna, vasăzică dumneata i-ai povestit şi prinţului că ţi-am furat zahăr din zaharniţă! Vasăzică eu vin la dumneata ca să-ţi fur zahăr !

— Pleacă de aici! zbieră la dânsa Maria Alexandrovna, ajunsă în culmea deznădejdii.

— Nu, nu plec, Maria Alexandrovna, să nu mai îndrăzneşti a vorbi aşa; eu, vasăzică, îţi fur zahăr? De mult am auzit că povesteşti asemenea mârşăvii despre mine. Mi-a spus Sofia Petrovna în amănunt... Vasăzică, îţi fur zahăr?

— Dar, *mesdames*, exclamă prinţul, doar asta s-a întâmplat numai în vis! Ei, câte nu visez şi eu...!

— Putinică afurisită! murmură cu jumătate de gură Maria Alexandrovna.

— Cum, mă faci şi putinică! ţipă ascuţit Natalia Dmitrievna. Dar dumneata ce eşti? De mult ştiu că-mi zici putinică! Eu, cel puţin, eu am un soţ, iar dumneata ai un prostălău...

— Ei da, îmi amintesc că a fost şi o putinică, bolborosi inconştient prinţul, amintindu-şi convorbirea recentă cu Maria Alexandrovna.

— Cum şi dumneata te apuci să jigneşti o doamnă nobilă? Cum îndrăzneşti, prinţe, să ofensezi o nobilă? Dacă eu sunt o putinică, dumneata eşti un olog...

— Cine? Eu, olog?

— Ei da, olog şi pe deasupra ştirb, iată ce eşti!

— Ba mai e şi chior! răcni Maria Alexandrovna.

— În loc de coaste ai corset! adăugă Natalia Dmitrievna.

— Obrazul i-i pe arcuri!

— N-are deloc păr!

— Iar mustăţile prostănacului sunt false, întări Maria Alexandrovna.

— Maria Stepanovna, lasă-mi măcar nasul să fie veritabil, izbucni prinţul, uimit de asemenea sincerităţi neaşteptate. Prietene! Tu m-ai trădat! Tu ai povestit că am păr fals...

— Unchiule...!

— Nu, prietene, nu mai pot rămâne aici. Du-mă undeva... *Quelle société!*[37] Unde m-ai adus, Dumnezeule!

— Idiotule! Ticălosule! strigă Maria Alexandrovna.

— Dumnezeule, rosti bietul prinţ, am cam ui-tat de ce am venit aici, dar o să-mi amintesc numaidecât. Du-mă, frăţioare, undeva; altminteri, au să mă sfâşie! Şi apoi... Trebuie neîntârziat să-mi notez o idee nouă...

— Haidem, unchiule, cât nu-i prea târziu, am să te mut îndată la un hotel şi mă instalez şi eu cu dumneata...

— Ei, da, la ho-tel. *Adieu, ma charmante enfant*... Singură dumneata... Numai dumneata... Eşti bună. Eşti o fată cu suflet nobil! Hai, aşadar, dragul meu. O, Doamne!

Nu voi mai descrie sfârşitul neplăcutei scene care urmă după ieşirea prinţului. Oaspeţii se împrăştiară cu ţipete şi ocări. Maria

[37] Ce societate! (fr.).

Alexandrovna rămase, în sfârşit, singură, în mijlocul ruinelor şi al rămăşiţelor fostei sale glorii. Căci, vai! puterea, gloria, poziţia – toate dispărură, în acea singură seară! Maria Alexandrovna îşi dădu seama că nu se va mai putea ridica la locul de mai înainte. Despotismul ei îndelungat, de ani de zile, asupra întregii societăţi, se dărâmase definitiv. Ce-i mai rămânea acum de făcut? Să filosofeze. Dar nu s-a apucat să filosofeze. S-a frământat, turbată, toată noaptea. Zina dezonorată... Bârfelile vor curge pârâu. Vai, ce grozăvie!

Ca un cronicar fidel ce mă aflu, trebuie să amintesc că, în toată mahmureala asta, cel mai rău o păţi Afanasi Matveici, care se vârî, la urma urmelor, într-o căruţă, unde rămase de îngheţă până în zori. Veni, în sfârşit şi dimineaţa; dar nici ea nu aduse nimic bun. O nenorocire nu vine niciodată singură...

CAPITOLUL XV

Când soarta abate asupra cuiva o nenorocire, loviturile ei nu se mai sfârşesc. E un lucru ştiut de mult. Nu i-au fost de ajuns Mariei Alexandrovna dezonoarea şi ruşinea din seara trecută! Nu! Soarta i-a pregătit alte necazuri, mai mari şi mai rele.

Încă înainte de ora zece dimineaţa, se răspândi brusc prin tot oraşul un zvon straniu şi aproape de necrezut, întâmpinat de toţi cu o satisfacţie plină de răutate şi de îndârjire – aşa cum întâmpinăm de obicei orice scandal neobişnuit, care se întâmplă cuiva dintre apropiaţi. „Să-ţi pierzi până într-atât ruşinea, cinstea! strigau oamenii pretutindeni; să te înjoseşti până într-atât, să nesocoteşti orice decenţă, să scapi frânele până într-atât!” etc. etc. Iată ce s-a întâmplat. Dis-de-dimineaţă, să fi fost ora şapte, în casa Mariei

Alexandrovna veni într-un suflet o bătrână săracă şi jalnică, deznădăjduită, cu obrazul şiroind de lacrimi, care o imploră pe slujnică s-o trezească cât mai repede pe domnişoara, numai pe domnişoara, pe furiş, ca nu cumva să afle Maria Alexandrovna. Zina, palidă şi zdrobită, ieşi numaidecât. Bătrâna îi căzu la picioare, sărutându-le şi udându-le cu lacrimi şi o rugă fierbinte să vină neîntârziat până la dânsa, la Vasea, bolnavul său, căruia toată noaptea îi fusese aşa de rău, că poate nu apucă să trăiască până a doua zi. Plângând cu hohote, bătrâna îi spuse că însuşi Vasea o cheamă la dânsul ca să-şi ia rămas bun în clipele de pe urmă, că o imploră pe toţi sfinţii, în numele a tot ce a fost înainte şi că, dacă nu va veni, are să moară cu desperarea în suflet. Zina se hotărî pe loc să se ducă, deşi îndeplinirea acestei rugăminţi ar fi adeverit făţiş toate zvonurile pline de răutate din trecut în legătură cu biletul interceptat, cu purtarea ei scandaloasă şi altele. Fără să-i spună nimic mamei sale, îşi aruncă pe umeri şalul şi alergă numaidecât cu bătrâna, străbătând tot oraşul, până într-una din cele mai sărace mahalale ale Mordasovului, pe cea mai pierdută uliţă, într-o curte părăginită, unde se afla o căsuţă strâmbă, cu zidurile intrate în pământ, cu un soi de crăpături în loc de ferestre, troienită din toate părţile.

În căsuţa asta, într-o odăiţă mititică, scundă şi înăbuşitoare, a cărei sobă uriaşă ocupa nu mai puţin de jumătate din întreg spaţiul, pe un pat de lemn nevopsit, cu o saltea subţire ca o clătită, zăcea un tânăr învelit cu o manta veche. Avea obrazul palid şi supt, cu ochii lucind febril, braţele subţiri şi uscate ca nişte beţe; respira hârâit, anevoie... Se vedea că fusese cândva frumos; dar boala schimonosise trăsăturile fine ale feţei sale, pe care ţi-era milă şi groază s-o priveşti, ca figura oricărui ofticos sau, mai bine zis, muribund. Bătrâna lui mamă care un an întreg, aproape până în ultima clipă, aşteptase reînvierea lui Vasenka al ei, văzu, în sfârşit, că nu mai avea mult de

trăit. Stătea acum în fața lui, copleşită de durere, cu mâinile împreunate, fără o lacrimă şi nu se mai sătura să-l privească, neputând înțelege, deşi ştia prea bine că peste câteva zile scumpul său Vasea va fi acoperit cu pământ îngheţat, acolo, sub troienele de zăpadă, în cimitirul sărăcăcios. Dar nu la dânsa se uita Vasea în clipa aceea. Întreaga lui făptură, slăbită şi suferindă, respira fericire. O vedea, în sfârşit, în fața lui pe aceea pe care o zărise mereu, un an şi jumătate în şir, parcă aievea şi în vis, în timpul nopţilor de boală, lungi şi grele. Îşi dădu seama că l-a iertat, apărându-i, aidoma unui înger, în clipele din urmă ale vieţii. Ea îi strângea mâinile, plângea aplecată asupră-i, îi zâmbea, se mai uita încă o dată la dânsul cu ochii ei minunaţi şi tot ce fusese înainte, tot ceea ce pierduse, reînvia din nou în sufletul muribundului. Viaţa licări iarăşi în inima lui – de parcă, părăsindu-l, ar fi vrut să-l facă pe suferind a simţi cât de greu este să te desparţi de dânsa.

— Zina, rosti el, Zinocika! Nu mă plânge, nu tânji, nu te întrista, nu-mi aminti că o să mor curând. Am să mă uit la tine, aşa cum te privesc acum şi am să simt că inimile noastre sunt din nou împreună, că m-ai iertat; o să-ţi sărut din nou mâinile ca altădată şi o să mor, poate fără să bag de seamă! Ai slăbit, Zinocika! Îngerul meu, cu câtă bunătate te uiţi acum la mine! Dar îţi mai aduci aminte cum râdeai pe vremuri? Îţi aminteşti... Ah, Zina, nu-ţi cer iertare, nu vreau nici să mai pomenesc de cele întâmplate, fiindcă, Zinocika, fiindcă... Deşi tu poate că m-ai iertat... Eu n-am să-mi iert niciodată fapta. Au fost nopţi lungi, Zina, nopţi fără somn, îngrozitoare; şi în nopţile acelea, uite, chiar pe patul ăsta, zăceam şi mă gândeam îndelung. M-am gândit mult şi am hotărât de mult că-i mai bine pentru mine să mor, zău că-i mai bine!... Nu eram bun pentru viaţă, Zinocika!

Zina plângea, strângându-i mâinile în tăcere: parcă ar fi vrut să-l oprească în chipul acesta.

— De ce plângi, îngerul meu? urmă bolnavul. Pentru că mor, numai pentru asta? Toate celelalte au murit demult, demult au fost îngropate! Tu eşti mai deşteaptă decât mine, ai sufletul mai curat şi de aceea ştii de mult că sunt un om rău. Oare mă mai poţi iubi? Cât de mult m-a costat putinţa de a îndura gândul acesta, gândul că tu mă cunoşti ca un om rău, netrebnic! Cât orgoliu era în asta, poate un orgoliu nobil... Mai ştii! Ah, draga mea, întreaga mea viaţă a trecut numai în visuri. Visam întruna, visam mereu, însă nu trăiam, eram trufaş, dispreţuiam mulţimea, dar cu ce mă mândream în faţa oamenilor? Nu ştiu nici eu. Cu puritatea sufletească, cu nobleţea sentimentelor? Toate acestea erau în visuri, Zina, când îl citeam pe Shakespeare; dar când am fost pus în faţa faptelor, mi-am arătat eu şi puritatea şi nobleţea sentimentelor...

— Ajunge, spuse Zina, destul!... Toate acestea s-au petrecut altfel, degeaba... te omori!

— De ce mă opreşti, Zina? Ştiu, m-ai iertat şi poate m-ai iertat de mult; dar tu m-ai judecat şi ţi-ai dat seama cine sunt eu; tocmai asta mă chinuie. Nu-s vrednic de iubirea ta, Zina! Tu şi în fapte te-ai dovedit cinstită şi generoasă: te-ai dus la mama ta, i-ai spus că ai să te măriţi cu mine şi cu nimeni altul. Te-ai fi ţinut de cuvânt, fiindcă la tine cuvântul merge mână-n mână cu fapta. Pe când eu, eu! Când am ajuns la fapte... Ştii tu, Zinocika, nici nu-mi dădeam seama pe atunci ce sacrificiu făceai, cununându-te cu mine! Mă gândeam numai că te măriţi cu mine, marele poet (adică viitor); refuzam să înţeleg pricinile pe care mi le arătai, când îmi cereai să mai aşteptăm cu nunta; te chinuiam, te tiranizam, te dispreţuiam şi am ajuns până la urmă să te ameninţ cu biletul acela. Nu eram nici măcar un ticălos în clipa aceea. Eram nici mai mult, nici mai puţin decât o lepădătură! O, cât trebuie să mă fi dispreţuit! Nu, e mai bine că mor! E mai bine că nu te-ai măritat cu mine. N-aş fi înţeles nimic din jertfa ta; te-aş fi chinuit, te-aş fi făcut să suferi cumplit din pricina

sărăciei noastre. Ar fi trecut ani şi poate că te-aş fi urât ca pe-o piedică în viaţă. Pe când acum e mai bine! Acum, cel puţin, lacrimile mele amare mi-au purificat inima. Ah! Zinocika! Iubeşte-mă măcar un pic, aşa cum m-ai iubit pe vremuri! Măcar în aceste ultime clipe... Ştiu că nu-s vrednic de iubirea ta, dar... Dar... o, îngerul meu!

În tot timpul cât vorbise, Zina, hohotind şi ea de plâns, încercase de câteva ori să-l oprească. Dar el n-o asculta; era chinuit de dorinţa să spună tot ce avea pe suflet şi vorbea mai departe, deşi cu mare greutate, sufocându-se, cu glas răguşit şi înăbuşit.

— Dacă nu m-ai fi întâlnit, dacă nu m-ai fi iubit, ai fi rămas în viaţă! spuse Zina. Ah, de ce, de ce ne-am legat unul de altul!

— Nu, draga mea, nu, nu-ţi face imputări fiindcă mor, urmă bolnavul. Vinovat în toate sunt numai eu! Cât orgoliu a fost la mijloc! Cât romantism! Ţi s-a povestit în amănunt, Zina, prosteasca mea istorie? Vezi tu, acum doi ani a fost aici un ocnaş, un deţinut, un răufăcător şi un ucigaş; şi când a trebuit să-şi ispăşească pedeapsa, s-a dovedit a fi omul cel mai laş. Ştiind că un bolnav nu poate fi pedepsit, şi-a procurat nişte vin, a făcut în el o infuzie de tutun şi a băut-o. Asta i-a provocat nişte vărsături cu sânge, care au durat atât de mult, încât i-au vătămat plămânii. A fost transportat la spital şi după câteva luni a murit de oftică crâncenă. Uite, îngerul meu, mi-am amintit de ocnaşul ăsta în ziua aceea... Ştii tu, după povestea cu biletul... M-am hotărât să mă omor şi eu. Dar ce crezi, de ce am ales oftica? De ce nu m-am spânzurat sau nu m-am înecat? M-am temut de o moarte năprasnică? Poate că şi din pricina asta, Zinocika. Dar am impresia că şi aici a fost la mijloc romantismul searbăd şi prostesc! Totuşi aveam pe atunci în minte: cât de frumos are să fie, când eu am să zac în pat, murind de oftică, iar tu o să te chinui şi o să suferi din pricină că m-ai adus la oftică; vei veni singură la mine să-mi ceri iertare, vei cădea în genunchi în faţa mea...

Iar eu urma să te iert, murind în braţele tale... E prostesc, Zinocika, prostesc, nu-i aşa?

— Nu mai pomeni de asta! grăi Zina, nu spune asta! Tu nu eşti aşa... Mai bine să ne amintim de altceva, de ce-a fost frumos, fericit între noi !

— Mi-e amară inima, draga mea, de aceea spun. Un an şi jumătate nu te-am văzut! Mi-aş deschide acum tot sufletul înaintea ta! Fiindcă în tot timpul acesta, de atunci, am fost singur-singurel şi mi se pare că n-a fost un minut să nu mă gândesc la tine, îngerul meu scump! Şi ştii, Zinocika? Cât de mult aş fi vrut să fac ceva, să mi se recunoască meritele, ca să te fac a-ţi schimba părerea despre mine. Până în ultima vreme nu credeam că o să mor; fiindcă nu m-a doborât oftica dintr-odată, am umblat mult cu pieptul bolnav. Şi câte presupuneri caraghioase îmi făceam! Visam, de pildă, să ajung deodată un mare poet, să tipăresc *Otecestvenîie zapiski*, un poem cum n-a mai fost pe lume. Mă gândeam să-mi revărs în el toate sentimentele, întreg sufletul, aşa fel ca, oriunde te-ai fi aflat, eu să fiu mereu alături de tine, să-ţi amintesc veşnic de mine prin versurile mele şi cel mai frumos vis al meu era ca tu să cazi pe gânduri până la urmă şi să spui: „Nu, nu-i un om atât de rău cum am crezut!" E prostesc, Zinocika, prostesc, nu-i aşa?

— Nu, nu, Vasea, nu! spuse Zina.

Se lipi de pieptul lui, sărutându-i mâinile.

— Şi cât de gelos am fost pe tine în tot acest răstimp! Am impresia că aş fi murit, dacă aş fi auzit de nunta ta! Trimiteam iscoade la tine, te pândeam, te spionam... Uite, ea se ducea întruna (făcu semn cu capul spre maică-sa). Tu nu l-ai iubit pe Mozgliakov, nu-i aşa, Zinocika? O, îngerul meu! Ai să-ţi aminteşti de mine, după ce o să mor? Ştiu că o să-ţi aminteşti; dar au să treacă anii, inima are să ţi se răcească, o să ţi se lase în suflet frigul, iarna şi ai să mă uiţi, Zinocika...!

— Nu, nu, niciodată! Nici n-am să mă mărit!... Eşti cel dintâi pentru mine... pe veci...

— Totul moare, Zinocika, totul, până şi amintirea!... Şi sentimentele noastre nobile mor şi ele. În locul lor vine înţelepciunea. De ce să mai cârteşti! Bucură-te de viaţă, Zina, trăieşte ani îndelungaţi, fii fericită. Iubeşte şi pe altul, dacă o să-ţi fie drag, doar n-ai să iubeşti un mort! Numai adu-ţi aminte, măcar din când în când; ce-a fost rău nu-ţi aminti, iartă răul: au fost doar şi în dragostea noastră lucruri frumoase, Zinocika! O, zile de aur, care nu se vor mai întoarce... Ascultă, îngerul meu, totdeauna mi-au plăcut clipele înserării, ale asfinţitului. Adu-ţi aminte de mine cândva în aceste clipe! O, nu, nu! De ce să mor? O, cât aş fi vrut acum să renasc! Aminteşte-ţi, draga mea, adu-ţi aminte, aminteşte-ţi vremurile acelea! Atunci era primăvară, soarele strălucea atât de viu, florile înfloreau, era parcă sărbătoare în jurul nostru... Şi acum! Priveşte ! Priveşte !

Şi nefericitul arătă cu mâna uscată spre geamul tulbure, îngheţat. Apoi apucă mâinile Zinei, le lipi de ochi şi izbucni într-un plâns amar. Hohotele aproape că-i sfâşiau pieptul istovit de boală.

Şi ziua întreagă el suferi cumplit, se întristă şi plânse. Zina îl mângâia cum putea, dar sufletul îi era chinuit de moarte. Îi spuse că n-o să-l uite şi că niciodată n-are să iubească pe nimeni aşa cum l-a iubit pe dânsul. El o credea, zâmbea, îi săruta mâinile; dar amintirile trecutului nu făceau decât să-i ardă şi să-i tortureze inima. Aşa trecu toată ziua. Între timp, Maria Alexandrovna, îngrozită, trimise de vreo zece ori după Zina, implorând-o să se întoarcă acasă, să nu se nenorocească de-a binelea în ochii opiniei publice. În sfârşit, după ce se întunecă, pierzându-şi capul de groază, maică-sa se hotărî să meargă singură la Zina. O chemă în odaia vecină şi aproape în genunchi o imploră „să nu îndrepte acest ultim şi ucigător pumnal asupra inimii sale”. Zina o întâmpină bolnavă: îi ardea capul.

Ascultа şi n-o înţelegea pe mămăica ei. Maria Alexandrovna plecă în cele din urmă, plină de deznădejde, fiindcă Zina hotărâse să-şi petreacă noaptea în casa muribundului. Toată noaptea nu se dezlipi de căpătâiul lui. Dar bolnavului îi era din ce în ce mai rău. Se făcu din nou zi, dar nu mai era nicio speranţă că bolnavul va apuca să trăiască. Bătrâna mamă, ca ieşită din minţi, umbla de colo-colo, neînţelegând parcă nimic, îi dădea fiului său doctorii pe care acesta nu mai voia să le ia. Agonia dură mult. Nu mai putea vorbi şi din pieptul lui izbucneau doar nişte sunete răguşite, incoherente. Până la ultima lui clipă se uită mereu la Zina, căutând-o din ochi şi când licărul de lumină începu să se stingă în privirea lui, tot îi mai căuta mâna, rătăcind cu mâna-i nesigură, ca să i-o strângă. Între timp, ziua scurtă de iarnă se apropia de sfârşit. Şi când cea din urmă rază de soare polei, ca un rămas bun, singura ferestruică îngheţată a odăiţei, sufletul chinuit al bolnavului zbură în urma acestei raze, părăsind trupul vlăguit. Bătrâna mamă, văzând în faţa ei cadavrul scumpului ei Vasea, îşi plesni palmele, scoase un răcnet şi se aruncă la pieptul mortului.

— Numai tu, viperă, l-ai scos din minţi! îi strigă ea, deznădăjduită, Zinei. Tu, blestemato, l-ai lăsat, tu, ucigaşo, l-ai nenorocit!

Dar Zina nu mai auzea nimic. Stătea la căpătâiul mortului ca scoasă din minţi. În cele din urmă, se aplecă asupra lui, îl închină, îl sărută şi ieşi automat din odaie. Ochii îi ardeau, capul i se învârtea. Impresiile chinuitoare, cele două nopţi petrecute aproape fără somn fură cât pe ce s-o facă a-şi pierde minţile. Simţea tulbure că tot trecutul ei parcă i se smulsese din inimă şi că începea pentru dânsa o viaţă nouă, mohorâtă şi ameninţătoare. Dar nu făcu nici zece paşi şi Mozgliakov răsări ca din pământ în faţa ei; se părea că o aşteptase dinadins în locul acela.

— Zinaida Afanasievna, începu el cu o şoaptă timidă, uitându-se parcă febril în juru-i, fiindcă nu se întunecase încă de tot, Zinaida Afanasievna, bineînţeles, sunt un măgar! Adică, dacă vrei, acum nu mai sunt măgar, fiindcă, vezi dumneata, am procedat, oricum, în mod onorabil. Totuşi, mă căiesc că am fost măgar... Am impresia că mă încurc, Zinaida Afanasievna, dar... Iartă-mă, asta s-a petrecut din felurite pricini...

Zina se uita la dânsul aproape inconştientă şi-şi urma, în tăcere, drumul. Fiindcă trotuarul înalt de lemn era prea îngust pentru ca doi inşi să meargă alături şi Zina nu-i făcea loc, Pavel Alexandrovici sări de pe trotuar, alergând lângă ea pe caldarâm şi uitându-i-se necontenit în faţă.

— Zinaida Afanasievna, adăugă el, am chibzuit şi, dacă vrei dumneata, sunt gata să-mi reînnoiesc propunerea. Sunt dispus chiar să uit totul, Zinaida Afanasievna, toată ruşinea, şi-s gata să iert, dar numai cu o condiţie: cât timp suntem aici, totul să rămână în secret. Dumneata să pleci de aici cât se poate de repede; eu, pe furiş, după dumneata. Ne cununăm undeva într-un colţ pierdut de ţară, aşa că nimeni n-o să ne ştie; iar de acolo plecăm îndată la Petersburg, fie şi cu diligenţa poştei, aşa că dumneata să nu-ţi iei decât o valiză mică... Ce zici? Primeşti, Zinaida Afanasievna? Răspunde mai repede! Nu pot aştepta prea mult; am putea fi văzuţi împreună.

Zina nu răspunse şi se uită doar la Mozgliakov, dar cu asemenea privire, încât el pricepu pe loc totul, îşi scoase pălăria, făcu o plecăciune şi se mistui la cea dintâi cotitură într-o ulicioară.

„Oare cum vine asta? se gândi el; alaltăieri, seara, era aşa de emoţionată şi luase toată vina asupra ei. Pesemne că se schimbă de la o zi la alta!”

Iar între timp în Mordasov evenimentele se perindau unul după altul. Se petrecu o întâmplare tragică. Prinţul, mutat de Mozgliakov la hotel, căzu la pat în aceeaşi noapte, îmbolnăvindu-se grav. Cei

din Mordasov aflară asta a doua zi dimineaţa. Kallist Stanislavici aproape nu se dezlipi de lângă bolnav. Spre seară se făcu un consult cu toţi medicii din Mordasov. Invitaţiile fură trimise în limba latină. Dar în ciuda limbii latine, prinţul îşi pierdu de tot memoria, aiura, îl ruga pe Kallist Stanislavici să-i cânte o romanţă, vorbea de nişte femei; uneori părea că se sperie de ceva şi ţipa. Doctorii hotărâră că, din pricina ospitalităţii celor din Mordasov, prinţul căpătase o inflamaţie la stomac, care trecuse, nu se ştie cum (pesemne pe drum), la cap. Nu era exclus şi un oarecare şoc moral. Concluzia fu că prinţul era de mult predispus să moară şi de aceea va deceda neapărat. Aici nu greşiră, fiindcă bietul bătrânel muri a treia zi, spre seară, la hotel. Aceasta îi ului pe cei din Mordasov. Nimeni nu se aşteptase la o atât de serioasă întorsătură a lucrurilor. Se repeziră cu gloata la hotel, unde zăcea trupul neînsufleţit, negătit încă. Judecară şi răsjudecară, dădură din cap şi încheiară, acuzând cu asprime pe „ucigaşele nefericitului prinţ", subînțelegând prin asta, fireşte, pe Maria Alexandrovna şi pe fiică-sa. Toţi simţiră că istoria asta, numai prin caracterul ei scandalos, putea căpăta o publicitate neplăcută, te pomeneşti că putea ajunge chiar şi în ţările cele mai îndepărtate – şi câte şi mai câte nu fură spuse şi dezbătute. În tot timpul acesta, Mozgliakov se frământă, dând din colţ în colţ, până când, în cele din urmă, ameţi. În această stare de spirit se văzuse cu Zina. Într-adevăr, situaţia lui era dificilă. El îl adusese pe prinţ în oraş; el îl mutase la hotel; iar acum, nu ştia ce să facă cu decedatul, cum şi unde să-l înmormânteze, pe cine să anunţe? Să ducă trupul la Duhanovo? Afară de asta, trecea drept nepot. Tremura de teamă să nu fie învinuit de moartea venerabilului bătrân. „Te pomeneşti că afacerea are ecou la Petersburg, în înalta societate!" se gândea el, cutremurându-se. De la cei din Mordasov nu putea să capete niciun sfat. Toţi se speriară, nu se ştie de ce; se retraseră deodată din faţa

trupului neînsufleţit şi-l lăsară pe Mozgliakov într-un soi de izolare mohorâtă.

Pe neaşteptate, situaţia se schimbă ca prin farmec. A doua zi dis-de-dimineaţă, în oraş sosi un vizitator. Despre vizitatorul acesta începu să vorbească într-o clipită întreg Mordasovul, dar în taină parcă, în şoaptă, privindu-l prin toate crăpăturile şi ferestrele, când trecu cu trăsura pe Strada Mare, îndreptându-se spre guvernator. Însuşi Piotr Mihailovici parcă se sperie niţeluş, neştiind cum să se descurce cu oaspetele, care era prinţul Şcepetilov, destul de cunoscut, rudă cu răposatul, un om încă aproape tânăr, de vreo treizeci şi cinci de ani, cu epoleţi de colonel şi eghileţi. Toţi funcţionarii fură pătrunşi de o spaimă nemaipomenită din pricina acestor eghileţi. Şeful poliţiei, de pildă, se pierdu de tot; se înţelege – numai moralmente; fizic, se prezentă în persoană, deşi i se cam lungise obrazul. Se află numaidecât că prinţul Şcepetilov venise din Petersburg şi că pe drum trecuse prin Duhanovo. Negăsind pe nimeni la Duhanovo, plecă pe urmele unchiului la Mordasov, unde primi, ca o lovitură de trăsnet, ştirea morţii bătrânului şi află cele mai amănunţite zvonuri în legătură cu împrejurările acestei morţi. Piotr Mihailovici se cam fâstâci chiar, în timp ce dădea lămuririle necesare; ba toţi cei din Mordasov se purtau cu un aer oarecum vinovat. În plus, oaspetele avea o faţă nespus de severă şi nemulţumită, deşi s-ar părea că nu poţi fi nemulţumit de o moştenire. Trecu de îndată la acţiune, personal. Mozgliakov imediat şi în mod ruşinos se făcu nevăzut în faţa veritabilului nepot, nu un impostor şi se mistui nu se ştie unde. Se hotărî ca trupul răposatului să fie transportat de îndată la mânăstire, unde trebuia să se facă şi slujba. Oaspetele dădea dispoziţiile scurt, sec, cu severitate, dar cu tact şi decenţă. A doua zi, tot oraşul se adună la mânăstire, ca să ia parte la slujbă. Printre cucoane se răspândi zvonul absurd că Maria Alexandrovna are să se înfăţişeze personal la biserică şi că, în

genunchi înaintea sicriului, are să-şi ceară iertare şi că aşa ceva se cuvine, de altfel, după lege. Se înţelege că toate acestea se dovediră prostii şi că Maria Alexandrovna nu se ivi la biserică.

Am şi uitat să spunem că îndată după întoarcerea fiicei acasă, mămăica ei hotărî să se mute în aceeaşi seara la ţară, socotind că e cu neputinţă să mai rămână în oraş. Acolo asculta atentă, din colţul său, toate zvonurile din oraş, trimitea iscoade să afle ştiri despre persoana nou sosită şi tot timpul era agitată. Drumul de la mânăstire spre Duhanovo trecea la o depărtare mai mică de o verstă de ferestrele casei sale de la ţară. De aceea, Maria Alexandrovna putu să cerceteze uşor lunga procesiune care porni de la mânăstire spre Duhanovo, după slujbă. Sicriul era dus pe un dric înalt. În urma lui se întindea şirul lung de trăsuri, care-l petrecură pe răposat până la cotitura spre oraş. Şi mult timp se mai zări ca o pată neagră pe câmpul alb ca neaua dricul acesta posomorât, condus la pas, cu măreţia cuvenită. Dar Maria Alexandrovna nu putu să privească mult timp şi se depărtă de la fereastră.

Peste o săptămână ea se mută la Moscova, împreună cu fiică-sa şi cu Afanasi Matveici; iar peste o lună în Mordasov se află că satul din preajma oraşului, aparţinând Mariei Alexandrovna, ca şi casa din târg erau de vânzare. Şi iată cum Mordasovul pierdea pentru vecie o doamnă aşa *comme il faut*! Se înţelege că nici cu acest prilej nu lipsiră comentariile veninoase. Se susţinea, de pildă, că satul se vindea împreună cu Afanasi Matveici... Trecu un an-doi şi lumea uită aproape cu desăvârşire de Maria Alexandrovna. Căci, vai! Aşa se întâmplă întotdeauna! De altfel, se spunea că ea îşi cumpărase un alt sat şi se mutase în alt oraş gubernial, unde, bineînţeles, îi ţinea pe toţi sub papuc, că Zina nu se măritase, că Afanasi Matveici... Dar n-are rost să repetăm aceste zvonuri; ele erau cât se poate de neadevărate.

Au trecut trei ani de când am isprăvit de scris cel din urmă rând din prima parte a cronicii despre Mordasov şi cine şi-ar fi putut închipui că am să fiu nevoit a redeschide manuscrisul şi a mai adăuga o ştire la povestirea mea. Dar să trecem la subiect! Voi începe cu Pavel Alexandrovici Mozgliakov. După ce dispăru din Mordasov, el plecă la Petersburg, unde căpătă fără complicaţii postul care-i fusese făgăduit mai demult. În curând, el uită toate evenimentele din Mordasov, se aruncă în vâltoarea vieţii mondene, pe Vasilievski Ostrov şi în rada Galernaia[xix], petrecu, făcu curte şi, fiind mereu în pas cu vremurile, se îndrăgosti, prezentă o cerere în căsătorie, mai înghiţi un refuz şi, neputându-l suporta, din pricina firii sale uşuratice şi neavând nicio treabă, ceru să i se acorde o funcţie într-o expediţie în unul din cele mai îndepărtate ţinuturi ale nemărginitei noastre patrii, în vederea unei inspecţii sau cu alt scop, nu ştiu precis. Expediţia străbătu cu bine toate pădurile şi pustiurile şi, în sfârşit, după o lungă călătorie, se înfăţişă în oraşul principal al unui „foarte îndepărtat ţinut”, la guvernatorul general. Era un general înalt, uscăţiv şi sever, vechi ostaş, rănit în lupte, cu două stele şi cu o cruce albă la gât. Primi expediţia cu un aer important şi ceremonios şi invită pe toţi funcţionarii care o alcătuiau la un bal care se dădea la dânsul în aceeaşi seară, cu prilejul onomasticii doamnei guvernator general. Pavel Alexandrovici fu foarte mulţumit de această invitaţie. Se găti cu costumul lui confecţionat la Petersburg, cu care avea să facă efect şi intră dezgheţat în salonul cel mare, deşi îşi pierdu puţin din siguranţă la vederea mulţimii de epoleţi compacţi din fir răsucit şi de tunici civile cu stea. Trebuia să prezinte omagii doamnei guvernator general, despre care auzise că-i tânără şi foarte frumoasă. Se apropie dându-şi aere şi încremeni dintr-odată de uimire. În faţa lui stătea Zina, într-o superbă rochie de bal, cu briliante, mândră şi inaccesibilă. Nu-l recunoscu deloc pe Pavel Alexandrovici. Privirea ei lunecă nepăsătoare peste figura lui

şi se îndreptă numaidecât spre altcineva. Uluit, Mozgliakov se retrase mai la o parte şi se ciocni în mulţime de un funcţionar tânăr şi sfios, care părea speriat de sine însuşi, trezindu-se la balul guvernatorului general. Pavel Alexandrovici se apucă numaidecât să-l descoasă şi descoperi lucruri foarte interesante. Află că guvernatorul general se însurase acum doi ani, când plecase din „ţinutul îndepărtat" la Moscova şi luase o fată putred de bogată, dintr-o familie cu vază. Că generăleasa „e straşnic de *bine*, ba s-ar putea spune că-i cea mai frumoasă femeie din ţinut, dar se ţine neînchipuit de mândră şi dansează numai cu generali"; că la balul de faţă sunt în total nouă generali, cu ai lor şi cu cei sosiţi, cuprinzând în numărul lor şi pe consilierii de stat activi; că, în sfârşit, „generăleasa are o mămică, care locuieşte împreună cu dânsa şi mămica se trage din cea mai înaltă societate şi-i foarte deşteaptă", dar că şi mămica însăşi se supune orbeşte voinţei fiicei sale, iar guvernatorul general o pierde din ochi pe soţia lui. Mozgliakov încercă să pomenească de Afanasi Matveici, dar „în ţinutul îndepărtat" nimeni n-avea idee despre dânsul. Îmbărbătându-se niţeluş, Mozgliakov se plimbă prin odăi şi o găsi curând pe Maria Alexandrovna gătită superb, făcându-şi vânt cu un evantai scump şi discutând însufleţit cu o persoană din starea a patra. În juru-i se înghesuiau câteva cucoane care alergau după protecţii şi Maria Alexandrovna era, după toate aparenţele, extrem de amabilă cu ele. Mozgliakov riscă şi i se prezentă. Maria Alexandrovna tresări parcă un pic, dar îşi reveni pe loc, aproape într-o clipită. Binevoi cu amabilitate să-l recunoască pe Pavel Alexandrovici; îl întrebă despre cunoştinţele sale din Petersburg şi cum de nu-i în străinătate? De Mordasov nu pomeni niciun cuvânt: parcă nici n-ar fi existat pe lume. La urmă, pronunţă numele unui prinţ important din Petersburg şi se interesă de sănătatea lui, deşi Mozgliakov n-avea idee de prinţul acesta; apoi se întoarse pe nesimţite spre un

demnitar cu părul cărunt şi pomădat, care se apropiase de dânsa şi peste o clipă îl uită cu desăvârşire pe Pavel Alexandrovici care stătea în faţa ei. Cu un zâmbet sarcastic pe buze şi cu pălăria în mână, Mozgliakov se întoarse în salonul cel mare. Nu se ştie de ce, simţindu-se atins, ba chiar jignit, hotărî să nu danseze, înfăţişarea lui distrată şi posomorâtă totodată şi zâmbetul caustic, mefistofelic de pe buze nu-l părăsiră toată seara. Se sprijini, în chip pitoresc, de o coloană (salonul parcă dinadins avea coloane) şi tot timpul balului, câteva ceasuri la rând, rămase în acelaşi loc, urmărind-o din priviri pe Zina. Dar vai! toate ifosele sale, toate pozele extraordinare pe care şi le lua – înfăţişare dezamăgită etc., etc. – toate se pierdură în zadar. Zina nu-l observă defel. În sfârşit, turbat, durându-l picioarele de atâta stat, flămând, fiindcă nu putea să rămână la cină în calitate de îndrăgostit copleşit de suferinţă, se întoarse la locuinţa lui, cu desăvârşire istovit şi parcă bătut. Nu se culcă multă vreme, amintindu-şi lucruri de mult uitate. Chiar a doua zi dimineaţă, se prezentă prilejul unei plecări în delegaţie şi Mozgliakov ceru bucuros să plece în această misiune. În clipa când părăsi oraşul, se simţi din nou împrospătat sufleteşte. Întinderea pustie, nemărginită, era acoperită de zăpadă, ca de o mantie orbitoare. În zare, unde se îngemăna cerul cu pământul, se înşiruiau negre pădurile.

Caii nărăvaşi goneau, stârnind cu copitele pulbere de zăpadă. Clopoţelul saniei zăngănea. Pavel Alexandrovici căzu pe gânduri, apoi se lăsă furat de visuri şi la urmă adormi cât se poate de liniştit. Se trezi tocmai la a treia staţie, odihnit şi sănătos şi dispoziţia sa sufletească era acum cu totul alta.

NOTE şi COMENTARII

---

[i]**VISUL UNCHIULUI**

Cu această nuvelă, numele lui Dostoievski reapare cu drept de publicitate pe tărâmul literelor ruseşti, după ce timp de un deceniu fusese cu desăvârşire trecut sub tăcere.

Publicată în numărul din martie al revistei *Russkoie slovo* pe 1859, nuvela nu a suscitat discuţii sau comentarii în presa vremii şi nici mai târziu, de-a lungul deceniilor ce au urmat, nu a atras atenţia binevoitoare a criticii, fiind receptată ca ceva „incidental" şi deci nesemnificativ în activitatea lui Dostoievski, calificată apoi ca operă „de circumstanţă", scrisă cu unicul scop de a restabili contactul cu mişcarea literară de care, prin forţa împrejurărilor, scriitorul fusese înstrăinat. Această prezumţie (menţinută, de altfel, până astăzi) se întemeiază pe unele aprecieri excesiv de aspre ale autorului însuşi, scutindu-i astfel pe exegeţi de necesitatea unei analize mai adâncite a operei, la obiect, şi lăsând doar pe seama istoricilor literari sarcina de a-i stabili locul şi importanţa în tabloul de ansamblu al creaţiei dostoevskiene. Aşa s-a încetăţenit în aproape toate tratatele de istorie a literaturii ruse aceeaşi formulă stereotipă (preluată şi de cei mai mulţi cercetători străini), care s-a perpetuat, circulând în secolele XIX şi XX, şi anume că *Visul unchiului* este o operă „slabă", „ratată", o „improvizaţie" compusă în grabă, scriitorul fiind „nevoit", după propria lui expresie, „s-o expedieze cu viteza cailor de poştă". Este notorie şi chiar proverbială intransigenţa lui Dostoievski faţă de sine însuşi, faţă de orice filă pe care o scria (cu excepţia primului roman, *Oameni sărmani*, al cărui succes şi entuziasmul pe care l-a stârnit întrecuse propriile aşteptări) şi, de obicei, după primele momente de încântare, urma dezamăgirea, insatisfacţia, veşnica tortură de a nu fi putut atinge perfecţiunea râvnită, acea nevoie de a-şi autocenzura fără nicio concesie propriile

producţii – necesitatea organică a spiritului său criticist. De ajuns să amintim asprimea cu care şi-a calificat majoritatea operelor. „Făcea parte din acele rare genii care se înalţă de la o operă la alta într-un fel de progresie continuă, până când moartea vine brusc pentru a le întrerupe”, notează André Gide, relevându-i apoi exigenţa, niciodată satisfăcută, se pare, până la abordarea Fraţilor Karamazov: „Fără nicio îngăduinţă faţă de sine însuşi, mereu nesatisfăcut, exigent până la imposibil, şi totuşi pe deplin conştient de valoarea sa...” (Dostoievski, *Articles et causeries*, Librairie Plon, Paris, 1926, p. 61). Chiar şi în ultimul an al vieţii (la vârsta de 59 ani), scria cu obişnuita-i sinceritate: „Constat adeseori cu amărăciune că n-am exprimat, literalmente, nici a douăzecea parte din ceea ce aş fi vrut şi poate chiar aş fi putut să exprim. Ceea ce mă salvează este speranţa mea permanentă că odată şi odată Dumnezeu îmi va trimite atâta forţă şi inspiraţie, încât să mă pot exprima mai complet, într-un cuvânt, să pot expune tot ce este conţinut în inima şi în imaginaţia mea” (*Jurnalul unui scriitor*, în *Opere complete*, ed. A. F. Marks, S. Petersburg, 1895, vol. X, p. 419). Şi doar o singură frază îi scapă, atunci când, ancorat în tragedia Karamazovilor, găsise modalitatea de a se exprima deplin, descoperise *tema fundamentală*, pe măsura geniului său singular: „Rareori mi s-a întâmplat să am de spus ceva mai nou, mai complet, mai original”. De aici, din această uriaşă, demiurgică sforţare de a spune ceva esenţial despre condiţia umană şi despre sensul etern al vieţii, derivă inflexibila lui exigenţă. Este acea trăsătură organică, izvorâtă din sentimentul unei imense responsabilităţi faţă de destinele artei, care pentru el reprezenta nu numai raţiunea propriei sale existenţe, dar şi calea unei posibile regenerări a umanităţii, căreia arta avea să-i dezvăluie marile adevăruri despre natura umană, incognoscibile, după concepţia sa, prin raţiune şi speculaţii abstracte. În consecinţă, marile sale

personaje, constituind un univers aproape halucinant prin reacţiile lor imprevizibile ce sparg normele consacrate ale psihologiei şi eticii tradiţionale, acţionează altfel decât gândesc şi gândesc altfel decât acţionează. Aproape întotdeauna sentimentele, pasiunile, împinse la limita extremă, se convertesc fără o motivare logică în contrariul lor: dragostea în ură, umilinţa în trufie nemăsurată, aspiraţia spre bine în făptuirea răului ş.a.m.d. (oricât ar părea de hazardată constatarea, dar până şi într-o operă ca *Visul unchiului*, având o structură voit umoristică, spre a deplasa gravitatea conflictelor, asemenea fenomen transpare, de pildă, în sfârşitul dramatic al învăţătorului Vasea şi chiar în inconsecvenţele eroinei principale, Zina).

Cu atât mai firească şi justificată este atitudinea sceptică, negativă a scriitorului faţă de unele producţii ale sale, în care personalitatea lui de scriitor tragic prin definiţie, creator al unui nou tip de roman în literatura universală, al romanului-tragedie, este aproape neidentificabilă. S-ar părea că numai cu mare greutate se pot detecta trăsături şi indicii specifice talentului său în asemenea scrieri ca *Visul unchiului*. Şi totuşi, ele există, ce-i drept, într-o formulă artistică bizară, ce nu se asociază cu profilul marelui romancier, dar cu atât mai revelatoare pentru întregirea acestui profil. În faza proiectului, autorul se arată captivat de perspectiva unei asemenea formule noi: „M-am apucat în glumă să scriu o comedie, comunica el lui A. N. Maikov în scrisoarea din 18 ianuarie 1856, şi tot în glumă am inventat atâtea situaţii hazlii, atâtea personaje comice, iar personajul principal începuse să-mi placă atât de mult, încât până la urmă am renunţat la forma comediei, cu toate că îmi reuşea destul de bine. Propriu-zis, am făcut-o din plăcerea de a urmări cât mai mult păţaniile noului meu erou şi a mă amuza, râzând cu hohote pe seama lui" (*Scrisori*, I, pp. 166-167). Aproape toate scrisorile din primii ani petrecuţi în armată la Semipalatinsk

conţin referiri la acelaşi „roman comic” ce se configurase dintr-o comedie începută cu puţin înainte, care „promite să fie o capodoperă... mai ceva decât *Oameni sărmani*” (idem, p. 171). Şi într-un alt loc: „Romanul de care sunt absorbit acum îmi procură mari satisfacţii. Numai aşa pot să-mi fac un nume şi să atrag atenţia asupra mea” (idem, p. 184). Curând, o nouă explozie de entuziasm: „Nu mă preocupă nimic altceva (în domeniul literar) decât romanul meu, pentru care am o mare tragere de inimă” (idem, p. 222). În toamna aceluiaşi an (1856), comunica fratelui său Mihail: „Câteva fragmente, episoade pe deplin finisate din acest amplu roman aş vrea să le public acum, cât mai curând” (idem, II, pp. 570-571). Este întru totul plauzibilă ipoteza lui P.N. Sakulin (cf. articolul *Cel de-al doilea început* în *Scrisori*, II, p. 534), anume că *Visul unchiului* ar fi un episod din „acest amplu roman”, pe care Dostoievski nu l-a mai dus până la capăt, în ciuda faptului că-l absorbise un timp atât de îndelungat (1856-1858). Este discutabilă şi impune anumite rezerve afirmaţia aceluiaşi comentator care întrevede în această nuvelă „germenii romanului *Crimă şi pedeapsă*” (idem, p. 545).

Cu totul altă stare de spirit vădeşte scrisoarea din 13 decembrie 1858 către fratele său Mihail, trimisă, deci, cu câteva luni înainte de publicarea nuvelei: „Te anunţasem în octombrie că la 8 noiembrie urma să-ţi expediez negreşit nuvela mea. M-au împiedicat mai multe cauze. Şi o stare fizică proastă, şi depresiunea sufletească, şi abrutizarea provincială, dar mai ales faptul că m-am scârbit de această nuvelă. Nu-mi place deloc, mă întristează gândul că sunt constrâns să apar din nou în faţa publicului într-o lumină atât de nefavorabilă. Cu atât mai trist, cu cât sunt nevoit să apar în felul acesta (...). Aş fi vrut să las în urma mea măcar o singură operă ireproşabilă. Dar ce pot să fac? Nu e chip să scrii ceea ce vrei, ci trebuie să scrii orice se nimereşte şi cum nici nu te-ai gândi măcar,

dacă n-ai avea nevoie presantă de bani. Pentru bani deci trebuie *să inventez special* nişte nuvele (subliniat de autor – *n.n.*). Şi dacă ai şti ce greu îmi vine! Urâtă-i meseria scriitorului sărac. Nuvela mea s-a întins pe şase coli şi sper să ţi-o trimit curând (idem, II, p. 595).

Numeroase momente din *Visul unchiului* şi chiar maniera în care este construită această nuvelă atestă înrudirea ei incontestabilă cu genul dramatic, ceea ce întăreşte presupunerea că intenţia iniţială din care a izvorât a fost aceea de a scrie o comedie, schema subiectului fiind păstrată în acest „episod" al romanului „comic" cu o intrigă antrenantă, cu dialoguri alerte şi situaţii vizibil şarjate. Ori de câte ori se anunţă un tablou sau o scenă în care îşi fac apariţia personaje noi, apar un fel de „indicaţii regizorale". Dialogurile presărate cu expresii franţuzeşti şi pigmentate de „ticuri verbale" de o mare platitudine contribuie la o şi mai pregnantă individualizare a personajelor prin specificul limbajului. Vorbind despre concretitatea uimitoare, aproape palpabilă şi diferenţiată a personajelor dostoievskiene, André Gide stăruie asupra faptului că ele „nu sunt niciodată abstracte", chiar dacă sunt „supraîncărcate de idei". Observaţia pe care o face scriitorul francez, poate cel mai profund cunoscător al lui Dostoievski, în sensul afinităţilor spirituale şi totodată un mare admirator al său, deşi se referă la scrierile lui capitale, se aplică uimitor chiar şi unei opere socotită de autor ca lipsită de „substanţă": „Oricât de reprezentative ar fi personajele lui Dostoievski, niciodată nu le vedem părăsind umanitatea concretă, ca să zicem aşa, pentru a deveni nişte simboluri. Nu sunt câtuşi de puţin tipuri în sensul comediei noastre clasice; ele rămân nişte indivizi la fel de pregnanţi ca şi cele mai particulare personaje ale lui Dickens, desenaţi, pictaţi cu o rară vigoare..." (vol. citat, p. 73).

Nu întâmplător, în 1873, un student literat, pe nume M. P. Feodorov, îi ceruse lui Dostoievski consimţământul de a face o

dramatizare după această nuvelă, spre a fi reprezentată pe scenă, solicitându-i colaborarea în calitate de autor. A urmat refuzul categoric cu motivarea ce confirmă o dată în plus extraordinara francheță a scriitorului, întotdeauna dispus să scoată în relief defectele operelor sale: „Iată care este hotărârea mea definitivă: nu mă pot decide şi nu sunt dispus să întreprind această prelucrare, care va necesita modificări. Au trecut 15 ani de când n-am mai luat în mână nuvela mea *Visul unchiului*. Acum, după ce am recitit-o, o găsesc slabă. Am scris-o atunci, în Siberia, imediat după ocnă, exclusiv cu scopul de a-mi relua activitatea literară întreruptă şi mă temeam îngrozitor de amestecul cenzurii (fiind vorba de un fost deţinut politic). Iată de ce, fără să vreau, am scris o bucată fără mare valoare, fadă prin conţinutul ei *de o blândeţe angelică şi de o splendidă nevinovăţie* (*s.n.*). Un vodevil s-ar mai putea construi din ea, pentru o comedie însă este lipsită de substanţă până şi figura prinţului, singurul personaj mai consistent din întreaga nuvelă. În concluzie, procedaţi cum veţi crede de cuviinţă. Dacă vreţi, totuşi, s-o montaţi pe scenă, n-aveţi decât, în ce mă priveşte, eu mă spăl pe mâini... În legătură cu aceasta, am o singură doleanţă, pe care vă rog stăruitor să n-o încălcaţi: în niciun caz numele meu să nu figureze pe afiş...” (*Scrisori*, III, p. S6). G. Ciulkov, de pildă, consideră, pe bună dreptate, aceste autoaprecieri „mult prea severe şi exagerate” (*Cum lucra Dostoievski*, Moscova, 1939, p. 87). În schimb, numeroase glasuri califică *Visul unchiului* cu epitetul de operă „minoră”, solidarizându-se cu aprecierile autorului, cu care „nu putem decât să ne declarăm de acord” (M. Gus, *Idei şi personaje în opera lui Dostoievski*, Moscova, 1962, p. 144), deoarece ele dovedesc „o perfectă obiectivitate din partea scriitorului... nuvela fiind un fel de probă de exerciţii ale unui talent ce-şi încerca forţele într-un domeniu pe care nu putea, desigur,

să-l abordeze cu seriozitate" (V. I. Kirpotin, monografia cit., pp. 510-511).

Fără a pune la îndoială buna-credinţă a scriitorului, cu atât mai mult cu cât nuvela cu pricina era în momentul acela cu totul eclipsată de strălucirea marilor romane ce i-au adus faima mondială, nu e greu să constatăm că *Visul unchiului*, cu tot caracterul său de şarjă, pe alocuri intenţionat melodramatizată, nu se încadrează în formula „blândeţii angelice" şi a „splendidei nevinovăţii". Indiferent de comicul situaţiilor şi de rezolvarea lor printr-un deznodământ mai mult sau mai puţin convenţional (L. P. Grossman îl denumeşte *„deznodământul à la Revizorul"* – v. monografia cit., p. 203), nuvela propune o temă gravă, tema unei vânzări-cumpărări al cărei obiect este o tânără fată, afacerea fiind pusă la cale de propria sa mamă, tiranica Maria Alexandrovna, care terorizează întreaga societate „mondenă" din orăşelul Mordasov prin pretinsa ei inteligenţă şi cultură, iar toţi o compară cu Napoleon, datorită vanităţii nemăsurate şi setei ei de putere. Ea îşi exercită autoritatea nelimitată în familie şi dirijează cu abilitate toate iţele încurcate ale bârfelilor, calomniei şi intrigilor. Monstruozitatea acestei vânzări şi mârşăvia mobilurilor sunt evidente (beneficiarul ales fiind prinţul K., un senil „pe jumătate mort, pe jumătate falsificat") şi doar tonul semiironic, semiglumeţ trădează intenţia autorului de a deplasa motivul dramatic grav pe un plan mai facil, de farsă „nevinovată". Era la mijloc teama de cenzură sau căutarea unei modalităţi de expresie noi, inedite, care, cu toate aparenţele pur exterioare, nu poate fi identificată cu maniera gogoliană, aşa cum s-a tradiţionalizat în istoriografia literară teza parodierii lui Gogol, dezvoltată şi consacrată în lucrarea lui I. Tîneanov – *Dostoievski şi Gogol* (1921). Cât de largă circulaţie a căpătat această teză o dovedeşte faptul că ea şi-a găsit loc şi în *Dictionnaire des œuvres*

(Laffont-Bompiani, 1962, t. IV, p. 440), deşi articolul (*Songe de l'oncle*) face o pertinentă apreciere a nuvelei ca „una din rarele tentative umoristice ale autorului. Dar umorul acesta nu reuşeşte niciodată să se elibereze complet de compasiunea pe care scriitorul o încearcă faţă de personajele sale. Dostoievski nu mai este aici autorul intim şi emoţionat din primele sale opere şi pare să nu fi găsit încă acea cale care îl va duce la crearea capodoperelor sale". Supralicitarea tezei lui Tîneanov se observă şi în monografia lui Kirpotin, care ajunge la o concluzie aproape absolutizantă, socotind că „*Visul unchiului* este construit în cea mai mare măsură din pastişarea vechilor modele literare, ale sale personale şi ale altora... Astfel, din vestigiile altor condeie (accentul se pune pe Gogol şi Puşkin – *n.n.*) şi ale propriei sale creaţii, Dostoievski şi-a clădit această operă care se susţine exclusiv pe forţa talentului său remarcabil" (pp. 511, 512).

Or, dacă este vorba de un „talent remarcabil", pastişarea într-o formă parodistică, chiar dacă am admite-o, nu poate fi pur şi simplu imitaţie. Atunci, care sunt virtuţile acestei opere vădit depreciate? Şi există asemenea virtuţi (chiar dacă au fost negate de autor) care, în perspectiva timpului, să-i confere originalitate? Un fapt deloc neglijabil ne reţine atenţia. Cele două „producţii siberiene", aşa-numitele opere „de tranziţie" (*Visul unchiului* şi *Stepancikovo şi locuitorii săi*), au intrat la începutul veacului nostru în repertoriul teatrelor din Rusia şi din Occident, alături de dramatizările făcute după *Crimă şi pedeapsă*, *Idiotul* şi *Fraţii Karamazov* la care se adaugă cunoscuta dramatizare după romanul *Demonii*, realizată mai recent de Albert Camus, cu titlul *Les Possédés* (1947).

La fel ca şi romanul *Stepancikovo*, nuvela *Visul unchiului* prezintă interes nu numai prin noutatea peisajului uman (moravurile provinciale), dar aduce şi o notă aparte în comparaţie cu scrierile anterioare ale lui Dostoievski, datorită diversităţii tipologice, sau

mai exact caracterologice, cu fecunde iradiaţii în operele de mai târziu. Fabulaţia nu se reduce la investigarea unui „caz” din care se configurează destinul unui singur personaj sau al unui cuplu (după principiul confesiunilor lirice), concentrând ca într-un simbol o anume trăsătură umană sau socială, cum se întâmplă în literatura clasicistă (şi în această privinţă, sensul notaţiei fugare a lui André Gide, pe care am citat-o mai sus, este revelator) sau la scriitori realişti-satirici precum Gogol şi Caragiale, cu certe ascendenţe, fie chiar şi temperamentale, în estetica riguros ordonată a clasicismului european – prezentă la Dostoievski, sub aspect tipologic, şi nu conceptual, în operele de debut: umilinţa şi resemnarea „omului mic”, ambiţia nemăsurată sau orgoliul bolnăvicios al insului inadaptabil, înclinaţia spre visare în cele două ipostaze opuse – egoismul exagerat sau, dimpotrivă – abnegaţia totală a „inimilor pure”.

Cu totul altă formulă este propusă în *Visul unchiului*. În primul rând, aria personajelor este mult lărgită (o numeroasă adunare de oameni, o întreagă societate), gravitând în jurul unor conflicte imprevizibile, ca şi pasiunile care determină mobilul acţiunii. Dragostea umilului poet-visător romantic (Vasea), deşi împărtăşită de fiica doamnei Moskaleva (Zina) se transformă fără un motiv logic în ură cu tendinţe de răzbunare. În vădită contradicţie cu structura sa sufletească, tânărul îndrăgostit recurge la acte josnice (divulgarea unei scrisori compromiţătoare pentru tânăra fată şi punerea ei în circulaţie în acest scop), după care urmează calvarul mustrărilor de conştiinţă ce-l împing, cu un fel de sadică voluptate, la boală, apoi la moarte. Celălalt pretendent la mâna şi inima frumoasei Zina, Mozgliakov, văzându-se păcălit, după ce află de planurile ambiţioase ale Mariei Alexandrovna (scena ascultatului la uşă) devine cinic şi brutal, uitând de „bunele maniere” şi aruncând

invective grosolane în obrazul „logodnicei” adorate. Aceasta din urmă află la rândul ei până unde merge mârşăvia energicei sale mame care o promite pretendentului dizgraţiat (Mozgliakov) după ce Zina va fi rămas tânără prinţesă-văduvă – ceea ce se va întâmpla, desigur, foarte curând, deoarece „sărmanul” prinţ nu mai are multe zile. Surpriza cea mare: ingenua şi neprihănita Zina, cu tot romantismul ei (scena despărţirii de Vasea pe patul morţii), pe care i-l reproşează mult prea lucida şi calculata ei mamă, acceptă „mârşăvia”, această „ticăloşie” (cum o califică chiar ea), dându-şi seama de avantajele unei asemenea partide strălucite pentru o fată „fără zestre”. Intriga, din ce în ce mai complicată, mai încâlcită, pare a se apropia de sfârşit. Întâmplările se desfăşoară ca pe scenă, în văzul spectatorilor, acţiunea având la bază o dinamică exterioară (întreruptă mereu de naraţiunea lentă, sfătos-ironică a cronicarului-povestitor), cu caracter spectaculos. În final, intervine deznodământul – aproape senzaţional. Tocmai când planul „măreţ şi curajos” al Mariei Alexandrovna trebuia să triumfe, izbucneşte *scandalul*, după care se produce *catastrofa* (moment de tensiune maximă), apoi lucrurile reintră în ordinea lor obişnuită, iar *happy-end*-ul din epilog nu face decât să sublinieze această ordine imperturbabilă şi cât se poate de banală. Deznodământul „scandalos” are loc în casa „onorabilă” a Mariei Alexandrovna Moskaleva, unde se adunase toată „crema” societăţii din Mordasov, pentru a asista la logodna fiicei sale cu prinţul K. Dar spre stupefacţia tuturor, bătrânul prinţ, ajuns în mintea copiilor, anunţă că cererea în căsătorie (pusă la cale cu atâtea eforturi de către energica „mămăică”) n-a fost decât „un vis”, că de fapt avusese în ajun un „vis în-cân-tă-tor” (deşi „visul” i-a fost sugerat de Mozgliakov). Jubilarea vulgară a invidioaselor parvenite (cronicarul le numeşte eufemistic „gaiţe”), care practicau cu pasiune bârfeala şi

intrigăria – singura lor hrană spirituală – este brusc întreruptă de confesiunea patetică-denunţătoare a Zinei.

Caracterul voit „*inofensiv*” al operei „de o blândeţe angelică şi... splendidă nevinovăţie” încearcă a fi salvat cu ajutorul unor clişee convenţionale în epilog. Undeva, într-un „foarte îndepărtat ţinut”, cei doi protagonişti rămaşi în viaţă – Zina şi Mozgliakov (asemenea Tatianei şi lui Oneghin) se vor reîntâlni peste câţiva ani în împrejurări similare la un bal, în salonul guvernatorului. Zina este acum „mândra şi inaccesibila” consoartă a guvernatorului. Schemele se mimează cu o izbitoare exactitate, dar pe nişte planuri inversate. Mozgliakov, cu „înfăţişarea lui distrată şi posomorâtă totodată şi zâmbetul caustic, mefistofelic pe buze... se sprijini de o coloană (salonul parcă dinadins avea coloane – remarcă autorul – *n.n.*)... urmărind-o din priviri pe Zina”. Paralelismul apare evident. Să fie oare o preluare a vechilor clişee, o pastişare, cum se afirmă în general? Caracterul parodistic al episodului, ca şi al întregii naraţiuni, banalizarea intenţionată a momentului reîntâlnirii atât de solemn şi emoţionant la Puşkin (Zina nici măcar nu-l recunoaşte pe fantele petersburghez, fostul ei adorator), ne conving că suntem în plină recrudescenţă a *genului burlesc*. Dorind să se întoarcă în literatură, după dramaticele încercări, cu un zâmbet *de voioşie*, Dostoievski a recurs, poate chiar fără voie, la această modalitate, pecetluind indirect amoralismul unei societăţi care, istoriceşte, îşi trăia ultimele ei forme – *comedia ei*. Zâmbetul lui însă niciodată n-a fost senin, trădând profunda suferinţă a scriitorului în faţa meschinăriei şi incomprehensiunii oamenilor din jur.

Reminiscenţele târzii ale genului burlesc, cu larg răsunet în secolele XIV-XVII, nu puteau să-i fie străine lui Dostoievski, cu atât mai mult cu cât nici autorul eternului Don Quijote (opera preferată a lui Dostoievski) n-a depreciat câtuşi de puţin virtuţile acestui gen,

cu nelipsitul arsenal de echivocuri, situaţii groteşti şi *qui-pro-quo*-uri în denunțarea parodistică a cavalerismului desuet. Puşkin l-a cultivat cu eleganţă (*Contele Nulin*, *Căsuţa din Kolomna*, momentele de parodiere burlescă a aventurilor amoroase în *Ruslan şi Ludmila*, fără a mai vorbi de unele episoade din *Evgheni Oneghin* despre care însuşi poetul spunea că este „o descriere burlescă a moravurilor"). La Gogol, în schimb, al cărui *Revizor* îl parodiază aici Dostoievski (prinţul K. a fost şi el în relaţii de prietenie cu Beethoven, cu Byron, precum lăudărosul Hlestakov – cu Puşkin etc., scena prăbuşirii Mariei Alexandrovna este evident consonantă cu scena în care primarul urma să anunțe logodna fiicei sale cu aventurierul Hlestakov) aceeaşi consternare, dar fără monologul patetic, pentru ca viciul, conform normelor estetice ale clasicismului de care nu era străin Gogol, trebuia să fie pedepsit, iar în societatea aceea virtuţile erau existente.

O anume vulgaritate şi accente naturaliste în *Visul unchiului* (prinţul vorbeşte de hemoroizi, este un senil libidinos, prilejuind d-rului Cij o întreagă dizertaţie pe tema „maladiei senilităţii", magistral redată în figura prinţului K. şi dezvoltată apoi în personajul Sokolski, bătrânul obsedat erotic din *Adolescentul*) amintesc atmosfera încâlcită, cu patimi dezlănţuite, învălmăşite până la halucinaţie, din celebrele „*Farse de carnaval*" – gen consacrat de germanicul burlesc Fischard. Ascendenţa spaniolă pare a fi, însă, mai plauzibilă, moravurile oraşului Mordasov purtând amprenta obscurantismului medieval, pe care, cu o sublimă naivitate, a încercat să le înfrunte eroul lui Cervantes. Nu fără tâlc revine mereu în gura Mariei Alexandrovna evocarea „Guadalquivirului", a splendidei „Alhambra". Prinţul, pentru ea, este „bun ca pâinea caldă, de o cinste cavalerească... E un adevărat cavaler medieval", Zina de asemenea „are ceva cavaleresc într-însa". Sub masca

sentimentelor nobile, a blândeţii şi pioşeniei „creştineşti" (necesitatea căsătoriei Zinei cu prinţul îi este sugerată ca „o faptă înaltă, creştinească") apare acel monstruos simulacru care numai „inofensiv" nu putea fi. Altfel, cum s-ar putea explica îngrijorarea şi neliniştea scriitorului care îl întreba în scrisori pe fratele său, dacă cenzura a intervenit în text sau a avut obiecţii (v. *Scrisori*, vol. II, pp. 506-507). Tonul polemic împotriva snobismului răzbate, oricât de disimulat ar fi. Bătrânul prinţ cochetează cu ideile noi (la fel, Mozgliakov şi Maria Alexandrovna). Ar vrea să plece chiar în străinătate ca să se adape de la sursă, „iubeşte mai mult arta decât natura", îl obligă pe vizitiu să-şi radă barba şi să-şi pună una falsă, vrea ca ţăranii lui să înveţe limba franceză. În schimb, tânărul învăţător Vasea e periculos (ironia are colţi!) pentru că-l propagă pe „nesuferitul, blestematul acela de Shakespeare" etc.
Ignoranţa insolentă, venalitatea, pângărirea celor mai sacre sentimente umane şi-au găsit aici rechizitoriul, care va atinge culmi inegalabile în contextul *Idiotului*. Poate tocmai de aceea, nuvela, puţin specifică talentului lui Dostoievski, insuficient înţeleasă de unii din cauza modalităţilor ei artistice socotite „facile" (Dobroliubov nici măcar n-o menţionează în studiul său), repudiată de alţii (H. Troyat, de pildă, o califică drept „o bufonerie greoaie, având ca temă centrală căsătoria forţată a unui bătrân" – cf. monografia cit., p. 277), nu s-a bucurat de o circulaţie largă. La noi, a fost printre puţinele opere ale scriitorului rus care n-au intrat în atenţia traducătorilor şi a editurilor. În schimb, a fost transpusă în limbile germană, engleză şi italiană încă la sfârşitul veacului trecut. Cele mai bune traduceri se înregistrează în lb. franceză (*Le Rêve de l'oncle*, trad. Halpérine-Kaminsky, Plon, 1955; *Songe de l'oncle*, Gallimard, 1937).

[ii] Denumire fictivă, nu lipsită de tâlc, *Mordasov* provenind de la cuvântul *morda* – mutră, în sens peiorativ.

[iii] Pinetti, scamator italian, cu reputaţie mondială (a trăit în prima jumătate a sec. al XIX-lea).

[iv] Este vorba de legitimişti, adepţi ai dinastiei Bourbonilor, răsturnată de revoluţia franceză din 1789.

[v] Numele pretendentului la mâna Zinei derivă din cuvântul *mozg* – creier. Corespondentul românesc ar fi *Căposul* aici, în sens ironic.

[vi] În revista *Severnaia pcela*, cu profil conservator (v. mai amănunţit în notele finale la *Oameni sărmani*, figurând cu diminutivul *Pciolka*, în vol. I din prezenta ediţie, p. 561), ca şi în alte reviste şi almanahuri ca: *Severnîie ţvetî, Moskovski vestnik, Literaturnaia gazeta, Biblioteka dlia citenia* apăreau în deceniile trei şi patru articole polemice sau de critică literară sub formă de scrisori, gen publicistic cultivat în special de Nadejdin, Polevoi, Pogodin, Panaev, Pletnev. Dostoievski, prin intermediul cronicarului, vorbeşte cu ironie despre „vremurile de aur de altădată" (aluzie la domnia lui Nicolae I), care „slavă Domnului, nu se mai pot întoarce".

[vii] Aceste rânduri parafrazează titlul ironic al romanului lui Balzac *Istoria înălţării şi decăderii lui Cesar Birotteau, proprietarul unui magazin de parfumerie* (1837).

[viii] Fet, Afanasi Afanasievici (1820-1892), remarcabil poet rus, cântăreţ al emoţiilor intime, Dostoievski se referă aici la celebra lui elegie *Depărtări* (1843).

[ix] Numele lui Shakespeare revine de mai multe ori de-a lungul nuvelei într-un context asemănător. Este evident aici tonul polemic îndreptat împotriva curentului „antishakespearean" destul de puternic în vremea aceea în Rusia. Pe de o parte, marele dramaturg englez nu se bucura de favoarea cerberilor autocraţiei, piesele sale, în traduceri sau reprezentaţii teatrale, fiind grosolan amputate de cenzură, iar unele chiar interzise (*Iuliu Cezar*, *Henric al IV-lea*); pe de altă parte, era în dizgraţia unor cercuri de literaţi, tributari schellingianismului la modă, care îl considerau desuet, inactual. Alături de Puşkin, Bielinski şi Turgheniev, Dostoievski era un profund cunoscător şi mare admirator al creaţiei lui Shakespeare. Încă în 1844, scria cu indignare fratelui său: „Într-o scrisoare recentă, Karepin, aşa, din senin, mă sfătuia să-mi ponderez pasiunea pentru Shakespeare! Pentru el, Shakespeare nu este decât un «balon de săpun». Sper că ai surprins şi tu latura comică a acestei înveninări împotriva lui Shakespeare" (*Scrisori*, I, pp. 73-74).

[x] Nu este exclusă aici o aluzie răutăcioasă la adresa lui Turgheniev, care studiase filozofia în Germania. Dostoievski îi era ostil, mai ales după conflictul din 1847, reproşându-i „aristocratismul şi infatuarea".

[xi] Revistă editată de industriaşul A. F. Smirdin, care apărea la Petersburg (în anii 1838-1865), fiind cea mai populară publicaţie, destinată mai ales provinciei. În paginile ei, alături de „reţete culinare" şi „tălmăcirea viselor", alături de rubrica „ştiri şi mode" îşi încercau condeiul literaţi obscuri.
[xii] *Florian Jacques Pierre* (1755-1799), scriitor francez de orientare sentimentalistă, autor al unor romane, comedii şi nuvele idilice – gen „pastorale".
[xiii] Personaje din poemul *Poltava* de Puşkin. Referirea este, cu certitudine, literară, deoarece, după datele istorice, tânăra fiică a lui Kociubei, care şi-a părăsit casa părintească pentru a pleca cu Mazepa, bătrânul şi ambiţiosul hatman al Ucrainei, se numea Matriona.
[xiv] Demnitar la curtea lui Ludovic al XIV-lea.
[xv] Ideea aceasta, formulată pentru prima oară în *Visul unchiului*, constituie unul din motivele fundamentale care vor alimenta problematica marilor romane ale lui Dostoievski legate de tema dragostei, a căsătoriei, a familiei (*Umiliţi şi obidiţi*, *Idiotul*, *Demonii*, *Adolesoentul*, *Fraţii Karamazov*).
[xvi] Roman social de aventuri, având o tonalitate melodramatică, primul roman-foileton în literatura franceză, aparţinând scriitorului Melchior Frédéric Soulié (1800-1847), unul din reprezentanţii romantismului. A fost scris sub impresia directă a evenimentelor revoluţionare din iulie 1830, având o orientare net anti-regalistă. Abundă crime, incesturi, defăimări, intriga fiind extrem de complicată, cu situaţii de coşmar şi atmosferă tenebroasă. Accentul cade pe destinul femeii în societatea burgheză: o mamă îşi duce fiicele la pierzanie şi rămâne respectată în această societate lipsită de virtuţi. O prostituată ajunge doamnă în înalta societate, bucurându-se de prestigiu. O tânără fată (Nathalie Tirillon) se căsătoreşte cu un baron, în speranţa că în curând îi va moşteni averea şi-şi otrăveşte soţul, devenind apoi un model de virtute etc. Soulié, şi mai cu seamă acest roman, a captivat atenţia lui Dostoievski încă din tinereţe.
[xvii] După moartea lui Ludovic al XIV-lea (1715), urmaşul la tron fiind minor, a fost ales ca regent ducele Philippe d'Orlèans. Această perioadă a rămas cunoscută în istorie prin libertinajul extrem al moravurilor de la curte. *Şematon* (*chematon*) – cuvânt intrat în circulaţie atunci cu sensul de pişicher, om lipsit de principii morale.
[xviii] Nume propriu compus, având un sens generic de simbol, de la expresia franceză *faire la cour* – a face curte.
[xix] Fraza are un substrat ironic, întrucât în vechiul Petersburg Vasilievski ostrov şi rada Galernaia erau cartiere locuite de mici funcţionari nevoiaşi.